СПОМЕНИЦА

КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

916 - 1966

ИЗДАВА: ОДБОРОТ ЗА ПРОСЛАВА
НА 1050 - ГОДИШНИНАТА ОД
СМРТТА НА КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

ОДБОР ЗА ПРОСЛАВА НА 1050-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

СПОМЕНИЦА

КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

916 — 1966

ОХРИД, 9—12 СЕПТЕМВРИ 1966.

КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
916
1966
KLIMENT OHRIDSKI

ПРОСЛАВАТА НА КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

На 10, 11 и 12 септември 1966 г. во Охрид се одржа Прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски, во која зедоа учество голем бро гости од земјата и странство. Посебно со активниот придонес на видни наши и странски научни работници се постигна Прославата да не биде поставена во тесни локални рамки, ами со широчина што треба да се пројави кога се работи за една личност и дејност со општословенско значење.

Оваа голема манифестација ја спроведе Одборот за прослава, именуван во почетокот на 1966 г. од страна на Главниот одбор на Социјалистичкиот сојуз на работниот народ на Македонија, Културно-просветната заедница на Македонија и Универзитетскиот совет на Универзитетот во Скопје. При крајот на февруари 1966 г. беа испратени покани до видни претставници на општествениот и културниот живот од сите наши републики, со молба да го прифатат учеството во работата на Одборот, што сите тие го сторија со голема готовност.

Одборот беше именуван во следниов состав: Иво Андриќ, писател, инж. Фазлија Аликалфиќ, ректор на Универзитетот во Сараево, Михаил Апостолски, директор на Институтот за национална историја, Скопје, Љупчо Арсов, претседател на ГО на ССРНМ, д-р Ксенте Богоев, ректор на Универзитетот во Скопје, д-р Иван Божиќ, претседател на Сојузот на историските друштва на Југославија, Матеј Бор, претседател на Сојузот на писателите на Југославија, Томе Буклески, претседател на Матицата на иселениците на Македонија, д-р Васо Бутозан, претседател на Академијата на науките и уметностите на Босна и Херцеговина, Живко Василевски, претседател на Просветно-културниот собор на Собранието на СРМ, Јосип Видмар, претседател

на Словенската академија на науките и уметностите, Јанез Випотник, секретар на Сојузниот секретаријат за образование и култура, Славка Георгиева-Андреевиќ, републички секретар за образование, наука и култура на СРМ, Велибор Глигориќ, претседател на Српската академија на науките и уметностите, г.г. Доситеј, Архиепископ Охридски и Скопски и Митрополит Македонски, д-р Божидар Ѓорѓевиќ, ректор на Универзитетот во Белград, Блаже Конески, професор на Универзитетот во Скопје, Мирослав Крлежа, писател, Димче Коцо, професор на Универзитетот во Скопје, Димче Левков, професор на Универзитетот во Скопје, Веселинка Малинска, член на Извршниот совет на СРМ, инж. Славко Мацарол, ректор на Универзитетот во Загреб, Томе Момировски, претседател на Културно-просветната заедница на Македонија, д-р Грга Новак, претседател на Југословенската академија на науките и уметностите, д-р Есад Пашалиќ, професор на Универзитетот во Сараево, д-р Михаил Петрушевски, професор на Универзитетот во Скопје, д-р Харалампие Поленаковиќ, професор на Универзитетот во Скопје, Анте Поповски, претседател на Друштвото на писателите на Македонија, Душан Поповски, член на Извршниот совет на СРМ, Тошо Поповски, главен и одговорен уредник на в. „Нова Македонија", д-р Александар Спасов, професор на Универзитетот во Скопје, Јаким Спировски, претседател на Општинското собрание — Охрид, Бошко Станковски, потпретседател на ГО на ССРНМ, Алберт Струна, ректор на Универзитетот во Љубљана, Тоша Тишма, ректор на Универзитетот во Нови Сад, Драги Тозија, генерален директор на РТВ Скопје, Мито Хаџи Василев, секретар на ЦК на СКМ, Коле Чашуле, претседател на Комисијата за историја на ЦК на СКМ. Првото заседание на Одборот се одржа на 19 март 1966 година. Одборот се конституира на следниов начин: претседател Блаже Конески, потпретседатели Душан Поповски и Томе Момировски, генерален секретар Славка Георгиева-Андреевиќ. Одборот формира и Секретаријат во состав: Ксенија Гавриш, секретар на КПЗ на Македонија, д-р Петар Илиевски, професор на Универзитетот во Скопје, Гоце Митески, директор на Народниот музеј во Охрид, Нико Този, сликар, потпретседател на Сојузот на ликовните уметници за применета уметност на Југославија, д-р Рада Угринова-Скаловска, професор на Универзитетот во Скопје.

На своето прво заседание Одборот донесе решение, Прославата да се одржи во Охрид во деновите од 10 до 12 септември 1966 година. Во програмата се предвиде: отворање на манастирот Св. Пантелејмон, во кој се наоѓа Климентовиот гроб, по извршената конзервација, одржување свечена академија и научен собир, отворање изложба на словенската писменост, организирање екскурзија за учесниците на Прославата до манастирот Св. Наум. Одборот заклучи, на академијата да одржи реферат проф. Блаже Конески, а организирањето на Научниот собир да му се повери на Универзитетот во Скопје и на

него да настапат со пригодни говори претставници на научни институции и организации од земјата и странство.

Одборот за прослава заклучи дека треба да се формира посебен Одбор за организирање на изложбата „Словенска писменост“ и тоа да му се предостави на Народниот музеј во Охрид. Организационен одбор на изложбата беше наскоро формиран во следниов состав: претседател д-р Рада Угринова-Скаловска, членови: д-р Блага Алексова, Цветан Грозданов, д-р Петар Илиевски, Димче Коцо, Гоце Митески, д-р Владимир Мошин, Антоние Николовски, д-р Михаил Петрушевски, д-р Харалампие Поленаковиќ и Нико Този.

Одборот за прослава одржа уште едно заседание во полн состав на 9 септември во Охрид, а во меѓувремето работата ја водеше Претседателството и Секретаријатот на Одборот, во тесна соработка со месниот Одбор за прослава, формиран во Охрид на чело со претседателот на Општинското собрание на градот Јаким Спировски, којшто имаше да преземе дел од задачите во врска со организирањето на Прославата на самото место на нејзиното одржување. За да се популаризира што пошироко во земјата Прославата на Климент Охридски, по предлог на Одборот за прослава Републичкиот секретаријат за образование, наука и култура испрати писмо до сите школи во СРМ со сугестија да ја одбележат на соодветен начин. Одборот за прослава распиша награден конкурс за ученици од средните училишта, како и за студентите од високите и виши училишта во СРМ со теми посветени на Климента и на неговата епоха. Конкурсот заврши на 15 мај. Беа доделени седум награди.

Во врска со јубилејот се оствари една посебно значајна издавачка дејност. До Прославата, како што се предвидуваше, се појавија следните изданија со кои таа ќе остане трајно одбележана: 1 „Книга за Климент Охридски“ (со работи на македонски научници), 2. „Палеографски албум на јужнословенското кирилско писмо“ од проф. Владимир Мошин и 3. „Словенска писменост“, зборник на статии од македонски и југословенски научници, издаден од Народниот музеј во Охрид. Овие научни публикации, и технички презентирани на убав начин и на соодветно ниво, беа поздравени како необично успешен прилог кон Прославата и од говорницата на Научниот собир во Охрид. Одборот за прослава има донесено решение да се објави и оваа Споменица, со текстови читани во Охрид на Научниот собир и на другите манифестации, дополнети со илустративен материјал, со што ќе остане обележано сето одвивање на Прославата во Охрид.

Замислата на Прославата можеше да биде успешно спроведена, ако се обезбедеше широко учество во неа пред сè на научни работници од земјата и странство. Од земјата одзивот беше голем, а исто така добар прием најдоа и поканите што ги испрати Одборот за прослава во странство. На Просла-

вата учествуваа триесет слависти од следните тринаесет земји: Австрија (2), Англија (2), Бугарија (3), Западна Германија (2), Источна Германија (3), Италија (2), Полска (3), САД (2), СССР (2), Унгарија (1), Финска (1), Франција (2), Чехословачка (5). Беа претставени скоро сите словенски академии на науките, Унгарската академија на науките, Финската академија на науките, Германската академија на науките во Берлин и Лужичкосрпскиот институт во Будишин, Саксонската академија на науките во Лајпциг и Баварската академија на науките во Минхен. Освен тоа беа претставени и националните славистички комитети од повеќе земји. Во деновите на Прославата во Охрид престојуваше и група од помлади научни работници од НР Бугарија.

Во Прославата во Охрид се вклучи и Македонската православна црква, која имаше организирано и свој посебен Одбор. Така, на 11 септември, во црквата св. Богородица (Нов св. Климент) се одржа свечена архиерејска литургија, а следниот ден Архиепископот Охридски и Скопски и Митрополит Македонски г. г. Доситеј даде прием за учесниците на Прославата. Македонската црква издаде и посебна книга за Климент Охридски.

Деновите на Прославата во Охрид минаа во свечена атмосфера и беа обележани со посебен подем. Гостите спонтано уште тогаш ја оценија Прославата како многу успешна, а некои од нив истото го имаат изразено и во печатени написи за Прославата и во благодарствени писма испратени до Одборот. Големо внимание на Прославата ѝ посветија југословенскиот печат, радиото и телевизијата. Низ пригодни емисии, одделни рубрики и обемни информации тие ја најавија Прославата и го прикажаа нејзиниот тек. Со полно право може да се очекува дека одгласот што ќе го има Прославата, и во нашата земја и во светот, ќе придонесе да се согледа појасно приносот на македонскиот народ во развојот на словенската просвета.

Поглед на Охрид.

9 СЕПТЕМВРИ

Атмосферата на една особена свеченост се чувствуваше во Охрид уште од првите денови на септември. На 7 септември веќе пристигна и поголема група гости. Отпочнувањето на Прославата Охрид го пречека украсен со знамиња. Сите три дена времето беше сончево, летно, и многубројните учесници на Прославата можеа да го видат и градот и езерото во сета убавина. Одборот за прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски на 9 септември одржа последна седница.

Одборот за прослава на својот последен состанок одржан на 9 септември во Охрид, во една од салите на хотелот „Палас".

10 СЕПТЕМВРИ

Прославата отпочна официјално на 10 септември, во 17 часот, со Свечениот собир на Климентовиот гроб, но пред тоа, претпладнето, веќе беше приреден првиот прием. Во 11 часот ректорот на Скопскиот универзитет д-р Ксенте Богоев во хотелот „Палас“ приреди коктел за учесниците на Прославата. Тоа беше и прва можност да се сретнат на едно место гостите од земјата и од странство, предимно научни работници кои пристигнуваа во групи и одделно и на 8 и на 9 септември. Треба да се каже дека во Охрид пред и по Прославата се одржаа уште два поголеми собири, и дел од нивните учесници исто така присуствуваше на свеченостите на Климентовата прослава. Тоа беше годишното собрание на Историските друштва на Македонија и седницата на Заедницата на југословенските универзитети.

Гости на приемот на д-р Ксенте Богоев, ректор на Скопскиот универзитет. Во прв план проф. Роберт Оти (Оксфорд, Англија) и проф. Ѓузепе дел' Агата (Пиза, Италија) со сопругата.

Охрид — манастирот Св. Јован Канео и ѕидиштата на некогашниот манастир Свети Пантелејмон.

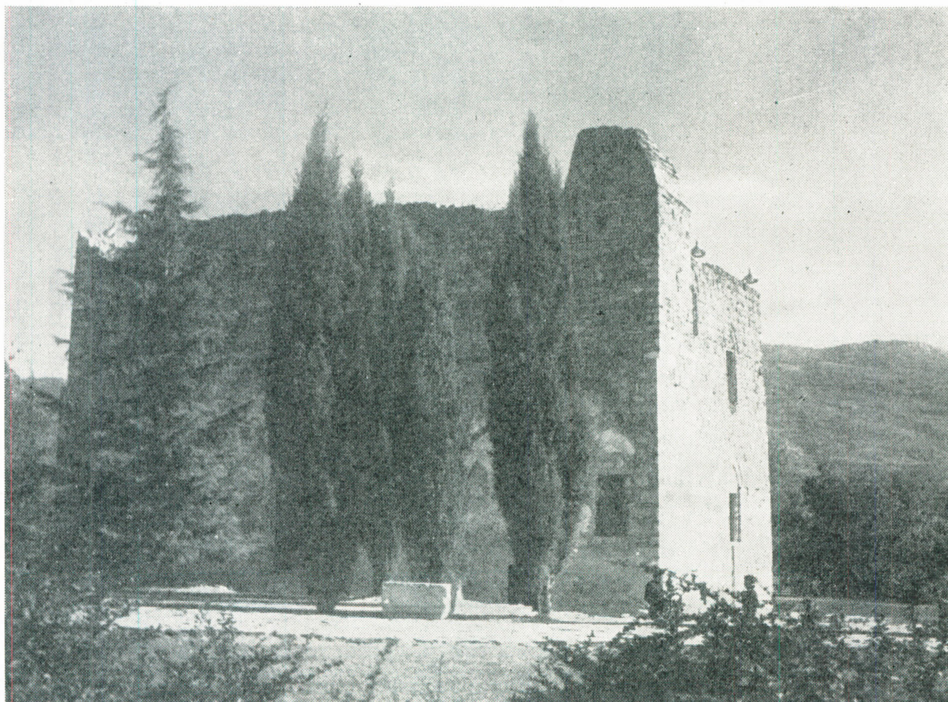
На Собирот при манастирот Свети Пантелејмон, во кој се наоѓа Климентовиот гроб, имаше над десет илјади граѓани од Охрид и Струга, околните места и Охридско-струшкиот крај. Собирот го отвори Јаким Спировски, претседател на Општинското собрание — Охрид.

Потоа за Климентовото дело говореше претседателот на Извршниот совет на СР Македонија Никола Минчев. На гробот на Климента беа положени венци на Собранието на СРМ, на Општинското собрание на град Охрид и на Македонската православна црква. По свечениот дел на Собирот, гостите и граѓаните ги ставија првите потписи во спомен-книгата, која постојано ќе се наоѓа крај Климентовиот гроб. По случај на Прославата се изврши основна конзервација на Климентовиот манастир и гроб, така што целиот објект се претстави во еден нов вид. Работите на конзервирањето и презентирањето

на овој значаен историски споменик ги водеа Општинскиот завод за заштита на спомениците на културата во консултација со Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата и професори од Скопскиот универзитет.

Вечерта, во 20 часот, во Домот на културата „Моша Пијаде“ се одржа свечена академија. Проф. Блаже Конески поднесе реферат за Климент Охридски, а потоа Филхармонијата на СР Македонија и хорот на Радио-телевизијата Белград го изведоа новото дело на македонскиот композитор Властимир Николовски, напишано по повод Прославата и во чест на Климента: ораториумот „Клименту“. Како солисти настапија мецо-сопранот Ана Тофовиќ—Липша и баритонот Димитар Маринов.

Остатоци од манастирот Свети Пантелејмон во кој се наоѓа гробот на Климент Охридски.

Реч на Јаким Спировски

претседател на Општинското собрание — Охрид

Другарки и другари,

Драги гости и сограѓани,

Пред повеќе од 1050 години продолжувачот на кирило-методиевската хуманистичка мисла, следејќи го патот на солунските браќа, тргна кон овој простор и овде, на врвот од двојните ридови на градот Охрид, ги запали факлите на словенската култура и писменост. Светилиштето на словенскиот свет — Климентовиот манастир Свети Пантелејмон, втемелен од словенскиот учител чие што име го славиме, е жариштето на Охридската книжевна школа, местото на Климентовото творење, училишното јадро, низ кое минаа стотици ученици понесени од народниот словенски збор на Климентовата беседа. Пред 1050 години, овде, учителот на словенските народи, оптоварен од бремето на годините, по триесетгодишно делување меѓу македонските Словени, ги склопи своите очи, оставајќи светол спомен за своето име со големата мисија што ја оствари во словенскиот свет.

Нам, на граѓаните од градот Охрид и околните места, особено ни е драго, што во одбележувањето на овој значаен јубилеј од нашата културна историја учествуваат голем број гости од земјата и од странство. Дозволете ми од името на граѓаните, како и од свое име да ги поздравам сите гости и присутни и да им пожелам, пријатно да се чувствуваат во градот на Климента.

Многустрана е личноста на Климент Охридски и неговиот придонес кон културната преродба на словенските народи: тој е писател, општественик, преведувач, мисионер, мислител, величествена фигура што удира снажен печат на едно време, познато во културната историја како Климентова епоха, златен век на словенската писменост. Неговата дејност одекнува далеку од Македонија кај сите словенски народи.

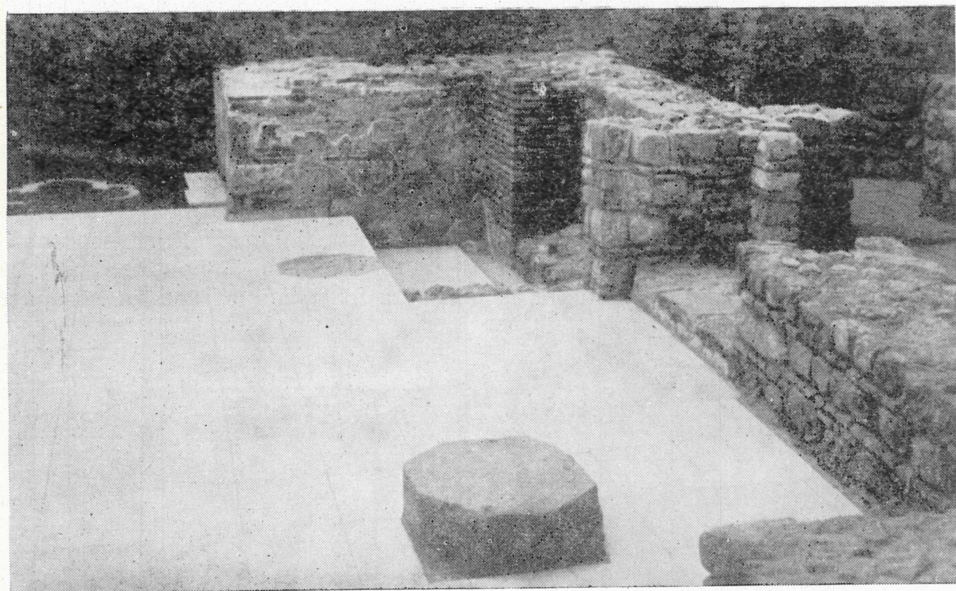
Претставувајќи се како општественик со фундаментален придонес за словенската цивилизација, во една судбинска доба од нејзиното присуство на овој простор на границите на државно и културно изградената Византиска империја, Климент со своите учители и ученици постави основи за надминување на културните патишта од стариот византиски свет. Словенската култура ја имаше својата база во сопствениот јазик, но не се огради од материјалните и духовните вредности на Византија. Таа ги асимилира тековите на изградениот стар свет, побара свој пат и место и го пронајде во општата заедница на народите. Затоа и Климентовата личност, припаѓајќи му на словенскиот свет, во исто време е и украс на општата културна ризница на човештвото.

По повеќе векови основите на неговата црква, неговиот гроб, Климентовото жариште, манастирот Свети Пантелејмон, денес првпат се отвораат пред нас.

Повеќе од еден милениум трае длабоката врска на Климентовото име со животните текови на Охрид. По легендата, во свеста на охриѓани, тој бдее над нивната судбина, ги брани од завојувачите, ги лечи од болести, тој е патронот на градот, каков што го претставуваат и средновековните зографи во живописот. Неговиот лик, во средновековната уметност во Охрид, се претставува во фреско декорацијата и живописот, градската ковница го кове портретот на Климента, резбарите го моделираат неговиот лик на дрво.

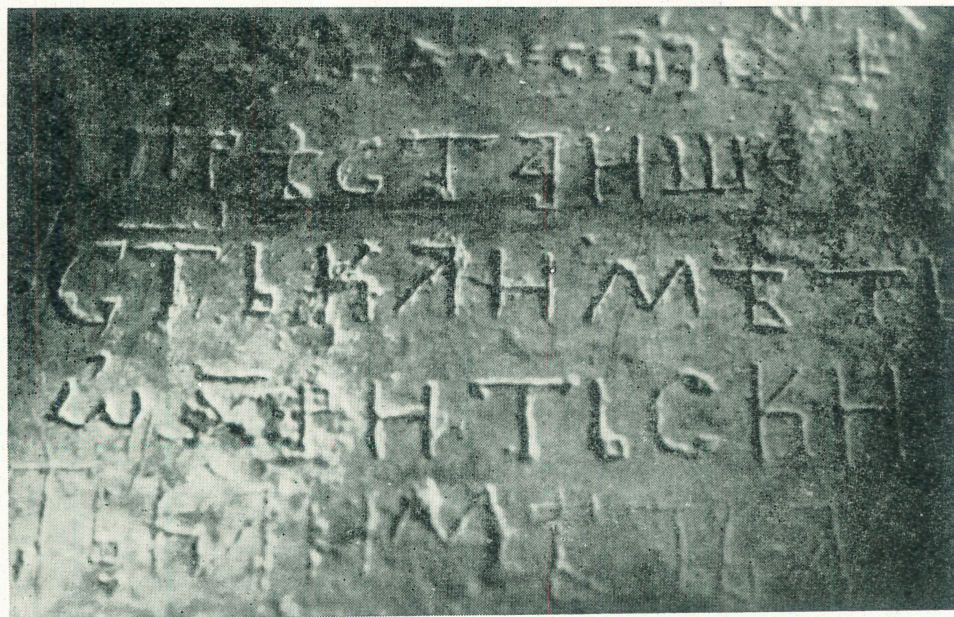
Во новите услови на македонската преродба, кога почнува нова борба за национална самобитност и јазик, преродбениците што делуваат во Охрид, браќата Миладиновци, Григор Прличев и Кузман Шапкарев, се инспирираат од Климентовото дело и се преклонуваат пред неговата личност. Во епохата на првата словенска писменост тие наоѓаат силен поттик, издржувајќи ја борбата за потполна национална еманципација.

Градот Охрид, што толку длабоко ги чуваше низ сите историски налети и судири на овој простор спомените за Климента, денес го отвора своето срце, се преклонува пред неговото име. Средновековната ризница на овој град, проткаена со Климентовата традиција, ги открива своите ценети вредности благодарејќи на несебичните вложувања на целата наша социјалистичка заедница. Охрид — градот музеј, покрај средновековниот дел, пред водите на своето езеро денес ги добива облиците на современ модерен град, потврдувајќи го своето присуство како никогаш порано. Хуманистичката порака на Климентовата просветителска мисла е присутна во свеста на нашиот човек,

Гробот на Климент Охридски.

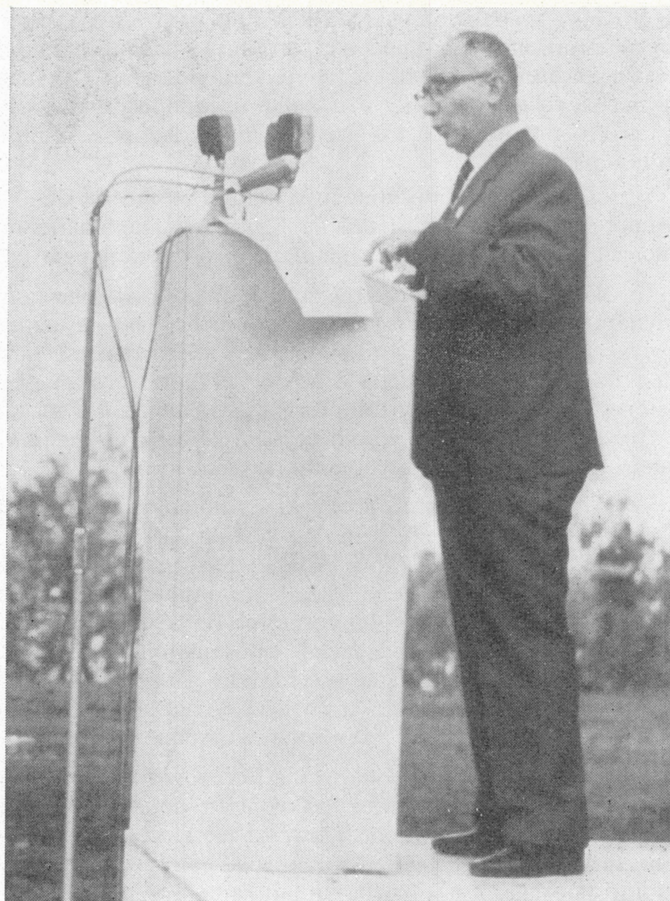
Надгробна плоча што стоела на гробот на св. Климент со натпис дека тој починал „во лето 6424 (916) месец јули“.

а неговото име ги краси училиштата, културните институции и улиците на овој град.

Охрид, градот домаќин, чувствува извонредно задоволство што може широко да ги отвори вратите на своето гостоприемство, да ги поздрави своите гости коишто понесени од почит кон Климента денес во неговиот град го слават неговото дело.

Граѓаните на градот Охрид, носени со величината на непрецeнливото дело, се гордеат што покрај името на грандиозната личност на словенството — Климент, стои за вечни времиња и името Охридски, продолжувајќи ја на симболичен начин традицијата за близоста на древниот град и неговите граѓани со големиот учител.

Говор на Никола Минчев

претседател на Извршниот совет на СР Македонија

Драги гости,

Другарки и другари,

Цели десет и пол столетија изминаа откако во овој град на ,,Белото езеро" беа положени посмртните останки на Климент Охридски, великиот просветител, еден од творците на словенската азбука и писменост, првиот оригинален словенски писател, а споменот за него непоколебливо живее кај населението од овој крај.

Но, значењето на Климента ги надраснува меѓите на крајот каде што тој некогаш живеел и работел, и станува заедничка вредност на сите Словени, зашто неговото дело претставува задоволување на насушна потреба не само на неговото време, туку отворање на процесот на културното преобразување на сите Словени, а со тоа и создавање услови за нивниот општествен и политички развиток.

Сосем е разбирливо што тешко може целосно да се објасни и објективно да се оцени дејноста на Климента, нејзината појава, содржина, историска судбина и значење, надвор од контекстот на историскиот момент.

Појавата на Климента во тоа време и на ова подрачје не е ни најмалку случајна. Не само историјата воопшто, туку и нашата сопствена, неедно-кратно го потврди правилото дека исклучителните историски моменти исфрлаат на историската сцена и исклучителни луѓе. А времето во кое живеел и дејствувал Климент, со ширината и длабочината на општествените движења и трансформации што се одигруваат на ова подрачје, претставува навистина таков исклучителен историски момент.

Повеќе од три столетија пред појавата на Климент, Балканскиот Полуостров е сцена на непрекината борба на разни племиња за населување на овие краишта. Словени, Бугари, Авари, Хуни и уште какви ли не етнички групации секој ден ја черечеле Византија одделно и здружено, против неа и меѓу себе, за подобро место под сонцето. Во времето кога се јавува Климент овој процес на големи движења на огромни човечки маси, барем од гледиштето на ова подрачје, влегува во својата завршна фаза. Словенските племиња постапно загосподаруваат и го населуваат ова подрачје, ги оставаат лакот и стрелата и се зафаќаат за мотиката и ралото.

Напоредно со процесот на установувањето на доселените племиња, се одвива и бурниот процес на големи социјално-економски поместувања и трансформации. И како резултат на тоа наместо пократковечни, или по исклучок, подолговечни племенски сојузи, почнуваат да никнуваат постојани политички формации — феудални држави.

Не е ништо чудно што сите процеси на подрачјето на кое ќе дејствува Климент придобиваат и посебни карактеристики како по динамиката така и по формите поради неговата географска положба, поради неговата голема изложеност на историското ветрометиште.

Во светлината на тој историски амбиент, избива во целата своја големина и значење дејноста на Климент Охридски. Дефинитивното преведување на словенското население од ова подрачје во христијанството, за што се зафати Климент во тогашни историски услови, претставувало и борба против племенската распарченост, а за создавање на потрајни, поцврсти и поцентрализирани државни форми.

Со оглед на тоа што трајното населување на словенските племиња на ова подрачје стана историски свршен чин, сосем е природно што не само христијанското учење, туку и целото културно наследство и сета ризница на знаења можеше да им се пренесе само на нивниот јазик. Ширењето на писменоста претставува основен предуслов за тоа. Заслугата на Климента и на него-

вите соработници е во тоа што тие го бранеа, зацврстуваа и продолжуваа делото на големите апостоли Кирил и Методиј, што ја отстојуваа азбуката што тие ја создадоа „не на туѓа основа". Така отпочна воведувањето на Словените во редот на тогашниот културен свет, со што се создадоа услови тие да станат и активен политички фактор преку оформувањето на самостојни држави.

Задоволувањето на таа општествена потреба Климент ја сфати како своја основна мисија и за тогашните услови организира огромна просветителска дејност. Цифрата од 3.500 ученици што ги обучувал е импозантна не само за тогашните услови. Затоа не случајно просветната активност на Климента се наречува прв словенски универзитет. Дејноста на Климента не се ограничува на просветното и верското поле. Скоро не постои област во која не оставил трага од својата творечка активност, вклучувајќи го и стопанскиот развој на овој крај, организирање на болници и сл.

Неговите следбеници и биографи говорат за исклучителната благородност и трпение со кое Климент ги пренесувал своите знаења, говорат не само за неговиот исклучителен интелект, туку и за ненаметливите, привлечните методи на неговото дејствување меѓу населението, за тоа дека тој бил длабоко убедлив поради тоа што самата дејност одговарала на потребите на животот и што самиот бил длабоко убеден во мисијата што ја вршел.

Климент е основач на Охридската книжевна школа која се развива во времето кога словенските народи штотуку почнуваат да се вклучуваат во културата. Каква надареност и каква творечка сила претставува Климент, може да се заклучи ако се има предвид дека тој го започнал своето книжевно дело во услови кога на Словените штотуку им била дадена азбуката, кога нивниот јазик бил крајно неразвиен, ограничен од објективните услови на материјалниот и културниот развиток. Но, тоа не му попречува да се доближи до врвните достигнувања на литературата во тоа време. Тие први оригинални словенски книжевни творби што ги напишал Климент го имаат за основа јазикот на македонските Словени, а кој се задржува многу векови, во основа, како заеднички црковно-литературен јазик на Јужните и Источните Словени.

Ниту е место, ниту е време овде во подробности да се навлегува во натамошната историска судбина на Климентовото дело. Треба само да се подвлече дека повеќе од еден милениум овој народ, сред кој дејствувал Климент, имал тешко историско минато и бил попречуван во неговиот самобитен развиток.

Но кога во втората половина на минатиот век условите овозможија да се разгори националната и културната преродба на македонскиот народ, Климентовото име и дело беа силен поттик, словенскиот јазик да се поврати во црквите, а во просветната и културната дејност да започне да си пробива пат современиот литературен македонски јазик, оспоруван и задушуван од многу страни, и на крајот, наспроти сè, да ја покаже и докаже својата животна способност.

И до денешни времиња во народните преданија се одржува споменот за големото дело на Климента. Народната фантазија, таа длабока скривница

на потиснатите неостварени стремежи и идеали, го украси преданието за Климента со многу нешто од своите најблагородни претстави за човековото битие.

Кога споменот за Климента од народното предание се пренесе во пишаната реч, се открија многу нови вистини, но и доста невистини за неговиот живот и дело.

Историскиот развиток на ова подрачје е тесно испреплетен со тој на соседните подрачја. Впрочем, слична е положбата и на целиот Балкански Полуостров. Многу заедничко имало во минатото меѓу народите на Балканот. Ние сме длабоко уверени дека е потреба на денот да се развива сето она што било позитивно во заедничкото минато, како и да се воспоставува тесна соработка во изучувањето на допирните точки во историјата со цел да се надмине робувањето на тесно националистичкото и ненаучното третирање на историските епохи и личности.

Климент и неговото дело претставуваат општословенска и општочовечка вредност. Неговото, како и делото на неговите учители и соработници, претставува основа врз која речиси сите словенски народи ја започнаа својата писменост, книжевност и култура, за подоцна секој народ, развивајќи се во одделни услови, да го даде својот придонес во заедничката ризница на културата на човештвото.

Ние поаѓаме од тоа дека точно ваквите празнувања, какво што е ова, треба да послужат за развивањето на соработката и пријателството меѓу народите врз основа на заемно почитување, врз основа на рамноправност, исклудувајќи секаква национална тесноградост.

Во оваа земја, каде што пред десет и пол столетија светеше жариште на просветата и културата сред темниот мрак во кој тонеше поголем дел на Европа, по долги вековни ропства и угнетувања, судбината како да се поигра, па со нејзиното ослободување беше нужно да се повторуваат многу од оние чинови што ги сторија Климент и неговите соработници пред повеќе од еден миленија. Беше неопходно да се почне со утврдувањето на азбуката и правописот на современиот литературен македонски јазик, да се води масовна борба за елементарна писменост, а истовремено да се основа универзитет и да се создаваат услови за сестран развој на сите видови творештво — литературно, сценско-уметничко, музичко, филмско, ликовно, како и да се разграни широка мрежа на културни и научни институции, за да им се овозможи на работните луѓе да им станат достапни културните добра на човечкиот гениј.

Поради специфичните историски услови македонскиот народ не можеше да ги изрази слободно и непречено латентните заложби и творечки способности. Дури во СФР Југославија, создадена низ заедничката борба на сите југословенски народи, во која односите меѓу нациите и народностите се братски и рамноправно поставени, и во која тие постојано се продлабочуваат врз социјалистичките општествени односи, македонскиот народ можеше да ги разгрне своите сили. Свесни дека сме заостанале и со стремеж да се достигне рамништето на другите народи, во изминативе две децении, историски гледано краток временски период, воодушевено се зафативме со проблемите на образованието и науката, уметноста и културата. Овој период, интензивен

и буен, исполнет со непрекинати напори, бележи резултати што претставуваат солидна основа за натамошното движење напред.

Образованието како суштествен фактор на целокупниот општествен развиток беше и останува во центарот на вниманието на нашата просветна политика. Целокупното школство се развива со извонредно динамично темпо. Со претежно неписмено население, каква што беше состојбата по ослободувањето, со развојот на мрежата на основното школство денеска го завршуваме процесот на опфаќањето на сите деца од 7—15 годишна возраст со задолжително осумгодишно образование.

Развитокот на стопанството и создавањето на нови општествени односи и воведувањето во производството на современа техника и технологија беа обусловени со обезбедувањето на стручни кадри. Токму затоа на образованието на кадрите му беше даден приоритет како во грижите за ширење на мрежата на институциите за образование и воспитување и за опфаќање на генерациите во сите степени на образование, така и во материјалните вложувања за создавање услови за успешно одвивање на образовно-воспитниот процес. Денеска, по мрежата на образовните институции и по бројот на учениците, нашата Република се приближува кон општојугословенските просеци, а во некои видови дури ги надминува. Речиси секој четврти жител на нашата Република е опфатен со системот на образованието.

На собирот при манастирот Свети Пантелејмон присуствуваа над десет илјади граѓани.

Над 55.000 момчиња и девојки, или 39% од генерациите на возраст од 15 до 19 години, се школуваат во средните училишта, така што постојната училишна мрежа дава квантитативно реална основа за обезбедување на потребите од стручни кадри.

Нашиот Универзитет, на кој студираат над 10.000 студенти, живее со ритмот на една голема и разгранета образовно-културна и научна институција и, низ дејноста што ја развива, неговото постоење се чувствува од ден на ден со сѐ повидливи резултати. Тој веќе ѝ даде на нашата заедница над 12.000 високостручни кадри, кои претставуваат значајна движечка сила на нашиот стопански и општествен развиток. Тој се афирмира сѐ поопределено и како научен центар, вклучувајќи се во напорите за развивање на научната мисла.

Изминативе години претставуваат период на сестран подем и афирмација и на културата и на уметноста.

Почетоците на уметничкото создавање се поврзани со богатството на нашето народно творештво и обидите на нашите преродбеници од XIX век да создадат литература што го одразува народниот стремеж за оформување на македонскиот литературен јазик, на степен што може да ги изрази најсуптилните мисли на човечкиот дух.

Нашето современо литературно творештво бележи значајни резултати. Тоа со своите најдобри примери ги надрасна регионалните рамки и зазема видно место во современите литературни постигања. Од прекрасните почетоци на Миладинов, преку Рацин и други, во еден релативно краток временски период, македонската реч веќе ги има испитано своите достоинства во не мал број дела што претставуваат една литература пред која можеме да се чувствуваме горди.

Виден успех на нашата литература претставуваат и преводите и препевите од странски и од југословенски јазици, кои и на македонски јазик звучат во нивната полна убавина. Впрочем, стремежот да се вклопиме во тековите на светските достигнувања е иманентен на нашето општество. Ние се вклучуваме во меѓународната поделба на трудот во областа на стопанството, ние сме протагонисти на активната мирољубива коегзистенција во меѓународните односи, ние се отвораме во сите области на науката и културата. До толку повеќе што за македонскиот народ е посебно од интерес не само да го држи чекорот со светскиот прогрес, туку и светот да ја види, да ја запознае што подобро, македонската стварност таква каква што е.

Под нашето поднебје се одвиваше континуирано ликовното творештво, почнувајќи од најраните дела создадени од раката на безимените мајстори-зографи на средновековното ѕидно сликарство и иконопис, па сѐ до денешните творци што ја надополнија празнината на современите движења во нашата ликовна уметност. По неколкуте пионери на модерната уметност во Македонија, денеска дејствува многубројна генерација на млади талентирани ликовни уметници.

Заштитата на спомениците на културата во Македонија, кои по ослободувањето се наоѓаат во лоша состојба — руинирани и запуштени, изложени на уништување и ограбување, особено за време на војните, денеска

претставува постојана грижа и интерес на нашата заедница. Од година на година се создаваат сè подобри услови за евидентирање, собирање, чување, конзервација и презентирање на богатиот национален фонд на споменички објекти и предмети од непроценлива културно-историска и уметничка вредност. Конзервирани се повеќе значајни споменици на културата од црковната и профаната архитектура, исламската архитектура, споменици од НОБ, археолошки локалитети и други, меѓу кои и голем број споменици во овој древен град.

Денеска во Републиката дејствуваат драмски театри во сите поголеми градови и највисоки музички институции: филхармонија, опера и балет, на чии сцени се изведуваат најдобрите дела од светската драмска и музичка литература и сè поголем број дела на домашни автори; ние имаме сопствена филмска продукција, национална телевизиска програма и широка радио и телевизиска мрежа преку која се обезбедува прием на радио и телевизиската програма речиси на целата територија на Републиката.

Но, достигнатиот степен на развојот на производствените сили и потребата од понатамошен динамичен развој на стопанството, постојаното проширување и подигање на повисоко ниво на службите и институциите во сите области од општествениот живот, а посебно развојот и полното афирмирање на самоуправниот систем во кој работните луѓе се фактор што решава самостојно за својата судбина — императивно бараат натамошен сестран развој на образованието, науката и културата.

Во новите услови тежиштето на нашите напори се поместува сè повеќе кон тоа, структурата на кадрите да биде приспособена кон денешниве и идните потреби на општествениот живот и стопанството, и, напоредно со тоа, квалитетот на кадрите да одговара на барањата на современата технологија во стопанството и на достигнувањата на науката во другите области од општествениот живот.

Беспорно, посебно внимание во овој период заслужува областа на научно-иследувачката работа. И огромниот прогрес на науката, техниката и технологијата во современиот свет, и потребите од динамичен стопански и воопшто општествен развиток, и неопходноста од постојана афирмација на македонската нација која може да се остварува само со реални придонеси во општата ризница на науката, културата и уметноста, сето тоа зборува дека треба да се создаваат најповолни услови за да се отвори широк развоен процес во оваа област. За таа цел ќе биде нужно да се изградуваат сè подобри материјални и општествено-политички услови, да се основуваат нови и да се прошируваат постојните институции, да се поттикнува процесот на нивното осовременување и приспособување кон потребите на нашето општество. Тоа не значи дека од една ваква акција очекуваме брзи и непосредни резултати. Се работи, пред сè, за создавање на услови што ќе придонесат во идниот период да не заостануваме. За интензивен развој на научно-иследувачката работа денеска ги имаме сите суштествени претпоставки: потребната материјална база; многуброен висококвалификуван кадар; можности за посистематско подигање на научни кадри во земјата и странство; услови за слободна творечка научна дејност и сл. Неопходно е тие поволни околности, преку

поодделна и заедничка иницијатива, организирано да бидат доведени до завршни акции. Основањето на Македонската академија на науките и уметностите, што ќе биде разгледано на една од наредните заседанија на Собранието на СРМ, секако ќе претставува уште еден прилог во таа насока.

Означувајќи ја јубилејната 1050-годишнина од смртта на Климент, овде, пред неговиот гроб и манастир, кој претставувал и еден од првите словенски споменици и културни стожери, ние, со чувство на гордост и благодарност се сеќаваме за неговото големо дело што му го остави во наследство на целото Словенство, на овој народ и на овој град.

На 10 септември, претседателот на Извршниот совет на СРМ Никола Минчев во хотелот ,,Палас" прими група наши сонародници од странство дојдени за Прославата. Во групата се наоѓаа: Џими Жуглов, претседател на Црковната управа во Торонто (Канада), д-р Александар Ѓорѓиевски потпретседател на Црковната управа во Торонто (Канада), Хелен Жуглов, претставник на женската секција при црквата во Торонто (Канада), Лазо Стефановски, член на црковната управа во Мелбурн (Австралија), Петре Карчев, член на Црковната управа во Мелбурн (Австралија) и Ристо Иљовски, историчар од Будимпешта. На Приемот присуствуваа и претседателот на Матицата на иселениците Томе Буклески и Боро Чаушев, претседател на Верската комисија на Извршниот совет на СРМ.

КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

Реферат на проф. Блаже Конески

одржан на свечената академија

Во 885 година почина архиепископот панонски Методиј. Последните месеци од неговиот живот беа исполнети со тешки грижи, но и со упорна работа. Во Моравија противниците на словенската богослужба сè повеќе застрашуваа да го искоренат она што тој го постигна заедно со својот брат Кирил. Далеку од тоа да се повлече пред нивниот притисок, стариот архиепископ се зафати со последните свои сили да го закрепи делото на словенската просвета. Во еден таков судбински час, тој ја издели како најнасушна потребата да се доврши преводот на Светото Писмо на словенски јазик. Неговиот животописец раскажува за тоа на следниот начин: ,,Потем ја отфрли сета животна суета и своите грижи му ги предаде на бога. А најпрвин од своите ученици одбра двајца попови, мошне брзописци, и набргу го преведе сето Свето Писмо, освен Книгата на Макавеите, од грчки на словенски, за шест месеци, почнувајќи од месец март до дваесетишестиот ден на месец октомври".

Очевидно дека Методиј веруваше во иднината. Моравската мисија имаше свој политички аспект. Во 863 година таа и доби свој почеток од еден политички контакт меѓу византискиот двор и моравскиот кнез Ростислав. Врз одделните фази од дејноста на Кирила и Методија во Моравија и Панонија се одразуваа поместувањата во односите пред сè меѓу Рим и Цариград, кои се бореа за превласт. Но моравската мисија со секој ден ги надраснуваше тие рамки, зашто се сврза со еден длабок процес што ќе доведе наскоро до коренити преобразувања на културната свест на Словените. Ни се чини дека и последниот гест на архиепископот Методиј, неговото свртување од грижите на секидневноста кон потребите на зацврстувањето на младата словенска писменост, добива посебна смисла на фонот на тој веќе ослободен процес на културно преобразување. Како да беше тоа претчувство дека имено културното значење на акцијата што ја спроведоа ќе го зачува за вековите името негово и на неговиот брат. И навистина, не од византискиот двор, ами од ,,бесчислениот народ" словенски им припадна признание и прослава.

Но тогаш требаше да се измине уште долг и неизвесен пат за да се види дека дејноста на Кирила и Методија не била ефемерна, ами означила само почеток на едно моќно раздвижување. Да го изнесе тоа на видело ѝ се падна на генерацијата, во која Климент Охридски земаше челно место. Уште од млади години Климент го придружувал Методија. Врз таа вест од неговото житие и се заснова главно многу веројатната претпоставка дека тој потекнувал од Македонските Словени. Во похвалата на солунските браќа, која со право му се припишува на Климента, ги среќаваме и следните зборови за неговиот покровител: ,,Кога ќе се сетам за неговите медоточни зборови, нема со што да ги споредам тие духовни сладости".

Најблиските ученици на Кирила и Методија во Моравија изживеаја тешки страдања пред да добијат можност да го продолжат делото на своите учители. Непосредно по смртта на Методија тие беа подложени на гонење. Меѓу другите бил фрлен в затвор и Климент. Последува прогонство од Моравија, извршено по еден суров начин. Како што кажува опширното житие на Климента, војниците ги влечеле голи изгонетите по студена крајдунавска магла, ги допирале мечовите до нивните вратови и копјата до нивните гради — ,,готови да ги окрвават, за да не умрат само еден пат, но толку пати да сетат смртен ужас, колку што пати очекувале удар". Така се вршеше нечовечка пресметка со оние што први ја создаваа словенската писменост. Тие беа понижени, а една груба сила со презир и омраза — како што тоа станува не ретко во историјата — сакаше да ја избрише самата помисла, еден заостанат народ да се афирмира како посебен културен чинител.

Меѓутоа, за учениците на Кирила и Методија, тие оскрбени синови на словенскиот род, имаше допрва да се чуе. Климент, Наум и Ангеларий преминаа во бугарската држава, каде што беа примени од кнез Борис. Тука се откриваше тогаш најповолниот терен за нивната активност. Во 866 година Климент се установува веќе во Западна Македонија. Неговото име ќе се сврзе со градот Охрид, зашто тука тој изградил свој манастир и тука најрадо престојувал. Во нашите краишта тој работи сè до својата смрт, цели триесет години, најпрво како учител, а потоа како епископ. Широчината на неговата просветна дејност се гледа и по тоа што, според Пространото житие,

3.500 ученици излегле од неговата школа и отишле на различни должности во повеќе епархии. А пак со својата книжевна дејност, со тоа што го направи за развојот на словенската писменост и на нејзиниот јазик, Климент Охридски се издели како фигура од општословенско значење. Тој остави посебна трага во обликот на најстарата словенска литература како организатор и главен претставник на Охридската книжевна школа.

Основниот напор на генерацијата што ја претставува Климент Охридски се изразуваше, сосем природно, во зацврстувањето на свеста дека Словените треба да се вклучат во културниот свет како активен субјект, а не како аморфна маса без свој културен лик. Веќе во она што се случи во Моравија на кнезот Ростислав, и што даде повод за мисијата на солунските браќа, се појави таа свест, која обележуваше еден степен на културно-политичкиот подем на Словените. Во помала или поголема мера истото тоа се чувствуваше, или требаше наскоро да се почувствува, и во другите делови на словенскиот свет. Словените, како и другите народности по Големата преселба, проникнуваа во пределите на старото римско царство и стигнаа дури до бреговите на Средоземното Море. Беше тоа конвулзивен процес на судирања, крвави војни, пустошења. Помалку видливо, но затоа со многу посуштествено значење спрема иднината, се одвиваше процесот на општествено и културно адаптирање на словенските маси во сферата на тогашната европска цивилизација. Во 9 век резултатите од тој процес се сосем видливи, како во стабилизирањето на државниот живот на Словените, така и во нивниот културен растеж. Од нивната средина во тој период веќе излегоа луѓе што требаше како културно изградени личности да се застапат за својот народ.

Климент Охридски, по општо признание, беше најистакнатиот меѓу тие луѓе. Задачата што му се падна нему и на другите словенски културни работници од тоа време не беше лесна, ниту пак беше и во чисто психолошки однос проста нивната положба. Ако се имаа предвид претпоставките за една културно-творечка активност, тука во многу области требаше да се зафаќа нова работа, почнувајќи од усвојувањето на една тукушто устроена азбука за словенскиот јазик. На чисто субјективниот, психолошки план, остануваше да ги следи тие луѓе ледената сенка на презирот, и од туѓи па понекогаш и од свои, дека се тие заправо ништо друго, ами припадници на варварско племе, што посегаат по работи недостижни за нив. И подоцна во историјата на словенските, како впрочем и на други народи, ќе можат да се забележат аналогни ситуации, како во поглед на постигањето на материјални предуслови за културен напредок, така и во поглед на совладувањето на психолошки инфериорната положба. Сепак, генерацијата на Климент Охридски, настапувајќи како прва по патот на културната афирмација на Словените, го истрада тоа во најголема мера. Таа го издржа тоа искушение не само за себе, ами за сите други поколенија што требаше да се родат и да го дадат придонесот на словенските народи кон светската култура. Во неа, Климент Охридски, како најизразит нејзин претставник, како посебно надарена личност, секако со особена острина ги изживувал тие конфликти на своето време. Литературата на неговата епоха не беше обележена со исповеден карактер. Таа обично молчи за она што луѓето во себе го таеле. Но сепак во текстовите што ни се останати можеме јасно да проследиме на што биле управени основните стре-

межи, кон што се свртувале надежите и очекувањата на културно-активните личности од Климентовата епоха.

Најважна културна задача на таа епоха претставуваше изградувањето на писмениот словенски јазик. Извесна писмена активност со помош на грчки и латински букви имало меѓу Словените и пред тоа, но таа била ограничена на елементарни потреби. Моравската мисија на Кирила и Методија означи далеку поамбициозна замисла. Словенскиот јазик требаше да стане литургичен јазик, какви што беа грчкиот и латинскиот. Имено во тој факт и се изрази најостро настојувањето да се обезбеди културно-политичката самобитност на Словените. Тоа што таа акција беше успешно спроведена — причини што Словените да настапат во Средниот век на културното поприште како издиференцирана целост, што не беше во таква мера случај со другите големи племенски гранки во Европа во контактот со римско-византиската културна сфера. Тоа причини, натаму, што во православните словенски земји сè до 18 век црковнословенскиот јазик да остане во употреба како заеднички јазик на културата. Меѓутоа, при крајот на 9 век, сето тоа стоеше под знакот на неизвесност. Во Моравија делото на Кирила и Методија беше речиси задушено. Меѓу Јужните Словени, посебно меѓу оние што влегуваа во рамките на бугарската држава, уште не беше сигурно во каков аспект ќе се реши словенското јазичко прашање, иако стремежот за воведување на словенскиот јазик во црквата беше јасно изразен. Во источниот дел на Полуостровот се одвиваше, не без потреси, процесот на славизирање на протобугарскиот елемент. Византиската политика, се разбира, немаше еднозначно одредено становиште спрема воведувањето на нови јазици во богослужбата, ами се раководеше во тој поглед од своите непосредни цели, така што знаеше во случај на потреба да се послужи и со аргументите на тријазичниците. Влијанието на провизантиските елементи не беше за потценување ниту во самата словенска средина. Во една таква опстановка требаше да се развива дејноста на Климент Охридски и на неговата школа во нашите краишта. Суштествено обележје на таа дејност беше настојувањето да се зачува целокупноста на делото на Кирила и Методија, да се работи понатаму врз основите поставени во моравскиот период.

Меѓу другото, закрепувањето на споменот на солунските браќа требаше да послужи за таа цел. Заслугите на Кирила и Методија смело се прирамнуваат со заслугите на најистакнатите црковни отци. Кирил и Методиј се наречуваат ,,нови апостоли", повикани да ја шират вистинската вера меѓу еден дотогаш непросветен народ. Од Панонските легенди па до пофалите што ги пишува Климент води една восходна линија на величање на нивниот подвиг. Очевидна е ревноста на Климента да го возведе во култ споменот за Кирила и Методија. Како нивни доследен подвижник, во создавањето на тој култ Климент гледал значајна поткрепа на своите становишта, посебно во однос на писмениот словенски јазик и на словенската азбука.

Климент Охридски и другите работници на полето на словенската просвета во тој период можеа, значи, да посочат свои претходници. Тие претходници не беа непризнати луѓе, излезени од некаква варварска средина, ами беа претставници на високото византиско општество. Кирил им се противстави на тријазичниците и ја покажа неодржимоста на нивното стано-

виште дека само на три јазика — грчкиот, латинскиот и хебрејскиот — треба да се врши службата божја. ,,На словенскиот народ — вели Климент за Кирила — којшто беше во незнаење и греовен мрак, по милоста на Господа наш Исус Христос, му стана пастир и учител. И им ги затна устите на волците, на тријазичните еретици, пророчки укажувајќи на тревливиот јазик и упатувајќи ги сите со писмо кон спасение''. По неговите стапки одеа Климент Охридски и неговите соработници, и го истакнуваа со посебна сила тоа, зашто во секое ново движење е од особена важност посочувањето на претходниците. Кога го заштитува словенското писмо пред оние што му откажувале право на постоење, зашто словенските букви ,,ниту бог ги создал, ниту ангелите, ниту се од старо време'', Црноризец Храбар можеше да одговори дека се словенските букви ,,посвети и почесни, зашто ги создал свет човек, а грчките Елините погани''.

Често во иследувањата на мисијата на Кирила и Методија се акцентира особено тоа дека се работи заправо за дипломатска акција иницирана од византискиот двор. Се разбира, таа политичка позадина е очевидна. Но би било крајно упростување да се сведува мисијата на Кирила и Методија само на таа страна. Никој не може да ја откаже самопрегорноста со која солунските браќа ја развиле својата дејност меѓу Словените. Некои научници во тоа гледаат дури указание за тоа дека тие самите биле од словенско потекло.

Присутните на свечената академија во Домот на културата ,,Моша Пијаде'' во Охрид.

Тоа може да биде така, но и не мора да биде така. Во историјата може да се посочи не еден пример на пожртвувана работа на одделни истакнати личности за доброто на други народи. Кирил и Методиј како да открија во својата дејност во словенската средина една смисла што со посебно призвание го наделуваше нивниот сопствен живот. Зашто една личност не се наоѓа себеси само во спроведувањето на извесни општи принципи, ами таа се остварува во дадена средина по многу посложени патишта. Методиј, како што кажува неговото житие, одбил да прими архиепископски чин во Византија, за да стане после архиепископ во туѓа земја, каде што ќе биде изложен на гонење и дури ќе помине повеќе од две години во затвор. Кога во последните денови од својот живот тој го комплетира преводот од Светото Писмо, тој не ни се претставува во ликот на византиски дипломат, ами ни се претставува во ликот на една културно активна личност што сака да остави што поголема трага во средината во која дејствува. Климент Охридски го разбира добро тоа, и онаа преценка што тој и неговите современици ја даваат за солунските браќа останува по сушност единствено правилна преценка, која не губи ништо од својата историска оправданост, а добива многу по својата човечност, со тоа што е пропиена со искрен патос и со длабока љубов спрема споменот на учителите. Едновремено, примерот на Кирила и Методија, како и примерот на Климента нè утешува со трајноста на едно културно дело, кое се ослободува од рамките на дадена историска ситуација.

Доследното продолжување на делото на Кирила и Методија ја карактеризира Охридската книжевна школа, создадена од Климента. Прашањето за обликот на словенскиот писмен јазик и за словенската азбука беше во тој период суштествено и сè уште не дефинитивно изјаснето прашање. Во книжевниот круг што се создаде околу Климента беше до толку поприродно да се усвои обликот на кирило-методиевскиот јазик, со неговите граматички и лексички карактеристики, што тој јазик заправо го имаше за основа говорот на Македонските Словени. Климентовиот книжевен круг — треба посебно да се истакне — се застапува и за првобитната словенска азбука, составена од Кирила, глаголицата. Затоа не случајно најстарите зачувани словенски ракописи од македонско потекло, од крајот на 10 и почетокот на 11 век, се пишувани со глаголско писмо. Изборот на азбуката за словенскиот јазик не беше еднаш за секогаш окончан со тоа што го изврши Кирил. Меѓу Словените во непосреден допир со Византија имаше извесен навик да се пишува словенски со грчки букви. Во кругот на Преславската книжевна школа, во престолнината на бугарската држава, таа наклоност се засилуваше и доведе до форсирањето на онаа азбука што подоцна ќе биде наречена кирилица. Се чини дека тоа не станало и без извесна државна намеса во првите години од владеењето на цар Симеон. Очевидно е дека и потоа Охридската книжевна школа ѝ останува верна на глаголската традиција и ќе треба да помине доста време дури кирилицата да се распространи и во Македонија. Во похвалата на Кирила и Методија, што веќе ја споменавме, се содржи едно значајно место во кое се истакнува дека тие го положиле своето дело „не на туѓа основа“, ами одново измислиле и пригодиле букви за нов јазик. Тие зборови звучат како алузија на настаните сврзани со прашањето за изборот на азбуката. Не ќе биде случајно подвлечено дека Кирил и Методиј не на туѓа основа своето

дело го положиле, кога се знае дека некои тогаш го правеле спротивното, заведувајќи азбука заснована токму на туѓа основа. Меѓутоа, она што го направил Кирил и што било утврдено во првиот период на словенската писменост, претставувало еден таков придонес кон изјаснувањето на својствата на словенскиот јазик, што не можело да биде по сушност пренебрегнато ниту при смената на азбуката. Кирилските нацрти потекнуваат од грчкото уставно писмо, но кирилицата како азбучен систем се базира врз глаголицата. Тоа произлегува особено јасно од фактот дека во неа се внесуваат нови букви за словенските гласови што ги нема во грчкиот. Постоењето на глаголската писменост беше предуслов да се дојде до тоа.

Погледнато од сегашна перспектива, смената на азбуката не можеме да ја означиме како акт што во каквагоде мерка би ја загрозил самостојноста на развитокот на словенската писменост и култура. Меѓутоа, во времето на Климента, кога сето тоа се случува, работата можеше да се претставува во еден сосем подруг вид. Сè уште застрашуваше угрозата да биде задушена словенската писменост или улогата на словенскиот јазик да биде сведена на скромна мера. Пред Климента стоеше горкиот опит од Моравија. Отстапу-

Филхармонијата на СР Македонија и хорот на Радио-телевизијата Белград на сцената на Домот на културата во Охрид.

вањето од глаголицата можеше тогаш да се толкува како попуштање пред туѓото влијание, ставање во прашање на нешто што било веќе постигнато ,— особено кога ќе се има предвид дека нападите против словенскиот јазик и писменост не престануваа. Климент и неговата школа земаа во тој случај една крајна позиција, штитејќи го наследството на Кирила и Методија. Од тоа инсистирање врз одликите што ѝ даваа посебен печат на словенската писменост можеше во тој период да произлезе само полза. Тоа значеше едно самосвесно становиште, значајно во кругот на словенските културни работници од првата генерација, а едновремено претставуваше коректив во однос на оние тенденции што би можеле да водат премногу во спротивна смисла.

Улогата на Климента во овие настани сврзани со почетокот на словенската писменост можеше да остане една епизодна улога, ако се ограничеше само со заштитата на извесни становишта, како на пример, во однос на изборот на азбуката. Климент, меѓутоа, најде сили да им даде многу подостоен одговор на оние што работеа против афирмацијата на словенската писменост. Тој беше свесен дека му припаѓа на ,,многуплодниот словенски народ", како што самиот го наречува, и на таа свест несомнено се подгреваше и неговата гордост и неговата верба во иднината. На оние што го напаѓаа словенскиот јазик тој им одговори пред сè со тоа што на словенски напиша работи какви што тие самите не беа кадри да напишат на грчки или на латински јазик. Славата на Климента како на најдаровит писател од стариот период на словенската писменост од никого не се оспорува. Тој пишува на еден јазик не скован во примитивен израз, ами богат, разнообразен и сугестивен во своите стилски текови. Изненадува зрелоста на кажувањето во неговите текстови и во други од неговото време, зашто се работи за јазик што тукушто ја беше доживеал својата прва писмена обработка. Таа зрелост не може да се објасни ако не се претпостави дека во самата словенска средина веќе бил пројавен видлив културен подем и ако не се сфати дека во Климента и во некои негови современици имаме личности што ја постигнале наполно мерата на највисоката образованост на својата епоха. Првпат излегуваа од мракот на анонимноста такви луѓе од словенската средина. Тие, меѓутоа, го запишуваа своето име за историјата не како провинцијални дејатели, ами како зачетници на едно културно движење со голем потенцијал што требаше да се разгрне во иднината. Како такви тие не се на маргината, ами во матицата на европската културна традиција, поверни нејзини толкувачи од оние рутинери, слепи негатори на словенската писменост, што сакаа да се прикажат како богомдани наследници на културното минато.

Крепок е зборот на Климента. Ни условните шеми на средновековната религиозна литература не ја обезличуваат неговата понесена фраза, во која за првпат вокалите и консонантите на словенскиот јазик се среќаваат во една сложена оркестрација. Со право се истакнува дека Климентовите текстови можат да се мерат со најдобрите обрасци на византиската речитост. Тие текстови проникнаа широко во словенскиот свет. Како омилено четиво, тие придонесоа од своја страна што и во јазикот на старата руска писменост да се почувствува претежното влијание на онаа јазична варијанта што ја развиваше Охридската книжевна школа. Особено во епохата на цар Самуил, кон-

тактот на црковен план меѓу Охрид и Киев придонесе за закрепување на тоа влијание.

Рано споменот на Климент Охридски стекнува заслужено признание. Тоа признание нема да остане ограничено само на словенската средина. Двајца охридски архиепископи, Теофилакт и Димитриј Хоматијан, составија житија на Климента на грчки јазик. Тој факт претставуваше несомнено една поширока афирмација на неговото дело и заедно со него на словенската култура. Со тоа едновремено се даде повод да се изнесе со потребната опширност на грчки јазик и она што го направија за словенската просвета браќата Кирил и Методиј.

Опширното житие на Климента изрично кажува дека тој најмногу сакал да престојува во Охрид. Тој ја љубел убавината на својот манастир — кажува житиеписецот — „за којшто тагувал кога се оддалечувал некаде другаде". Стариот град Охрид не случајно станал едно од првите и најважни жаришта на словенската просвета. Тој имал свои традиции на црковен центар и се развил во едно од оние словенски упоришта, каде што контактот со византиската култура можел постепено да се разрешува по творечки начин. Во него Климент и неговиот собрат Наум секако нашле културно пораздвижена средина која се однесувала одзивчиво спрема нивната дејност. Целата област пак била населена со компактно словенско население. Дејноста на Климента и на неговите соработници ја зацврстила силно културната улога на Охрид, која ќе се чувствува меѓу Словените во текот на повеќе векови. Охрид и нашите краишта им се оддолжуваат на првите словенски просветители со тоа што секогаш, дури и во најтешките времиња, го чувале жив нивниот спомен, да не се загубат трагите од нивната дејност — нивните постројки, нивните образи по црквите и манастирите, легендите за нив во народното предание. Заради сето тоа со посебна смисла звучи прославата на Климент Охридски во овој древен град на брегот на Белото Езеро.

11 СЕПТЕМВРИ

Вториот ден на Климентовата прослава имаше обемна програма. Во раните утрински часови во црквата „Св. Богородица Перивлепта" („Нов Св. Климент") се одржа архиерејско богослужение. Во 10 часот, во салата на синдикалното одморалиште „Орце Николов", отпочна Свечениот собир на Скопскиот универзитет. Собирот го отвори со пригоден говор ректорот на Скопскиот универзитет д-р Ксенте Богоев, а потоа говореа претставниците на југословенските академии на науките и претставникот на матиците. Од името на Југословенската академија на науките и уметностите од Загреб говореше претседателот на Академијата проф. Грга Новак, од името на Српската академија на науките и уметностите од Белград претседателот на Академијата Велибор Глигориќ, од името на Словенечката академија на науките и уметностите проф. Братко Крефт, а од името на Академијата на науките и уметностите на Босна и Херцеговина проф. Есад Пашалиќ. Писателот Живан Милисавац го поздрави Собирот од името на Српската, Хрватската и Словенечката Матица.

На Собирот потоа настапија, по азбучен ред на земјите, осумнаесет научници од следните земји: Австрија, Бугарија, Чехословачка, Германската Сојузна Република, Германската Демократска Република, Велика Британија, Финска, Франција, Унгарија, Италија, Полска, Соединетите Американски држави и Советскиот Сојуз. Истапувањата на Собирот ги објавуваме подолу во целост и на оние јазици на кои беа одржани. Собирот заврши околу 14 часот.

Во 16,30 часот, во Домот на културата „Моша Пијаде" на учесниците им беше прикажан тукушто завршениот документарен филм на „Вардар-филм" „Охридски светилник", посветен на Климент Охридски. Сценариото на филмот го напиша проф. Харалампие Поленаковиќ, режијата е на Трајче Попов, а снимател е Киро Билбиловски.

Во 17 часот во просториите на Уметничката галерија во Охрид д-р Рада Угринова-Скаловска, професор на Филозофскиот факултет во Скопје, ја отвори изложбата „Словенска писменост". За оваа изложба владееше големо интересирање. На неа во уникат, одлив, преку фотографии или фото-копии се прикажани најзначајните споменици на словенската писменост. Концепцијата на изложбата е дело на проф. д-р Владимир Мошин, а иницијатор за оформување на изложбата е Народниот музеј во Охрид. Со подготовките на оваа значајна изложба раководеше Организационен одбор. Претседател на

Утрото, на 11 септември, во црквата Св. Богородица Перивлепта (Нов Св. Климент) се одржа архиерејско богослужение. Во него учествуваше и Архиепископот Охридски и Скопски и Митрополитот Македонски г. г. Доситеј.

Одборот беше д-р Рада Угринова - Скаловска, а членови: д-р Блага Алексова, директор на Археолошкиот музеј во Скопје, Цветан Грозданов, кустос на Народниот музеј во Охрид, д-р Петар Хр. Илиевски, професор на Филозофскиот факултет во Скопје, Димче Коцо, професор на Филозофскиот факултет во Скопје, Гоце Митески, директор на Народниот музеј во Охрид, д-р Владимир Мошин, професор на Филолошкиот факултет во Белград, Антоние Николовски, директор на Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата на СРМ, д-р Михаил Д. Петрушевски, професор на Филозофскиот факултет во Скопје, д-р Харалампие Поленаковиќ, проф. на Филозофскиот факултет во Скопје и Нико Този, потпретседател на Ссјузот на ликовните уметници на применетата уметност на Југославија. Музеолошката поставка на изложбата ја изврши Загорка Јанц, виш кустос на Музејот за применета

уметност во Белград, техничкото решение на поставката го дадоа ликовните уметници Нико Този, Ванчо Георгиев и Томе Андреевски, а фотографиите ги изработи Петар Алчев.

Вечерта, во 20 часот, учесниците на Прославата беа гости на приемот што го приреди претседателот на Извршниот совет на СРМ Никола Минчев во хотелот „Палас".

Претседателството на свечениот собир одржан на 11 септември во салата на одмаралиштето „Орце Николов" во Свети Стефан: д-р Кирил Пенушлиски, декан на Филозофскиот факултет, Бошко Станковски, претседател на Советот на Скопскиот универзитет, д-р Ксенте Богоев, ректор и инж. Александар Гаревски, проректор.

ИСТАПУВАЊА
НА СВЕЧЕНИОТ СОБИР
НА СКОПСКИОТ УНИВЕРЗИТЕТ

КСЕНТЕ БОГОЕВ
ректор на Скопскиот универзитет

(Скопје — Југославија)

Во рамките на големиов јубилеј посветен на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски овој свечен собир има посебно значење. Еминентни научни работници, претставници на светската славистичка и историска наука ќе се придружат кон чествувањето на споменот и ќе изнесат свои мисли за делото и личноста на големиот словенски просветител.

Грандиозно е делото на најнадарениот ученик на солунските браќа. Климент Охридски ја продолжи меѓу Јужните Словени, со успех ја оживотвори и надмина моравската културно-верска мисија. Со апостолска, мисионерска предаденост на својата идеја тој успеа да ја всади, зацврсти и распространи словенската писменост и да го оформи првиот литературен словенски јазик, создавајќи самиот преводни и први оригинални книжевни дела на тој јазик. Голем организатор и педагог, тој во својата самопрегорна акција во Македонија и надвор од неа за ,,урнувањето стените на мракот" и ,,упатување со писмо кон спасение", како што вели неговиот биограф, се потпираше на соработката на околу 3.500 ученици што сам ги издигна како просветители и духовници. Таа импозантна организација и јасно издиференцираната концепција во просветното и книжевното творештво, со право науката ги квалификува како конституирање на книжевна школа и прв словенски универзитет.

И покрај фактот што непосредната триесетгодишна дејност на Климент Охридски се вршеше на подрачјето на Македонија и што јазикот којшто Кирил и Методиј го зедоа како основа за словенската азбука и писменост беше заснован врз говорот на Македонските Словени, Климентовото дело не остана затворено во просторот каде непосредно се градеше. Надминувајќи ги широко тие граници, Климентовата дејност изврши значајно и трајно влијание врз зацврстувањето и афирмацијата на писменоста и книгата и кај другите словенски народи. Притоа, два аспекта треба одделно да бидат потенцирани, кога се оценува општественото и културното Климентово наследство. Ширењето на писменоста и христијанството меѓу Словените кои се настанија на Балканот претставуваше еден од основните предуслови за нивното државно-политичко консолидирање и надрастување на големата племенска разединетост. Од друга страна, основите на словенската писменост и на книжевноста што ги поставија Климент и неговите ученици овозможија да се развие и забрза процесот на оформувањето на самобитна словенска култура и да се надвладеат асимилаторските тенденции на носителите на влијанието на романската и византиската цивилизација. Благодарејќи на тоа словенските народи можеа рано да се претстават и вклучат со сопствениот гениј и творештво во матицата на светските текови на културата.

Пламенот на плодното дело на Климент Охридски не згасна и не падна во мракот на заборавот низ долгиот десетвековен историски интервал. Со ентузијазам и респект продолжувано од Климентовите ученици и следбеници, со пиетет и саможртва чувано и одржувано низ темниот период на ропството и национално-политичката опресија, со восхит воспеано од преродбениците, делото на Климент Охридски и неговата културно-општествена заоставштина веќе пред подолго време станаа преокупација и на научната мисла на словенските и другите народи во светот.

Сочуваните автентични текстови, изворни документи и паметници, овозможија науката да открие и засновано да фиксира голем број факти за епохата и реалноста во кои делувале и твореле Климент и неговите ученици, за постигањата што несомнено му припаѓаат како и за хуманистичките разбирања, високите етички особини и за упорниот и креативен дух кои го краселе неговиот чудесен лик. Но не е мал и бројот на дилемите и контраверзните хипотези, недостатно научно поткрепени, кои и натаму ќе ги привлекуваат вниманието и истражувачката страст на современата и идните генерации научници. Да ги спомeнеме само прашањата за попрецизното определување на местата и подрачјето сврзани со верската и просветителската активност на Климента, за расветлувањето на книжевниот опус за кој со сигурност може авторството да му се припише на основачот на Охридската книжевна школа, како и за врските на Климента и неговите соработници со другите словенски народи, за заемните влијанија од Климентовото и подоцнежното време што се манифестирале во развојот на словенската писменост, литература и народното културно творештво.

Натамошното продлабочено изучување на делото и личноста на Климент Охридски претставува посебна обврска за научните работници од Универзитетот и другите научни институции на Македонија. Притоа не се работи само за откривање и научно соопштување на нови дополнителни факти, туку

и за објективно и критичко преиспитување на интерпретацијата на досегашните сознанија.

Научната мисла на македонскиот и другите југословенски народи, потпирајќи се на соработката и научните достигања на светската славистичка наука, ќе бидат во состојба да исполнат еден таков историски долг кон својот голем просветител, книжевник и општественик, кој самопрегорно и неуморно работел полни триесет години во овој крај и го положил својот живот токму во овој град, во кој денес му оддават достоен почит оние кои најмногу го изучувале и запознавале и кои најдобро можат да ја ценат големината на историската фигура на Климент Охридски.

Во Социјалистичка Југославија, Македонија речиси го пресоздава делото на Климент во нови, развиени услови — остварувајќи национален и културен процут, длабоко потпрен на тежненијата на народот. Скопскиот универзитет со своите импозантни и разгранети потенцијали формира и внедрува во општеството високо подготвени стручњаци и млади научни

Присутните на Свечениот собир на Скопскиот универзитет.

работници, кои по својот број, стручност и ентузијазам претставуваат широка движечка сила на стопанскиот и општествениот прогрес. Од редот на генерациите научни работници што излегуваат од Универзитетот во Скопје, македонските слависти и историчари постигнаа завидна афирмација и дадоа забележани научни прилози за Климент Охридски. Впрочем и денешнава прослава е еден посебен прилог. Таа не би била возможна на ова ниво и со ваква содржина без нивниот удел.

Давајќи иницијатива за одржувањето на денешниов свечен собир, Универзитетот во Скопје беше уверен дека низ учеството на вака голем број угледни научници од земјата и светот ќе биде даден крупен прилог не само за достојното чествување на споменот, туку и за проширување на соработката меѓу научните работници од сите земји во нивните натамошни истражувачки напори за осветлувањето на делото и личноста на Климент Охридски.

ГРГА НОВАК

претседател на Југословенската академија на науките и уметностите

(Загреб — Југославија)

Danas, kad slavimo 1050-godišnjicu od smrti velikog sina Makedonije Klimenta Ohridskog, sa zadovoljstvom spominjem kako sam kao rektor Sveučilišta u Zagrebu prisustvovao prije dvadeset godina, godine 1946., otvaranju Skopskoga univerziteta i tom prilikom mu u ime Hrvatskog sveučilišta zaželio uspjeh u radu na naučnom i prosvjetnom podizanju makedonskog naroda, smatrajući onda kao i danas da je Skopski univerzitet jezgro i rasadnik nauke, književnosti i umjetnosti u ovom djelu naše Jugoslavije i svih nas Jugoslavena.

Danas sam ovdje da kao predsjednik Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti, osnovane godine 1861. da bude žarište nauke i umjetnosti svih Južnih Slavena, a danas najviše naučne ustanove Socijalističke Republike Hrvatske, i u ime Sveučilišta Hrvatske — istaknem, kako je kulturni napredak makedonskog naroda svima nama na srcu i kako smo spremni ne samo da slavimo 1050-godišnjicu od smrti osnivača makedonsko-slavenske pismenosti i knjige, nego i da sa svoje strane doprinesemo jačanju i podizanju nauke, umjetnosti i kulture ovog divnog naroda i ove divne zemlje, što je JAZU od svoga početka pa dalje stalno i pokazala.

Upravo onda, kad je Kliment Ohridski djelovao ovdje, kada je u Ohridskoj oblasti Kutmičevici radio na podizanju svoga naroda, kada je osnivao svoj slavenski manastir Svetoga Pantelejmona, i kod nas se Hrvata djelovanjem Meto-

dijevih učenika, koji iz Velike Moravske bijahu protjerani, širila glagoljska pismenost i crkvena liturgija na staroslavenskom jeziku. Vrlo je vjerojatno da je i sam Kliment doprinio ovom širenju slavenske kulture i pismenosti među Hrvatima.

Sve jače širenje glagolizma u Hrvatskoj državi preplašilo je latinske biskupe naših gradova na primorju i oni započeše upravo tada borbu protiv glagoljice. Ta borba kulminira na splitskim crkvenim saborima godine 925. i 926. — deset godina poslije Klimentove smrti i pobjedonosnoga širenja slavenske pismenosti i slavenske knjige, ovdje u Makedoniji.

Nema nikakve sumnje da su postojali jaki dodiri između ovih tada mladih i prvih slavenskih kulturnih centara, čiji će rezultati trajati kroz cijelo tisućljeće, ma da im jasnije obrise ne možemo još ustanoviti.

Kada je godine 1525. Hvaranin dominikanac Vinko Pribojević držao u Hvaru svoj čuveni govor „De origine succesibusque Slavorum“ — „O porijeklu i zgodama Slavena“ u prisutnosti tadašnjih hvarskih pučana i plemića, prvih hrvatskih književnika i pjesnika, gledao je on u Makedoncima ne samo čiste Slavene, nego i svoju braću i išao tako daleko da je ustvrdio, da je i Aleksandar Veliki i isto tako i njegov otac Filip Makedonski bio Slaven. Tada se Hrvat, Hvaranin Pribojević, veliki naučenjak i prvi panslaven, ponosio što su svi ti veliki Makedonci i osvajači svjeta Slaveni, ma koliko to bilo samo njegovo uvjerenje.

I mi se danas ponosimo slavnom makedonskom prošlošću, ponosimo se velikim počecima makedonske pismenosti i književnog jezika, veselimo se renesansi svega toga i napredovanju nauke, književnosti i umjetnosti makedonske. U ime Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti, čestitam makedonskom narodu na uspjesima, a njegovom univerzitetu na dostignutim rezultatima i želim mu daljnje uspjehe i napredak.

Neka ova svečanost prilikom 1050-godišnjice od djelovanja Klimenta Ohridskog, koja je okupila najistaknutije predstavnike jugoslavenske nauke i književnosti i toliko uglednih predstavnika svjetske slavističke nauke, bude nov podstrek za daljni rad na podizanju nauke, književnosti i kulture makedonskog naroda i time i cijele Jugoslavije.

Alma mater Scupiensis vivat, crescat, floreat!

ВЕЛИБОР ГЛИГОРИЌ

претседател на Српската академија на науките и уметностите

(Белград — Југославија

Српска академија наука и уметности и универзитети Србије, у чије име поздрављам овај скуп, придружују се са великом поштом значајној прослави хиљаду педесетогодишњице од смрти Климента Охридског. Чинећи спомен тој годишњици, од које нас раздвајају више од десет столећа, прослављамо рад и дело Климента Охридског, и у његовом раду и делу основе писмености, књижевности, образовања и културе у словенском свету.

Рад и дело Климента Охридског, рад и дело Охридске књижевне школе, чији је он творац, у историјском кретању су будилачки за самосвест словенске културе. Колико је његово оснивачко дело било покретачко и колико је било популарно, видно је из уласка његове личности у народна предања и у живописе, такође из димензија рада Охридске књижевне школе која је веома бројна у његово време, и која у потомству заједно са својим оснивачем и учитељем врши далекосежне утицаје. Радом и делом Климента Охридског, као и радом и делом његових ученика књижевни језик се поетизује и расплођава, и постаје самосвојан, црпећи све више снагу из живота народа.

Традиције Ћирила и Методија улазе најдоследније и најагилније радом и делом Климента Охридског и његове школе у народно описмења-

вање. Његово дело покретач је за стварање старе књижевности, за њено развијање, такође и оне која ће по манастирима у тешким и суровим данима столећа, испуњеним народним патњама и страдањима, у великим народним трагедијама оставити потресна епска и душевна сведочанства о животу наших народа, о њиховим пакленим мукама у ропству и њиховој жилавој дурашности да свој језик и своја знамења културе у тим црним временима одрже. У великој мери оно је импулс стварању уметничких лепота у грађи цркви и манастира, у манастирском и црквеном сликарству.

Улога Климента Охридског у стварању првих основа словенске књижевности је мисионарска. Дејство његовог мисионарског просветног и књижевног рада распрострањено је у словенским народима за више векова. Посебно је то дејство творачки зрачило у животу македонског народа из кога је произишло, и стварању његове самосталне културе. И временски, и просторно, изванредно је велики обухват дејства рада Климента Охридског у животу словенских народа. Велика признања одата су Клименту Охридском и у српској историографији деветнаестог века. Тамо је подвучено да је Климент био први епископ који се служио језиком народним — словенским, и истакнуто је да је он и прави апостол словенске писмености на Балканском полуострву, да је његов рад почео брзо хватати корена у народу и ширити се даље, да је он основао расадник словенске књижевности и да се старао да се ново семе словенске писмености добро расплоди на Балканском полуострову.

Сазнања о раду Климента Охридског и његове школе захтевају и већа ангажовања научних и књижевних радника, књижевних историчара и лингвиста, и већи публицитет. Сазнања, обогаћена новим истраживањима, сведочанствима, и новим погледима, критичким оцењивањима ставова историографије прошлости, могу осветлити пут да се у ширинама историјског кретања, на развојном путу просвете, књижевности и књижевног језика, боље сагледају димензије значаја ове историјске појаве, да се ближе сагледа историјски пут македонског народа, да се боље упознају први кораци словенске културе, основе и темељи њеног развитка, да се свестраније уђе у кретање тог развитка: од окриља цркве до пуне световне еманципације, до пуног урастања у ослобођени живот народа, ослобођен и од оних митова у којима је живео стари свет.

Дело Климента и његове школе расло је средиштем у Охриду, и то је у пуном складу са поетском изворношћу тог дела које је озрачило словенску културу. Из поезије македонског препорода метафора је о личности Климента као охридском светионику. Охрид је украс и понос Македоније, један од најпоетичнијих поднебљем и традицијама, градова Југославије. Историја је уткала од магија своје поетике у његов лик. У поезији овог града су и дубоки корени писмености, образовања, културе, у њој су дубоки корени књижевности, и уметности, сликарства и музике. У Охриду је једно од првих, древних књижевних и уметничких огњишта, са особеним зрачењем у својеврсној архитектоници. Његово језеро је опојна лирика која магично привлачи машту, срце, па и судбине песника. Склад је природе и уметности у његовом лику. Но, рекао бих такође и жудње за светлошћу науке, и жудње за племенитом светлошћу уметности. Са таквим својствима, тај град је и својом изворношћу

у старом македонском говору и својим даровима могао бити завичајан за полет рада Климента Охридског, његове књижевне школе и њихова зрачења.

Прослављајући Климента и његову школу у оваквом, историјом и природом, зачараном поднебљу, ми свесрдно поздрављамо иницијативу македонских просветних, научних и књижевних радника да организују ову велику славистичку прославу и желимо македонском народу, македонској просвети, науци, књижевности, култури најлепши просперитет, заслужен богатим културним наслеђем које је стицано столећима, и дурашним, пожртвованим борбама за самосталност живота, за слободну садашњицу.

БРАТКО КРЕФТ

редовен член на Словенечката академија на науките

(Љубљана — Југославија)

По покана од претставниците на современата македонска култура, на чело со Универзитетот во Скопје, се собравме од разни краишта и држави од Европа до Америка, од разни краишта на нашите републики, братски здружени во Федеративна Социјалистичка Република Југославија, за да оддадеме по повод 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски почит на неговиот спомен и неговото дело, во неговата престолнина Охрид, каде што по еден работен и успешен живот нашол и свое последно пребивалиште.

Несомнено е дека Климент заедно со Наум и со своите учители Кирил и Методиј, коишто од истата стара Македонија тргнаа на просветителски пат за словенските народи, е една од најзначајните културни и етички личности, бидејќи Климент со едно длабоко, а во исто време месијанско просветителство проповедуваше за оние времиња идеи на новиот хуманизам, на јазикот на својот народ. Заради тоа беа прогонувани Кирил и Методиј и заради истото тоа мораше и Климент како водач на нивните прогонети ученици да се повлече од Моравија. За среќа тој нашол разбирање и заштита кај бугарскиот кнез Борис. Овој го испратил сред Македонските Словени во крајот чиј најголем дел го зазема сегашната Република Македонија, како државен, политички и културен сведок на ренесансата на македонскиот народ.

На прославата на Климентовото дело и на неговата личност словеначката јавност ѝ се приклучува со особено чувство и внимание, бидејќи доволно јасни и научно убедливи траги на старословенските почетоци на Вториот Брижински (односно Фризинскиот) споменик водат назад кон говорот на Климент Охридски, зашто по општото мислење на славистите го напишал Климент во спомен на еден апостол или маченик. Заради тоа годинешнава јубилејна прослава во чест на Климента исто така и за нас Словенците е значаен празник, како што е значаен и за сите словенски народи, и за почетоците на нивната писменост и литература, ништо помалку значаен и за целиот културен и демократски свет. А особено е значаен за современата македонска литература и славистика, која со право во Климентовото дело гледа повеќе или помалку, посреден или непосреден идеал од дамното минато. Заради тоа не е ништо необично што токму двајцата претставници на македонската литература од XIX век Григор Прличев и Рајко Жинзифов напишале мисли и зборови кои можат да се вбројуваат помеѓу најубави што се напишани во чест на Климент. Рајко Жинзифов во песната ,,Охрид" вели за Климента:

,,Как на свој јазик народен
Проповедвал кратко, мило,
Дух на љубов, дух свободен . . ."

Во овие три стиха лапидарно е раскажан хуманизмот на христијанството на Кирил, Методиј, Климент и Наум — спротивно на оние што во она време ја злоупотребувале христијанската вера за своја империјалистичка политика и терор над други народи. Климент како ученик на Кирил и Методиј му беше верен на нивниот хуманистички и етички идеал. Затоа поетот Жинзифов, на крајот од својата песна за Климент вели дека како верен пастир го води и чува својот народ:

,,Пастир прати им духовен
Да пасит славјанско стадо,
Со дух народен, дух свободен,
Да утешит старо, младо".

Климент не е некаква мртва и единствено историска личност од минатото. По чистотата и етиката на својот карактер, тој, според значајноста на својата работа и верноста на своите идеи, би можел да ни биде идеал и за нашево време. Ако и ние исто така им бидеме верни на своите идеи и на социјалистичкиот хуманизам, така предадени и пожртвувани, како што им беше Климент на своите идеи, тогаш својата мисија во нашево време лесно ќе ја извршиме.

Од името на Словенечката академија на науките и уметностите, на словенечките слависти и писатели, од името на сета словенечка културна јавност му се поклонувам на споменот и на делото на Климент Охридски, го поздравувам и му честитам на Скопскиот универзитет, кој заедно со Организациониот одбор и пожртвуваните негови членови, на чело со поетот и славистот Блаже Конески, ја подготви оваа убава и значајна прослава. Кога и вие, браќа Македонци, по Босанците и Херцеговците, ќе ја установите својата Академија за наука и уметност, можете за нејзин почесен заштитник да го земете Климент Охридски, бидејќи Климентовата Охридска школа и беше првиот словенски универзитет и првата словенска академија.

ЕСАД ПАШАЛИЌ

професор на Сараевскиот универзитет

(Сараево — Југославија)

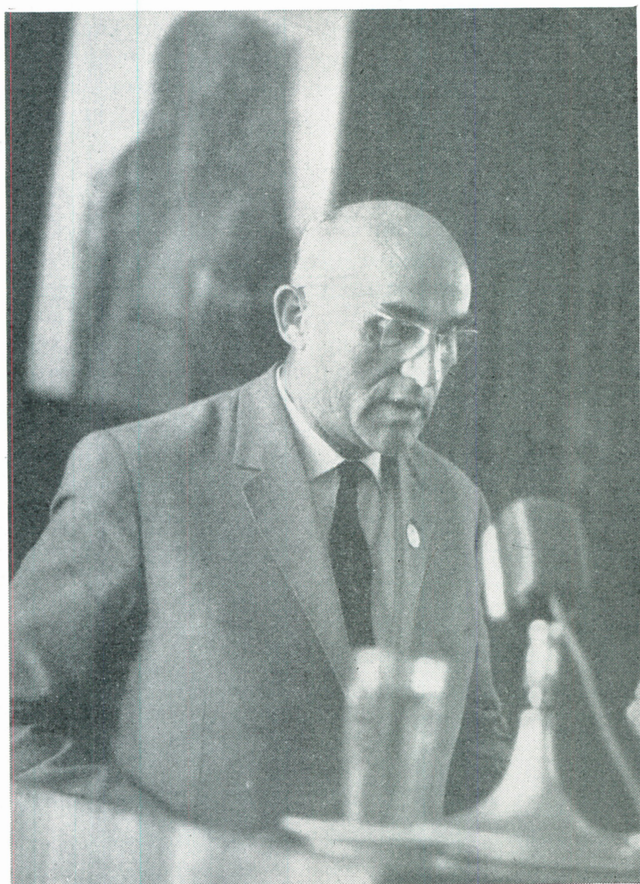
Пријатна ми је и угодна дужност да у име Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, наше најмлађе Академије, поздравим овај уважени скуп и честитам организаторима Прославе у спомен на Климента Охридског.

Прије миленij и више година Климент Охридски је увођењем писмености и оснивањем прве књижевне школе омогућио Словенима Македоније да се рано упознају са тековинама античких цивилизација и идеологијама које су израстале из њих. Одавде је са распростирањем писмености културна баштина прелазила у својину осталих словенских заједница на суседним подручјима.

Током наредних вјекова, све до у новије доба, словенске земље су и поред разноврсних сметњи насталих историјском судбином јачале своју узајамност и своја саосјећања. И као што писмо само по себи представља једну од најдрагоценијих вриједности које су створене у дуготрајном про-

цесу људског кретања напријед, тако је и садржај писаних порука и поука остао трајан и животворан извор нових достигнућа у свим епохама и заједницама. Такву снагу и далекосежни значај показала је и просветитељско-писатељска дјелатност Климента Охридског, дјелатност којој је због њеног хуманог уплива тешко наћи премца.

Захвални смо нашим домаћинима из Социјалистичке Републике Македоније, који су узоритим залагањем и уз сарадњу појединих установа из цијеле Југославије успјели да за ову годишњицу припреме вриједне научне публикације, организују пригодне изложбе, зборове и друге манифестације. Тиме су дјело Климента Охридског и улога његове школе прикладно оживљени пред лицем цјелокупне јавности. Нема сумње да ће сама Прослава пружити нови подстрек славистима, историчарима, филозофима, умјетницима и културним дјелатницима за даље изучавање и умјетничку обраду ове епохе која је оставила дубоког и неизбрисивог трага у развитку словенских народа. Задаци су примамљиви и воде нас како обиљежавању оног што је видљиво у појединим историјским тренуцима, тако још више откривању оног што је значајно по општи прогрес, слободу и благостање. У заједничким подухватима усмјереним на то, Академија и друге научне установе СР Босне и Херцеговине имају своје обавезе и оне су спремне да дају допринос таквим напорима.

ЖИВАН МИЛИСА-
ВАЦ
секретар на Матицата
српска

(Нови Сад — Југославија)

Друже Ректоре,

У име наше три Матице — словенске, хрватске и српске — имам особиту част и задовољство да Вама и македонском народу честитам велики народни празник, 1050-годишњицу од смрти народног просветитеља Климента Охридског.

Са дужним поштовањем застали смо пред гробом првог југословенског и словенског књижевног трудбеника, оснивача наше писмености и једног од утемељитеља наше књижевности. Јер то прво слово и прва књижевна реч изречена овде, на обалама дивног Охрида, благотворно су одјекнули кроз све земље и крајеве где Словени живе. Зато и није била претерана реч македонског песника Григора Прличева: ,,Свети Климент — светозарно сонце за Словените".

У време када су раздаљине биле даље но што јесу, Климент је са својим сарадницима прешао огромне просторе од далеке Моравске до свог родног

краја, пробијајући се преко тешко проходних планина и скоро непролазних мочвара. И свугде иза њега остајало је плодоносно семе чаробне писмене речи која је отварала до тада невиђене перспективе просвећенијег и лепшег живота.

Царства су настајала и нестајала, али је остала реч речена у она тамна времена великих народних и етничких померања на огромним европским пространствима. Упаљена је бакља коју нису више биле у могућности да загасе ни најстрашније олује које су се прегањале на овом нашем немирном тлу, ломећи и кршећи народе наших земаља, и ту бакљу су поколења са пуно љубави и самопрегора носила и предала млађим генерацијама. Ове бакље су светлеле некад јаче некад слабије, да се два столећа уназад, са буђењем националне свести и почетком политичког ослобађања наших народа, поново расцветају у велике светле буктиње.

Ми знамо како је ишло тешко, све три наше Матице су томе живи сведоци — са обнављањем наше националне културе и књижевности. Али управо стога што су кроз борбу морале да освајају сунчане просторе просвећеног живота, оне су од самих својих почетака полазиле са основа које су поставили први словенски просветитељи: пребродити границе постављене између наших народа свирепим toковима историје и градити зграду наше народне културе на широким темељима целокупног југословенског подручја. Управо тако су своје просветитељске дужности схватали и први наши културни и књижевни трудбеници, онако како је то схватио и велики пионир македонске и југословенске културе Климент Охридски.

Настављајући и данас напоре на развијању и подизању културног живота у условима пуне слободе и разрађивању путева у социјалистичко друштво, наше Матице — српска, хрватска и словенска — радећи братски на остваривању одређених крупних задатака на општејугословенском плану, никада не заборављају, — неће и не могу да забораве — да је свој васкрс доживела после толико столећа суровог гушења, и култура народа из кога је изашао велики југословенски просветни радник Климент Охридски. Отуда ни један подухват на југословенском плану, који наше Матице предузимају и који ће предузимати, не може ни да се замисли без учешћа и најприсније сарадње представника и радника македонске културе и науке.

Овај тренутак данас нека нам буде даљи подстрек за остварење крупних подухвата, започетих и замишљених, на заједничкој југословенској основи, онако како је то пре једног миленија започео Климент Охридски.

ГИНТЕР ВИТШЕНС

професор на Виенскиот универзитет

(Виена — Австрија)

Високопочитуван собир!

Најнапред би сакал срдечно да му благодарам на Одборот за прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски за тоа, што ме покани како претставник на Австрија и на Виенскиот универзитет да дојдам тука, на едно од местата на дејноста на Свети Климент. Особено ме радува дека и нова Југославија свечено се сеќава за еден репрезентант на старословенската литература, а дури и светец.

Австриската славистика секогаш му се посветуваше во извонредна мера на старословенскиот јазик и неговата литература.

Колку и да изгледа необично, сепак далечната Австрија има многубројни односи со дејноста, а пред сè со посмртната слава на човекот, којшто го прославуваме денес. Во својот живот Свети Климент сигурно стапнал на тлото на денешната Австрија во текот на својата мисионерска и учителска дејност, оти ние денес знаеме дека Великоморавското царство зафаќаше големи делови на Долна Австрија. Инаку, ако неколку дела, кои му се припишуваат на Свети Климент и кои делумно потекнуваат од старогермански оригинали (Фризинска исповест, Euchologium Sinaiticum), се навистина негови, тоа би значело дека тој бил запознат и со тогашната литература во баварско-австрискиот крај.

Од австриски научници, односно во Виена, многу беше сторено за унапредување на истражувачката работа за Климент Охридски. Така во 1802 година во Виена излезе првото издание на грчкото житие на Климент наменето за научната јавност, кое го беше приредил Амвросиос Пампереос. Тогашните австриски слависти и грецисти, на пример Копитар, Добровски, Димлер и Блумбергер, во виенски списанија им укажуваа на европските научници на важноста на тоа житие и на значењето на Климент за црковната историја. Тие исто така ја отворија дискусијата за авторот на Климентовото житие.

Нашиот голем виенски славист Франц Миклошич во 1847 година го приреди научното издание на делото на Теофилакт. Тоа издание, кое и денес уште не е надминато, во Патрологијата на Мињ стана општо поседување на научниците на целиот свет. Рускиот научник Туницки кажува за тоа: ,,Благодаря ему (Миклошичу) знаменитый памятник сделался доступным и приобрел в Славянском и европейском мире значительную распространенность‘‘.

Во 1862 година австрискиот конзул Хан објави еден прв опис на така значителните споменици на уметноста во Охрид.

Во долгогодишни напори да добијат јасна слика за обемот на Климентовото дело, австриските слависти Јагиќ и Вондрак дадоа важни прилози. Но таа работа до денес не е свршена. Убаво би било, ако овој јубилеј би дал повод да се зафати една стара замисла на Миклошич и да се реализира едно научно издание барем на сигурните Климентови дела.

Пред само осум години, во 1958 во Грац беше објавен првиот германски превод на еден дел од Климентовото житие.

Ако сакаме умесно да го карактеризираме значењето на Климент како на пионер на словенската литература, ние можеме пак да го споменеме Ватрослав Јагиќ, кој рече за тоа: ,,Климент беше управо први оригинални писац са точно одређеном тенденцијом‘‘. Но уште подобро ќе можеме да му оддадеме признание на бесмртниот подвиг на Свети Климент, ако на него самиот примениме еден збор од неговите дела, ако го фалиме со истите зборови, со кои тој го фали својот голем учител Кирил:

Тѣмь же коꙗ оуста исповѣдѧтъ сладость оученїꙗ его?

Или который ꙗзыкъ постигнетъ изрещи подвигъ и троуды и добротоу житїꙗ его?

Тогожде прѣчистыи прьсти доуховьные оръганы основаше и златозарьными письмѧны оукрасише, боготъканьнымь вѣньцемь оувѧзаѭ мъногоплодьнааго ꙗзыка словѣньскаго.

Слава Клименту!

ПЈАТРО ФЕДОРОВИЧ ГЛЕБКА

редовен член на Академијата на науките на БССР

(Минск — СССР)

Паважаныя таварышы, дарагія сябры!

Пастулальнае развіццё чалавечай культуры ніколі не адбываецца па роўнай і прамой лініі. Аднак гэта лінія заўсёды з''яўляецца суцэльным і непарыўным ланцугом, з якога нельга выключыць ні аднаго звяна. Асабліва важны і дарагі чалавецтву пачатковыя звенні гэтага ланцуга, падключаючыся да якіх народы і нарошчваюць безупынны рух прагрэсу.

У гісторыі развіцця культур усіх народаў такімі важнейшымі пачатковымі звеннямі з''яўляецца пісьменнасць, якая дазваляе вопыт і здабыткі папярэдніх пакаленняў перадаваць наступным. У гэтым сэнсе высакародная дзейнасць Клімента Охрыдскага, якога мы па праву называем, услед за яго настаўнікамі Кірылам і Мяфодзіем, заснавальнікам славянскай пісьменнасці, была і вечна будзе гордасцю ўсіх славянскіх народаў.

Вялікі асветнік, першы самабытны пісьменнік славянскага свету, Клімент Охрыдскі нястомна сеяў тыя добрыя зерні, з якіх брала пачатак

і старажытная літаратура Кіеўскай Русі — агульнай калыскі трох сучасных усходнеславянскіх брацкіх народаў: рускага, украінскага і беларускага. Вось чаму урачыстасці, прысвечаныя вялікаму сыну славянскіх народаў балканскіх краін, з''аўляюцца сапраўдным святам і нашай беларускай пісьменнасці і літаратуры, святам і нашага беларускага народа.

Мне ў гэтыя ўрачыстыя дні выпаў высокі гонар пакланіцца ад імя беларускага народа гэтай свяшчэннай зямлі, дзе праходзіла асноўная дзейнасць вялікага асветніка, і выказаць вам, яго патомкам і наследнікам, глыбокую падзяку за ваша запрашэнне на гэтае свята, за тое, што вашы народы так свята шануюць памяць выдатнага дзеяча і так рупліва множаць яго багацці.

Беларускі народ нароўні з іншымі ўсходнеславянскімі народамі на світанні развіцця сваёй пісьменнасці і літаратуры шырока карыстаўся гэтымі багаццямі. Можна б напомніць, напрыклад, аб шматлікіх перакладах з моваў балканскіх славян на старадаўнюю беларускую мову. У сваю чаргу беларускі народ таксама шчодра дзяліўся сваімі культурнымі каштоўнасцямі з народамі цяперашняй Югаславіі. Ужо ў далёкім мінулым сярод паўднёвых славян былі вядомы і творы Кірылы Тураўскага, і Мялеція Сматрыцкага, і іншых беларускіх дзеячоў.

Узаемаадносіны нашых брацкіх народаў складаюць працяглы і вельмі плённы працэс узаемных культурных уплываў і ўзаемнага ўзбагачэння. Бессмяротная спадчына Кірыла і Мяфодзія, Клімента і Навума і іншых славянскіх першаасветнікаў, прымножаная і ўзбагачаная ў тысячы і тысячы крат таленавітымі славянскімі народамі, паставіла іх культуру на адно з выдатных месц ва ўсім свеце.

На працягу многіх вякоў, баронячы сваю незалежнасць, славянскія народы пільна берaглі сваю вялікую культурную спадчыну, сваё права на далейшае яе самабытнае развіццё і росквіт. Я думаю, няма патрэбы прыгадваць сёння гэтую барацьбу. Але трэба прыгадаць, як у гэтай сумеснай барацьбе заўсёды расла, мацнела і гартавалася дружба нашых народаў.

У наш час перад нашымі краінамі стаяць агульныя задачы і мэты — будаўніцтва сацыялістычнага і камуністычнага грамадства. Гэта яшчэ больш зблiжае нашы народы, цэментуе іх дружбу, пашырае магчымасці культурнага абмену.

Перадаючы вам шчырае, сардэчнае прывітанне беларускага народа, віншуючы ад яго імя з слаўным тысяча пяцідзесяцігадовым юбілеем Клімента Охрыдскага, я жадаю працавітаму і таленавітаму народу Македоніі і ўсім народам брацкай Югаславіі вялікага шчасця ў жыцці і ў працы.

Няхай дружба паміж народамі Савецкага Саюза і народамі Югаславіі будзе нашай вечнай радасцю!

ВЛАДИМИР ГЕОРГИЕВ

потпретседател на Бугарската академија на науките

(Софија — Бугарија)

Уважаеми другарю Председател,

Уважаеми другарки и другари,

Драги съграждани на безсмъртния Климент Охридски,

Да се чествува 1050-годишнината от смъртта на един крупен културен деец не е обикновено явление в европейския обществен живот. Чествуваният от нас Климент Охридски напълно заслужава честта да бъде помнен и прославян през второто хилядолетие, откакто е живял и работил, откакто е творил и се е борил.

В това необикновено юбилейно тържество ние си спомняме най-напред един от творците на писмеността, която вече второ хилядолетие лежи в основата на нашата култура. Като пръв помощник на великите основоположници на нашата писменост Кирил и Методий Климент е направил принос в нейното създаване, в нейното разпространение, в завоюването на високо място в обществения живот на нашите прадеди от нея. Не случайно древният

житиеписец го прави съучастник в създаването на славянското писмо, дори говори, че е създал по-явно писмо от самия Кирил. И да не е създал едно ново писмо, той има безспорни заслуги за това, че нашите прадеди са започнали да пишат със свое писмо.

В лицето на Климент Охридски ние чествуваме днес един от основоположниците на нашия литературен живот. ,,Словата" на Климент окончателно установяват книжовния живот сред нашите прадеди и сред широките славянски маси в източната половина на Европа. Те възникват от една нужда на епохата. С тях Климент е строител на новия културен живот сред нашите прадеди. Известни са неговите слова-образци, които са давали възможност на новия славянски свещеник да произнесе проповед на родния език на своите слушатели. Тая проповед е давала и първи напътствия за създаването на ново общество, което по своя духовен живот и морал е стояло несъмнено по-високо от предшествуващото — на езическия още първобитнообщинен строй.

Желая да отбележа, че Климентовите ,,слова" не са обикновени произведения на средновековната мисъл, подчинета на феодално-религиозния мироглед. Климент превръща религиозната мисъл в обществено-политическа, доколкото продължава със своите слова и утвърждава делото на своите велики учители. Не случайно едно от най-хубавите му ,,слова" е Похвалата на Константин—Кирил. Климент поставя Кирил над черковните светци и дава по тоя начин ярко свидетелство за своята велика обществена и политическа мисъл. Похвалата на Кирил осветлява пътя на Климентовите съотечественици и на цялото славянство да строят една нова култура и с нея и един нов живот.

Отбелязвайки участието на Климент в създаването на нашето писмо и нашата книга, следва да припомним и неговото участие в създаването на най-ранния славянски литературен език. Благодарение и на Климент необработеният в онова време славянски диалект се превръща в мощно оръжие, способно да предаде и най-тънки отсенки на мисълта. Тоя език, както е известно, служи като литературен на няколко народа през дълги столетия.

В лицето на Климент Охридски ние чествуваме великия педагог — организатор на нашето училищно дело. Интересно е, че Климент идва в тукашните предели като учител, не като свещеник, макар и да е притежавал свещенически сан. Очевидно той е разбирал, че като учител той ще допринесе повече полза на народа си, отколкото като свещеник на някоя охридска черква. И се отдава на учителското си призвание с голяма енергия и необикновено умение. Житиеписецът съобщава, че Климент е обучил 3.500 ученика. Ако разделим това число на 30-те години, през които Климент е работил в Македония, става явно, че Климент е приемал всяка година по около 120 ученика в своето училище. Ако обучението в неговото училиште е траело няколко години, това значи, че е обучавал ежегодно по няколко стотин ученика. И как ги е обучавал? Не само на елементарна грамотност, но и на онова знание, което му е било присъщо и което го е издигало до върховете на съвремената човешка култура. И най-важно — в школата на Климент обучението се е водело на живия народен език. Имало ли е някъде в Европа през IX век тъй голямо училище и при това училище, основа на обучението

в което е бил народният език? Школата на Климент е била наистина цял университет, в който се е преподавала велика прогресивна наука.

В лицето на Климент Охридски ние чествуваме и строителя на славянската черква, която в продължителни периоди е играла голяма прогресивна и народностна роля. Под ръководството на Климент е процъфтяла една народностна черква, която в най-тежки времена на чужда агресия и опити за денационализация е съхранявала народния език, народните традиции, народностната култура и изобщо народността.

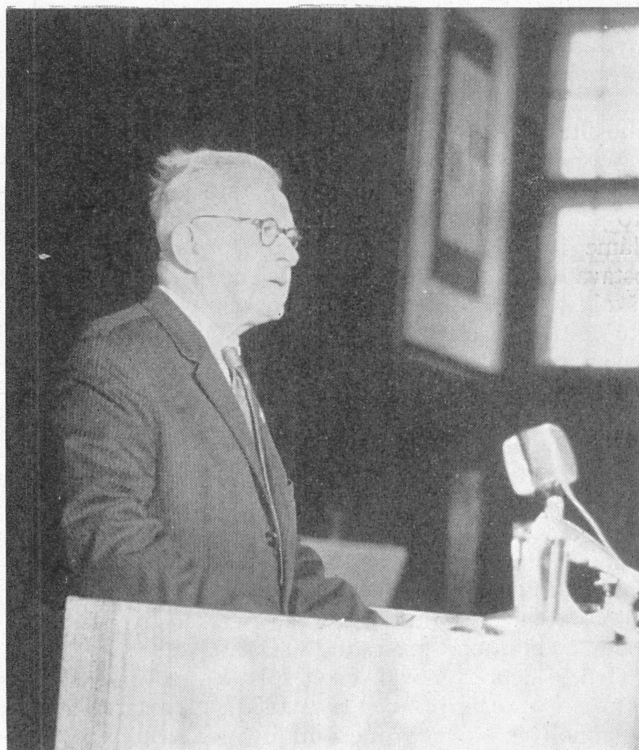
Климент Охридски стои при източниците на нашата древна култура. Но той не е само творец на тая култура, той е и борец за нея. Заедно със своите велики учители Кирил и Методий чествуваният от нас Климент е водил борба да наложи новото писмо, новата книга, новия литературен език, новата култура, да въоръжи с тях нашите прадеди, за да се противопоставят те на онези, които са им пречели да излязат на светлина. Това е била европейската реакция, която не е искала да допусне новите народи и широките слоеве до писмената култура, защото необразованите маси по-лесно се поробват и претопяват. Победата на писмеността, на училището, на черквата, изградени върху основата на родния език, е в голяма степен заслуга и на Климент, защото след смъртта на Кирил и Методий той застава начело на великата борба за тях.

Ние сме се събрали тук да чествуваме един истински народен деец отпреди хилядолетие. Въпреки социалната поляризация през епохата и въпреки високия пост, който заема, Климент остава сред народа. Той учел хората не само на грамотност, но и на това как да уреждат всекидневния си живот. Житиеписецът му съобщава например, че научил съгражданите си да облагородяват овощните дървета. Вашият край тук, драги съграждани на великия деец, е прочут с плодните си дървета и аз мисля, че традицията за тяхното отглеждане води началото си още от Климентово време.

Драги съграждани на великия деец,

Особена радост за нас, делегатите от НР България, е да чествуваме Климент и неговото дело в стародавния Охрид, център на Климентовата дейност и на културата, за чието развитие Климент дава огромен принос. Тук всеки паметник ни спомня за великия деец, за великото му дело. Охридската школа на Климент става просветно огнище за цялата източна половина на Европа. Ето защо Охрид е светиня за нас, както и за цялото славянство.

Климентовото дело е живо вече второ хилядолетие и това е гаранция, че то ще остане вечно живо. Нека то пребъде във вековете, нека процъфтява все по-мощно — за щастие и радост на всички нас, за щастие и радост на всички славяни, за щастие и радост на цялото прогресивно човечество, за щастие и радост на Климентовите съграждани от прекрасния град Охрид.

ЈОЗЕФ КУРЦ

професор на Карловиот универзитет

(Прага — ЧССР)

Vážené shromáždění,

dovolte, abych vás co nejsrdečněji pozdravil jménem českých hostů na slavnostech k uctění památky Klimenta Ochridského. Zdravím toto slavnostní shromáždění skopské university co nejvřeleji také jménem institucí, které tu zastupujeme, zvláště jménem filosofické fakulty university Karlovy v Praze a jménem její katedry pro slavistiku, dále jménem Kabinetu pro slovanskou filologii téže fakulty, zdravím vás dále jménem redakce Slovníku jazyka staroslověnského, který vydáváme v Praze v Československé akademii věd. Jako předseda Matice České při Společnosti Národního musea v Praze připojuji pozdrav také od této instituce. Zároveň mi dovolte, abych vám vyřídil vřelé pozdravy od akademika Bohuslava Havránka, předsedy Mezinárodního komitétu slavistů, a od celého Komitétu československých slavistů.

Pro nás, Čechy a Slováky, má veliký význam skutečnost, že Kliment Ochridský patřil také Velké Moravě, že žil a působil na Veliké Moravě se svými učiteli v onom slavném období, které má základní význam nejen pro Velkou Moravu, nýbrž i — jejím prostřednictvím — pro celý tehdejší slovanský svět a které spolu s obdobím předcházejících příprav v tehdejší Byzanci zahájilo písemnou slovanskou kulturu. Kliment Ochridský se znal, jak víme z jeho životopisu, od mládí

s Metodějem, provázel soluňské bratry po dobu jejich velkomoravské pouti a sdílel s nimi jejich osudy. Byl pomocníkem bratří v jejich činnosti a lze připustit, že se jeho samostatná spisovatelská činnost započala již ve Velké Moravě. Po svém odchodu na slovanský jih zůstal věren dílu, zásadám a odkazu slovanských apoštolů. Nejen on, ale i jeho literární škola. Při opisování starých památek bylo podrženo písmo hlaholské. Věrnost tradici ovšem nevylučovala jisté přizpůsobování novému prostředí po stránce jazykové a textové. Pro tuto jeho věrnost velkomoravskému odkazu a pro jeho veškerou činnost hlásíme se i my k jeho památce a jeho oslavu pokládáme i za náš svátek.

Veliká historická postava Klimenta Ochridského, jeho osobní působnost a práce celé jeho literární školy je v slavistice předmětem zájmu a zkoumání od samých jejích počátků. Také čeští a slovenští slavisté byli si od počátku vědomi významu jeho činnosti a věnovali řadu prací poznání jeho zjevu a jeho díla. Již patriarcha slavistiky Josef Dobrovský věnoval v své knize Cyrill und Method, der Slaven Apostol (Praha 1823)[1] důkladnou pozornost životopisu Klimenta Ochridského. Již tehdy byla totiž ve vědě známa tzv. bulharská legenda o Klimentovi, řecky to napsaná skladba arcibiskupa Theofylakta, patrně z počátku 12. století. Dobrovský podrobně uvažoval o autoru této skladby a pokusil se rozborem několika míst zjistit, odkud autor legendy čerpal své zprávy. — Mnoho pro poznání Klimentova období a činnosti tzv. sedmipočetníků, mezi které Kliment Ochridský náležel, vykonal Pavel Josef Šafařík, který položil zvláštní důraz na jeho činnost literární a zahájil v slavistice studium jeho díla.[2] — Z dalších našich badatelů chtěl bych ještě připomenout jméno profesora Václava Vondráka, který rozboru činnosti Klimenta Ochridského věnoval celý spis s názvem Studie z oboru církevněslovanského písemnictví (Praha 1903). Profesor Vondrák přičítal Klimentovi autorství mnohých skladeb, mezi nimi však i leckterých takových, kde zůstává Klimentovo autorství sporné. Přes to, že jeho výklady nebyly v slavistice přijaty plně, podržuje jeho spis, jak je vidět i z publikací věnovaných tomuto jubileu, svou hodnotu; zejména cenné je bohatství materiálu, který sebral, a kladnou položku jeho práce představuje také velká řada dobrých postřehů v jednotlivostech. — Díla Klimentova se dále dotýkají všichni čeští a slovenští badatelé, kteří zkoumali a zkoumají činnost apoštolů Cyrila a Metoděje a nejstarší kulturní dějiny slovanských národů; příkladem jmenuji práce Fr. Pastrnka, M. Weingarta, Josefa Vajse, Josefa Vašici a z přítomných práce profesora Jána Stanislava.[3] Chci také připomenout, že do Slovníku jazyka staroslověnského (Lexicon linguae palaeoslovenicae), který vydává Československá akademie věd, pojat je také materiál z děl Klimenta Ochridského.[4]

[1] Srov. nové vydání: Josef Dobrovský, Cyril a Metod, apoštolové slovanští, poznámkami opatřil Josef Vajs, Praha 1948, str. 25—27, komentář 109—112 („Griechische Biographie des bulgarischen Erzbischofs Clemens").

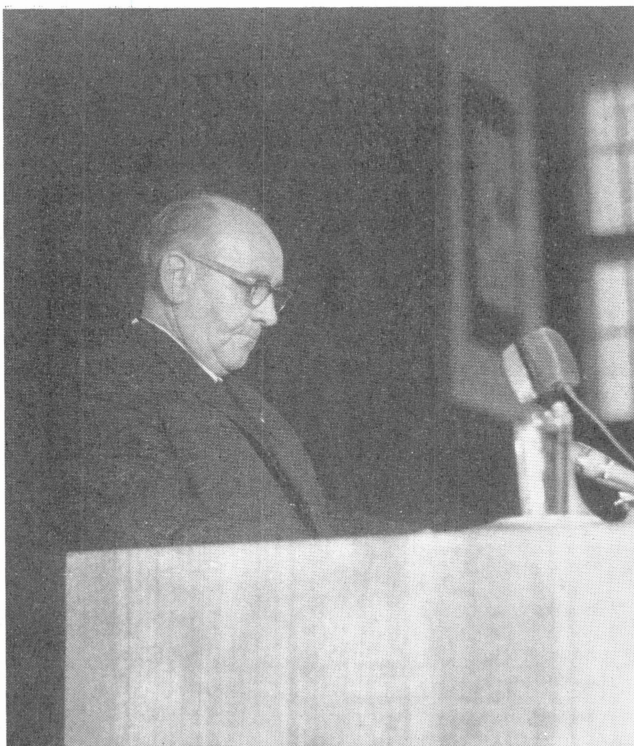
[2] Srov. blíže: Jos. Kurz, Cyrilometodějské a církevněslovanské problémy v díle Pavla Josefa Šafaříka, Slavia 30, 1961, 345 násl.

[3] Srov. např. tyto jejich práce: Fr. Pastrnek, Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda, Praha 1902 (o Klimentovi Ochridském srov. str. 147 — 150); Jos. Vajs, dílo citované v pozn. 1.; Josef Vašica, Literární památky epochy velkomoravské, Praha 1966, 256 — 259 aj.; M. Weingart, Bulhaři a Cařihrad před tisíciletím, list z dějin byzantských vlivů na osvětu slovanskou, zvl. otisk z výroční zprávy čes. státního gymnasia v Praze III za rok 1914—1915, 28 str.; týž, Slovanské stati, Praha 1932,. 34—39; Ján Stanislav, Slovanskí apoštoli Cyril a Metod, Bratislava 1945, s. 72 násl.

[4] Srov. Fontes, např. č. 56 (sešit 2, Praha 1959, str. LXVII).

Dovolte mně nakonec, abych jako editor hlaholské památky kodexu Assemanova připomněl zápis v kalendáři tohoto kodexu, obsažený na listě 151[a] ; uvádí se tam svátek с⟨вѧ,таго пантелеимона м⟨ж⟩ч⟨ени⟩ка и с⟨вѧ⟩таго с⟨вѧти⟩т⟨е⟩лѣ о⟨ть⟩ца наш⟨е⟩г⟨о⟩ Климента еп⟨и⟩ск⟨оу⟩па Беличскаго. Z tohoto zápisu je patrné, že v době vzniku kodexu Assemanova (byl v poslední podobě opsán v Makedonii někdy na konci 10. nebo na počátku 11. století) byl již Kliment Ochridský přijat v počet svatých a že jeho památka byla pravidelně uctívána. Zápis ten předpokládá ovšem jistou předcházející dobu trvání a tradice této úcty v století desátém.

Končím svůj projev konstatováním, že učitelská, osvětová a literární činnost Klimenta Ochridského byla tak rozsáhlá a tak vynikající, že mu připadá jedno z nejčestnějších míst v dějinách všeobecněslovanské kultury, totiž místo hlavního spolupracovníka, udržovatele, následovníka a skvělého pěstitele velikého dědictví slovanských prvoučitelů Cyrila a Metoděje, díla, které spojuje všechny Slovany.

ЈАН СТАНИСЛАВ

дописен член на Словачката академија на науките

(Братислава — ЧССР)

Mám česť menom Slovenskej akadémie vied v Bratislave vyslovit' výraz poklony a úcty pamiatke Klimenta Ochridského pri príležitosti 1050-ročného výročia jeho smrti. Vzdávame česť a hlbokú poklonu osobe, ktorá mala účasť i na budovaní kultúrneho života našej vlasti v IX. storočí. Po Metodovej smrti sa Kliment s Gorazdom stávajú vedúcimi činitel'mi slovanského písomníctva a slovanskej kultúry u nás až po svoj odchod z Vel'kej Moravy na slovanský juh. V gréckom Živote Klimentovom, zostavenom Teofylaktom očividne podl'a slovanského originálu, stojí Kliment s Gorazdom v prvom rade v boji proti Vichingovi a jeho priatel'om. Kliment s Gorazdom idú k Svätoplukovi a bránia dielo Konštantínovo a Metodovo. Vichingovi l'udia u Svätopluka obžalovali Metodových učeníkov, že „vymýšl'ajú novoty a že ak nebudú súhlasiť s kniežaťom v učení, l'ahko by mohli povstať proti jeho vláde, lebo protimienka je schopná odboja" (ŽKl IX, 29). Svätopluk pozval slovanských činitel'ov k sebe a tu Kliment s Gorazdom vedú dišputu, o ktorej napokon poznačuje ŽKl (IX, 30): „Takto odpovedal pravoverný zástup skrze Gorazda a Klimenta, ktorí hovorili na jeho strane." Podl'a ŽKl Svätopluk „sotva porozumel niečo z toho mála, čo (mu) povedali, pretože bol úplne tupý na pochopenie božských vecí". Tak hovorí Teofylaktov text. Napokon Svätopluk podl'a tohto textu uznal, že nie je učený v článkoch viery. Dal rozsúdiť problém tak, že cirkev dá do moci tomu, kto prvý pristúpi

a odprisahá, že verí správne a pravoverne. Dal moc do rúk Vichingovým ľuďom, resp. Frankom. Prichádza veľké utrpenie ľudí, ktorých viedli Gorazd a Kliment. Sám Gorazd ako Metodom dezignovaný arcibiskup bol daný do väzenia. ŽKl píše: „a tak iste aj kňaz Kliment, muž veľmi učený, a Laurentius, i Naum, i Angelár. Týchto a ešte viac iných znamenitých (ľudí) držali zviazaných v železách, zatvorených v temnici" (XII, 35).

Nastáva zemetrasenie a väzni sa oslobodzujú. Ľud potom protestuje u Svätopluka, ktorý počas mučenia, väznenia a zemetrasenia nebol doma.

Životopisec k tomu všetkému charakteristicky dodáva, že by sa tieto zlé veci neboli stali, keby Svätopluk bol býval doma, lebo inak sa strachoval pred silou svätých mužov, najmä po troch zemetraseniach, v ktorých videl zásah boží.

Nakoniec Vichingovci odvzdávajú ich franským vojakom, „aby ich každého osobitne odviedli na rozličné miesta v pridunajských oblastiach".

Vojaci ich zobliekli do naha, rozlične ich mučili a odviedli z mesta. Životopisec hovorí: „Takto im títo naraz zapríčinili dvojaké zlo: hanbu a utrpenie od ľadovo studenej hmly, ktorá leží vždy v pridunajských zemiach". Keď boli ďaleko za mestom, vojaci ich nechali a vrátili sa do mesta (41).

Životopisec hovorí ďalej: „Kliment vzal so sebou Nauma a Angelára a dal sa na cestu, ktorá viedla k Dunaju." Prišli do nejakej dediny, kde ich vzal do svojho domu nejaký človek, ktorému umieral jediný syn. Oni mu ho vyliečili, podľa slov ŽKl „utrápenému otcovi oddali živého syna". Po pohostení idú na cestu, ktorá viedla k Dunaju.

Napokon sa púť končí u Borisa, ktorý sa o nich veľkodušne postaral.

Slovenskú vedu interesujú, pravda, predovšetkým tie dáta o Klimentovi, ktoré sa dotýkajú jeho života a kultúrnej práce na Veľkej Morave. Pritom môžeme na Veľkú Moravu aplikovať aj niečo z jeho činov v Ochride. Časť jeho literárnej činnosti bola najspravdepodobnejšie napísaná na Veľkej Morave. Možno tu myslieť na Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi a na Pochvalu Cyrilovi Filozofovi, i na život Metodov, event. iných.

Je dobre známe, že Život Klimentov a Život Naumov hovoria o tom, čo sa stalo po Metodovej smrti. Píšu o Svätoplukovi to, čo sa o ňom nehovorí v ŽK a ŽM, ktoré boli napísané vo Svätoplukovej krajine a v jeho blízkosti, takže bolo dosť ťažké napísať niektoré charakteristiky tohoto kniežaťa.

Zo ŽKl vidíme, že kontroverzia medzi slovanskými a franskými činiteľmi je vo Svätoplukovom meste a sídle. Tam je prítomný Viching so svojimi ľudmi. Viching bol biskupom v Nitre na dnešnom Slovensku. Historické dáta kladú koniec Svätoplukovho života do Nitry, resp. na vrch Zobor, ktorý je nad Nitrou.

V ŽKl sa píše o kraji neďaleko Dunaja. Kliment so svojimi ľuďmi sa dávajú na cestu, ktorá ide k Dunaju. Od Nitry k Dunaju (pri Komárne) je 65 km po železnici. Nie je však isté, či išli touto cestou. Túto otázku treba ešte skúmať. Tak isto je tu problém zemetrasenia. Známe epicentrum je pod Nitrou pri Komárne.

V staršej svojej rozprave som vyslovil hypotézu, že exodus Klimenta a jeho druhov sa konal z Nitry. Archeológovia našli v Nitre veľmi vážne svedectvá vysoko organizovaného kultúrneho a ekonomického života v časoch Veľkej Moravy v IX. stor. Neďaleko Nitry sú dve lokality, pomenované podľa Gorazda. Je možné, že patrili jeho rodine. V tejto oblasti je známy i kult štvrtého rímskeho

biskupa Klimenta, ktorého ostatky Konštantín našiel v Chersóne a cez Veľkú Moravu preniesol do Ríma. Jedna tá lokalita má meno Mučeník (zápis z roku 1113 je mussenic). Forma mena so sufixom *-ik* nie je západoslovanská, lež v tomto prípade južná. Nie je nateraz jasné, či tento typ mien existoval v strednej slovenčine, ktorá máva spoločné znaky s jazykmi južných Slovanov.

Byzantsko-slovanských mien je na Slovensku viac (sotona, Kliment, Dimiter, Luka, Toma, Ilia, Var(n)ava, Vasil, Jovan, Jakov, Havrila, Hrk, Duka, Jóna, Klit). Takéto mená sú i v blízkosti Nitry.

Prinajmenej spomenutá kontroverzia bola najpravdepodobnejšie v Nitre, kde boli slovanskí i franskí kňazi, kde bol Svätopluk i Viching. Tu podľa nášho predpokladu bol aj Kliment, Gorazd, Naum a ostatní. Kliment Ochridský podľa činnosti na Veľkej Morave i na Ochride sa javí ako človek vysokej kultúry, mravčej usilovnosti a dobrého srdca. V ňom sa spájal talent spisovateľský a básnicky so skromnosťou a pokorou. ŽKl hovorí aj o jeho pedagogických schopnostiach, ktoré upotrebil pri vyučovaní detí i odrastených ľudí písmu a čítaniu. Tri chrámy, ktoré postavil, sa vyznačovali monumentálnosťou a ornamentikou. Životopis pouzkazuje i na to, že bol človek silne sociálne založený.

Všetko svedčí o tom, že Kliment bol osobnosťou, stojacou vysoko nad priemer, osobnosťou vábivou a uchvacujúcou — i svojou kultúrou i svojimi osobnými vlastnosťami.

A tento muž patril nielen ľudu bulharskému a macedónskemu, lež patril medzi najväčších učiteľov nášho ľudu na Veľkej Morave, v Nitre a inde. Žil a pracoval u nás s Konštantínom a Metodom, po ich smrti s Gorazdom, ktorý bol synom Veľkej Moravy. Je jedným zo stĺpov slovanskej kultúry vôbec.

Metódu práce si Kliment vypracoval pravdepodobne na Veľkej Morave. Tam sa mnohé naučil od Konštantína a Metoda. Spôsob práce, ktorú Kliment konal na Ochride, môžeme mutatis mutandis predpokladať i pre jeho robotu na Veľkej Morave. Tak je pravdepodobné, že učil čítať a písať mladých i starších jednako na Veľkej Morave ako na Ochride. Sociálnu robotu konal v oboch oblastiach jednakou metódou.

Pre našu historickú vedu je vážne to, že písomné dokumenty o Veľkej Morave sa na Ochride písali i vtedy, keď Veľká Morava podliehala nájazdu Uhrov. Život Naumov píše: „Nie po mnohých rokoch prišli Uhri, peónsky národ, a poplienili zem ich (Moravu) a pustošili ju. Ktorých však nepoplienili Uhri, to do Bulharska bežali. A ostala zem ich pustá Uhrom v moc.“ Vidíme, že Kliment, Naum a ostatní činitelia na Ochride nestratili kontakt s Veľkou Moravou. Spomienky na deje a osoby z Veľkej Moravy Kliment a Naum odovzdali mladšej generácii. V ŽKl sa spomínajú Rastislav, Svätopluk, Koceľ, Gorazd a z toponýmie Dunaj. Svätoplukovo meno sa zapisuje ešte s nazálnym vokálom, t.j. v tej forme, ktorá bola známa za života Klimentovho a Naumovho na Veľkej Morave. V mene Němьci je v gréckom texte ŽKl ešte jerík v slabej polohe. Zápis nazály i slabého jeru ukazuje na slovanský originál ŽKl zo začiatku X. storočia. Mená a deje žili v čerstvej pamäti. Mních Chrabr vo svojej Apológii slovanského písma zaznačuje meno Rastic v tejto kratšej forme namiesto Rastislav. Charakteristické je v nej, že má *c* za psl. *tj*, ale aj *ra-* v skupine *ort-* pod cirkumflexom. Obidva tieto javy sú u západných Slovanov možné len v slovenskom jazyku. Chrabr zapísal i meno kniežaťa Koceľa, a nielen to, ba on jediný zaznačil slovanské meno

Pribinovho a Kocel'ovno hradu ako Blatenský Kostel (kostel je z latin. castellum). O Cyrilovi a Metodovi poznačil Chrabr: „. . . sú ešte živí, ktorí ich videli".

A tak Ochrid je nám Slovákom miesto posvätné. Tu žili a pracovali ďalej tí muži, čo boli u nás spolutvorcami slávnej epochy našej histórie.

Aká to bola veľká robota, čo títo ľudia vykonali, ukazujú popri už známych svedectvách i význačné objavy archeológie pri rieke Morave, i v Nitre, i v Bratislave a inde v našej vlasti. Práve sa našla na Bratislavskom hrade trojlodná bazilika — jej základy — z čias Veľkej Moravy. Máme u nás početné a znamenité stopy kultúry Konštantína a Metoda, Klimenta, Gorazda a ostatných sedmopočetníkov a ich druhov v robote.

A tak naše mestá i naše národy spája i dnes pamiatka na Ochrid a jej veľkých činiteľov a v prvom rade Klimenta. Česť jeho pamiatke a sláva veľkému dielu, ktoré vykonal u nás i na Ochride.

ВЈЕНЦЕСЛАВА БЕХИЊОВА
научен соработник на Чехословачката академија на науките

(Прага — ЧССР)

Vážení přátelé, hostitelé i hosté!

Pozdravuji dnešní slavnostní zasedání skopské university jménem Československé akademie věd a umění a jménem jejího Ústavu jazyků a literatur v Praze. Už profesoři Josef Kurz z Prahy a Ján Stanislav z Bratislavy připomněli Klimentovu činnost v souvislosti s Velkomoravskou říší, před Klimentovým odchodem do Bulharska a Makedonie. Dovolte mi, abych jen několika slovy připomněla objevování Klimentova díla v první polovině 19 stol., v době, která si teprve vytvářela představy o tom, jaké bylo nejstarší slovanké pisemnictví a kdo byli jeho nejvýznamnější představitelé.

Už patriarcha slavistiky Josef Dobrovský si velmi vážil zpráv Klimentova životopisce Theofylakta, dal z něho přeložit dlouhé citáty do němčiny J. Feslovi a použil jich pak patrně ve svém díle Cyrill und Method, der Slawen Apostol, vydaném r. 1823. Avšak Theofylaktův životopis byl Dobrovskému pouze hi-

storickým pramenem k objasnění některých otázek doby cyrilometodějské a teprve Slovák Pavel Josef Šafařík se stal objevitelem Klimentova díla.

V ruských soupisech slovanských rukopisů, v Kalajdovičově a Strojevově popisu knihovny hraběte F. A. Tolstova a ve Vostokovově soupisu rukopisů Rumjancevova muzea, byla totiž Klimentova slova připisována papeži Klimentovi III. Šafařík správne vyloučil autorství papeže Klimenta v dopise Vostokovovi z 16.IV. 1843 a zároveň Vostokova prosil, aby prozkoumal pochvalná slova Klimetova po stránce obsahu a jazyka a aby mu sdělil výsledek.

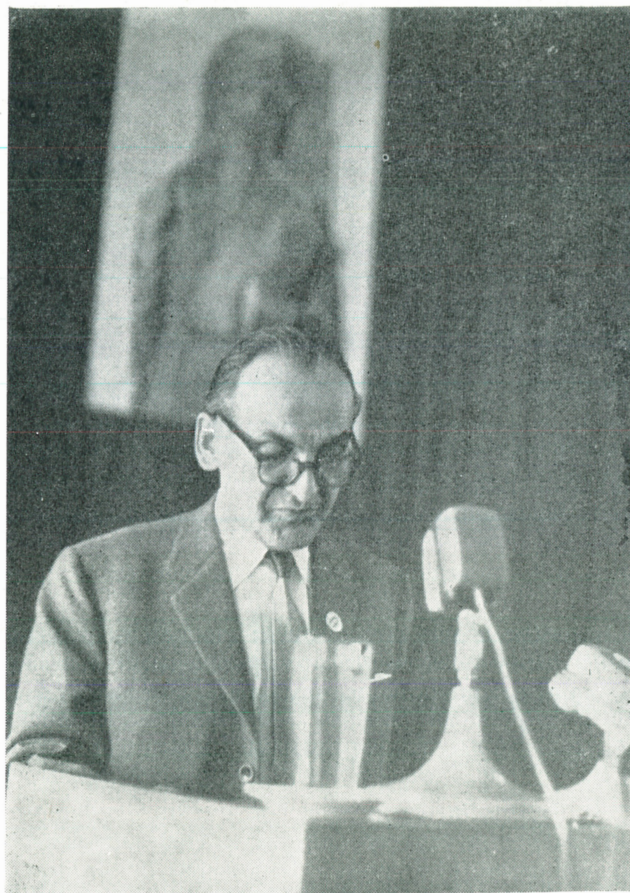
V téže době charakterizoval Šafařík Klimentovu činnost v dopisech Pogodinovi. Pogodin uveřejnil ve výtahu část Šafaríkova dopisu (Moskvitjanin, 1843, č. 7) a Šafaříkova víra, že Rusku budou záhy objeveny rukopisy Klimentových spisů, dala podnět k mnoha nálezům.

Šafařík se pak seznámil s objevy Bodjanského, který rovněž r. 1843 zaznamenal několik slov Klimetových v sborníku Carského, seznámil se s nálezy Viktora Grigoroviče, který v letech 1845—6 cestoval po Makedonii a Bulharsku a zanechal část svého rukopisného materiálu Šafaříkovi v Praze, a konečně se dověděl i o práci Undolského, připravujícího vydání Klimentových slov. Všechno to mu umožnilo objasnit život a dílo Klimentovo vlastní historickou a literární analýzou zpráv, které o Klimentovi získal, ve významném článku Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku, čteném r. 1847 v Královské české učené společnosti.

V Klimentovi viděl Šafařík nejvýznamnějšího spisovatele ze sedmipočetníků a zdůrazňoval, že jeho památka u jižních Slovanů nikdy nezanikla. Uvedl všechny památky Klimentova kultu, s nimiž se Grigorovič seznámil na své cestě v Makedonii a s nimiž jsme se mohli nyní seznámit i my, vylíčil podle zpráv životopiscových Klimentův život a zaznamenal tehdejší stav nálezů Klimentových spisů. Za dílo Klimentovo považoval i ŽK, ale nepřipisoval Klimentovi jako Undolskij a Bodjanskij i ŽM.

Tak zásluhou Šafaříkovou začala mrtvá litera slov Klimentova životopisce oživat nepochybnými doklady Klimentových prací a prostý Klimentův jazyk a styl samy o sobě nejpřesvědčivěji prozrazovaly autora. Šafařík pak byl první, kdo vylíčil Klimentovu literární činnost v celém jejím rozsahu a usoudil, že v Rusku se musila zachovat poučení právě tohoto autora. Zároveň je však také toto první období objevů a charakteristiky Klimentova díla vzácným dokladem vědecké spolupráce několika badatelů, řešících současně stejný úkol.

Bodjanskij zaznamenal několik poučných slov Klimentových v sborníku Carského, Grigorovič mohl na základě kultu Klimenta Ochridského v Makedonii soudit i na rozsáhlost jeho díla, Undolskij se první odvážil připravovat vydání Klimentových slov, Pogodin podněcoval průzkum Klimentovy činnosti a díky této spolupráci postavila se slavistika hned na počátku na reálné základy materiálového průzkumu. — Chtěla bych popřát světové slavistice, aby na základech přátelské spolupráce, na nichž stál Šafařík a jeho spolupracovníci, stála i v budoucnosti.

АЛОЈЗ ШМАУС

редовен член на Баварската академија на науките

(Минхен — Сојузна Република Германија)

Магнифиценцијо, врло поштоване госпође и господо!

Особита ми је част да не само у име присутног овде колеге из Келна, г. Олеша, и у своје име, не само у име свог ужег завичаја, минхенског Филозофског факултета и Баварске академије наука, него уједно у име свих слависта Савезне Републике Немачке — а славистика је данас заступљена на свима нашим универзитетима, и на оним новооснованим — поздравим овај свечани скуп и искажем најтоплију захвалност на позиву и на срдачном гостољубивом дочеку, нарочито претседнику Одбора за прославу, драгом колеги г. Конеском.

Пријатна ми је дужност да у име слависта Савезне Републике Немачке пренесем најтоплије честитке поводом овог славља у част великог словенског просветитеља Климента Охридског, чије је име и плодоносно вишедеценијско деловање везано за овај град и овај крај.

Његово име и дело зраче, ево, више од једне миленије словенским светом. Али као сваки велики културни узор, тако и пример св. Климента Охридског, пожртвованост, дубоко етичко и човекољубиво схватање његовог просветног рада обавезују сваког, не само припаднике земље и народа којима је његово просветитељско дело у првом реду било намењено; они обавезују — рекао бих — у промењеним приликама данашњице пре свега схватање и делатност науке и њених носилаца. Наука ће у садашњости и будућности само онда стално испуњавати свој задатак, свој дуг према човеку, народу и човечанству, ако се увек надахњује истим духом љубави према човеку и дубоком етичком одговорношћу којом је било ношено дело Климента Охридског. То нека буде наш завет!

Понављам топле честитке и најбоље жеље за напредак овог дивног и гостољубивог града и СР Македоније — нека дух првог њиховог великог просветитеља светли, како у прошлости тако и у будућности, овој земљи и македонском народу на путу даљег културног напредовања!

ХЕЛМУТ ФАСКЕ

научен соработник на Германската академија во Берлин, Институт за лужичкосрпска народоука

(Будишин — ГДР)

Magnifizenz! Meine Damen und Herren, liebe Freunde und Genossen!

Es ist mir eine grosse Ehre, die Feierlichkeiten zu Ehren Kliments, des ersten Bischofs von Ohrid und des hervorragenden Streiters der Gründungszeit des slawischen Schrifttums, im Auftrage der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin begrüssen zu dürfen. Die Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin und ihre beiden slawistischen Forschungstätten, das Institut für Slawistik und das Institut für sorbische Volksforchung, haben Ihre Einladung zur Teilnahme an den Kliment und sein Werk ehrenden Veranstaltungen dankend angenommen. Sie werten das Begehen des 1050. Todestages von Kliment Ohridski als ehrenden Beweis des Alters und des Wertes der slawischen Kultur und als sichtbaren Ausdruck der Pflege alter kultureller Tradidionen.

Swoje postrowy tołmaču też w nadawku Instituta za serbski ludospyt w Budyšinje jako posoł łužiskich Serbow, najmjeńšeho słowjanskeho naroda. Tu w přez swoju starobu poważnym a dostojnym měsće Ohridźe dopomina kóżda

kročel na spomožne skutkowanje šulerja a sobuwojowarja słowjanskeju wučerjow Cyriła a Metoda. Jejû a jeju šulerjow skutkowanje nima jenož lokalny wuznam, ale je w swojich wuskutkach sahało — tu bóle, tam mjenje do kulturneho a socialneho wuwića wšitkich słowjanskich ludow. K nam łužiskim Serbam je drje skutkowanje słowjanskich japoštołow najmjenje promjeniło, tola slědy jich skutkowanja so też tu namakaja.

Hdyž też njejsu — nimo legendow a powěsćow — žane bjezposrědne dopokazy za skutkowanje cyrilometodejskeje misije we Łužicy, to so tola namakaja slědy, kiž preswědčiwje rěča za promjenjenje wučby a skutkowanja słowjanskich japoštołow a jich wučomcow z Wulkomorawskeho mócnarstwa do Łužicy. Fakt, zo je Łužica přez 30 lět přisłušała Wulkomorawskemu mócnarstwu, njeje też móhł cyle bjez wuskutka wostać. Widzomne stopy wuskich počahow Łužicy a jeje słowjanskeho wobydlerstwa ke kulturnemu kruhej cyrilo-metodejskeje misije su mnohe paleoslawizmy w serbskej cyrkwinskej terminologiji kaž *cyrkej*, *jandźel*, *brošmo*, *mša* a druhe.

W lěće 1896 namaka serbski filolog Arnošt Muka w Gosmaru w Delnjej Łužicy zbytk rukopisa z cyrkwinosłowjanskim tekstom a pisany w cyrilskim pismje. Tuton fakt měješe Muka za dalši dopokaz bliskeho kontakta Łužicy k cyrilometodejskej misiji. Mukowy nahlad wšak so wopokaza jako mylny. Gosmarski rukopis je čisće južnoserbskeje proweniency a njepokazuje žane wosebitosće, kiž bychu na to tukałe, zo by cyrkwinosłowjanski rukopis we Łužicy wužiwany był.

Mjeńši podźěl wšak na kulturnym skutku Cyrila a Metoda, Klimenta a Nauma pak njehaći, jewić samsny zajim za wuwiće słowjanskeje kultury, kotraž je tu w Ohridze měła jedne z najwažnišich a najprěnišich městnow swojeho hajenja. Stara słowjanska kultura a wosebje prěnje słowjanske pismowstwo tuhdyšeje južneje proweniency, na kotrymž je Kliment sam měł wažny podźěl, je wuwabiło ćiły zajim němskich slawistow, na čole z njezapomnitym Augustom Leskienom. Słowjanske literatury tuteje doby su jako pomniki cyrkwinosłowjanskeje rěče a jako dopokazy wysokosće a hódnoty słowjanskeje kultury byłe přeco humanistisce zmyslenym wučencam němskeho naroda wužitne dopokazy přećiwo šowinistiskim teorijam wo mjenjehodnosći a kulturnej zacofanosći słowjanskich narodow. Njeje wšak też ženje falcwało na pospytach, pomjenšić a wothódnoćić kulturnohistorisku rolu Cyrila a Metoda a jeju wučomcow a powjetšić zasłužby baworskeje misije wosebje mjez wječornosłowjanskimi ludami.

Teorija wo kulturnym spadźe z wječora na ranje je runje w tučasnej dobje nowe akcenty dostała, čehoždla maja dźensniše swjatočnosće k počesćenju jednoho z najstaršich prócowarjow słowjanskeho pismowstwa też aktualny wuznam. Němska akademija wědomosćow je tehodla přijimała Waše přeprošenje w přeswědčenju, zo je wosławjenje tutoho dnja widźomny wuraz hajenja tradicijow a zakładow słowjanskeje kultury w zajimje mjezsobneho česćenja a wysokeho waženja narodow a jich duchownych kubłow.

Sam jako łužiski Serb, jako přisłušnik najmjenšeho słowjanskeho naroda, kiž je měł w zańdźenosći a kiž ma w přitomnosći mjeličomnych přećelow mjez južnosłowjanskimi ludami, kłonjam so z česćownosću před kulturnym skutkom, před skutkom, kotrehož zakłady je położił słowjanski wučenc Kliment Ohridski.

Meine Damen und Herren! Gestatten Sie mir abschliessend namens der Delegation der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin dem Komitee der 1050-Jahrfeier zu Ehren Kliment Ohridskis, seinem Vorsitzenden Herrn Prof. Koneski und der gastgebendem Stadt Ohrid herzlichen Dank zu sagen für die freundliche Einladung, für die herzliche Aufnahme und für den gastlichen Aufenthalt in Ihrer herrlichen Stadt.

ХЕРБЕРТ ПОЈКЕРТ

редовен член на Саксонската академија на науките во Лајпциг

(Јена — ГДР)

Дозволите да Вам се захвалим врло срдачно на часном позиву на Прославу поводом хиљадупедесетогодишњице смрти Климента Охридског. Осим тога част ми је да Вам испоручим ову захвалност и у име Саксонске академије наука у Лајпцигу, која Прослави жели преко мене много успеха, а македонском народу, посебно његовим културним и научним установама, свако добро.

Климентова личност и град његовог епохалног деловања, Охрид, упечатљиво демонстрирају велику македонску традицију пре свега на културнополитичком и књижевном подручју, али у исто време и рану међусловенску повезаност македонског народа. Пре више од хиљаду година почео је овде да се формира један добар део историје словенске културе, образовања, писмености и књижевности и тиме су Словени ушли као истовредни партнери у свеевропску културу и литературу. И посебно је странцу

за дивљење, како је жива остала ова традиција у Македонији, и то више од хиљаду година, које су биле означене јединим ланцем најнеповољнијих услова. Македонски народ, који је данас дошао у оквиру Социјалистичке Федеративне Републике Југославије до самосталности и признања, може се поносити с пуним правом што је побеђивао у упорној борби сва угњетавања и разна стремљења за однарођавање, тако да је дело, које је основао Климент овде у Охриду, сада после 1945. године најзад нашло своје испуњење. Македонска национална књижевност и самостална македонска наука су брзо постигле сада при плодним претпоставкама новог друштвеног реда задивљујући расцват, иако је литература — инаугурисана на македонском тлу од стране Климента — морала у току много столећа сасвим да ћути или се је могла развијати само ограничено. Цела етничка отпорност македонског народа и његове стваралачке уметничке потенције нису могле да се угасе ни у не-књижевним столећима под различним туђинским владавинама. Те снаге су нашле свој јаки изражај у једном народном песништву, које припада најизразитијим, најсвојеврснијим и најлепшим у целој Европи. Ја сам сам увек изнова привучен и узбуђен овом јединственом народном поезијом, бавио сам се њоме више пута и бавићу се њоме радо и даље. Тиме се надам да ћу и ја доприносити мало и скромно не само истраживању ове дивне ризнице и њеном разношењу изван македонских и југословенских граница, него још више правом пријатељству са македонским народом.

Мислим да баш ова три — такорећи — ,,књижевна‘‘ комплекса: импозантно дело Климента Охридског, којега се сећамо посебно данас, македонска народна књижевност и врло вредна пажње модерна македонска литература, отеловљавају у себи јединство прошлости, садашњости и будућности, јединство обавезујуће традиције и оптимистичке перспективе. Они показују историјске и посебно културне и књижевне реалитете и пребогате стваралачке могућности јуначкога македонског народа. Међународна, не само југословенска, наука бавиће се сигурно више него досада Македонијом, која представља за њу једно још сувише мало коришћено налазиште нових сазнања.

Нека томе пруже импулсе садашње сјајне приредбе, да би се пре свега рашириле и продубиле узајамне везе научних институција и да би се активисала лична пријатељства на корист обеју страна и науке, која треба да спаја народе и служи миру.

У овом смислу дозволите ми да још једном поздравим са искреном захвалношћу и привржекошћу Социјалистичку Републику Македонију и Македонце и да им зажелим од свег срца много успеха у њиховом даљем раду.

РОБЕРТ ОТИ

професор на Оксфордскиот универзитет

(Оксфорд — Англија)

Mr. President, Colleagues and Friends!

I have the honour to speak to you as the representative of the British Universities Association of Slavists and to transmit to this important gathering of scholars the cordial greetings of my colleagues in Great Britain.

For every Slavist the Old Church Slavonic language is a central element in his studies. This language sprang from a Macedonian dialect and went on to influence, in one form or another, the languages and culture of the whole Slavonic world. How appropriate that we, as Slavists, should meet together in Ohrid, a place of such fundamental importance in the growth and cultivation of the language devised by Saints Cyril and Methodius!

If the Old Church Slavonic language owes its origin to St Cyril, it is to St Clement that we must attribute its establishment in the Balkans as the literary language of all the Southern Slavs in the Middle Ages and for many centuries afterwards.

In recent writings on the life and work of Saints Cyril and Methodius it has often been pointed out that these men, in their struggle to establish the Slavonic language on an equal footing with Greek and Latin, held the view that the curse of Babel had been transformed into the Pentecostal gift: the multiplicity of languages was no longer a misfortune to be borne by sinful mankind but a blessing, for all languages are equally worthy to declare the glory of God.

In this declaration of faith in the value and dignity of all languages St Clement played a part of the first importance. In this place, the home of the youngest of the Slavonic literary languages, we can appreciate most especially the importance of his work. In the recognition of the vitality and dignity of each language and each national culture we shall be true to the great heritage of St Clement of Ohrid.

ВАЛЕНТИН КИПАРСКИ

редовен член на Финската академија на науките

(Хелсинки — Финска)

Во својство на официјален претставник на Финската Академија на науките ја имам честта и задоволството на македонскиот народ и на неговите културни работници да му ги изразам најдобрите пожелувања по повод илјада и педесеттата годишнина од смртта на големиот македонски деец Свети Климент.

Со оглед на тоа, што македонскиот јазик не го познавам доволно, моето излагање ќе го продолжам на руски јазик и ги молам присутните да го прифатат ова мое извинување.

Было бы неуместно мне, приехавшему с крайнего севера, говорит здесь о значении Святого Климента, основателя первого славянского университета, для славянской культуры вообще. Затрону здесь только один вопрос, по которому в Финляндии сделано кое-что, имеющее международное значение. Дело касается более чем столетнего спора о том, изобретена ли именно Святым Климентом кириллица. Об этом ясно говорит так называемое краткое житие этого святого, написанное по гречески: ἐσοφίσατο δὲ καὶ χαρακτῆρας ἑτέρους γραμμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον ἢ οὓς ἐξεῦρεν ὁ σοφὸς Κυρίλλος ,,он [Св. Климент] также придумал другие знаки письмен для большей ясности, чем те, которые изобрел мудрый Кирилл“. — Однако, ввиду того, что эта же легенда содержит целый ряд явных ошибок и неточностей, многие серьезные ученые от Ягича до Шевелева не считают и это сведение заслуживающим доверия. К ним присоединяется, из других соображений, и наш уважаемый хозяин, профессор Блаже Конески, как я узнал вчера. И конечно, те немногие ученые, которые все еще считают кирил-

лицу более древней чем глаголицу, не могут признат первую изобретением Климента, который скончался на полвека позже чем Кирил.

При решении этого спора нам может помочь теория магистра Георга Чернохвостова, моего безвременно умершего финляндского ученика. Чернохвостов еще в 1949 году пришел к выводу, что глаголица не является заимствованной ни из греческой, ни из коптской, ни из еврейской (за исключением буквы Ш), ни из готской, ни из албанской, ни из армянской, ни из какой бы то ни было другой азбуки, а что она изобретена Кириллом и Мефодием, как и говорится в легенде, совершенно самостоятельно. Основой этой азбуки являются, по Чернохвостову, три основных символа христианской религии: крест (символ Христа), треугольник (символ Троицы) и круг (символ бесконечности и всемогущества Бога Отца). Первая буква глаголицы (А) и есть просто крест Ⰰ, который обычно ставился в начале письма. Это отметил, совершенно независимо от Чернохвостова, также Эмил Георгиев в 1952 году. Элементы креста заметны и в Б Ⰱ и К Ⰽ, в то время как Ⱑ, соответствующее кириллическим ѣ и Я, является соединением креста с треугольником, а Н Ⱀ, П Ⱂ, Р Ⱃ, Ф Ⱇ, Ч Ⱍ, ъ Ⱏ, ь Ⱐ соединениями элементов креста с кругом Из кругов или комбинаций круга с треугольником состоят В Ⰲ, Г Ⰳ, Д Ⰴ, Ж Ⰶ, З Ⰸ, ѕ Ⰷ, І Ⰹ Ⰺ, И Ⰻ, Л Ⰾ, М Ⰿ, О Ⱁ, С Ⱄ, Т Ⱅ, ОУ Ⱆ, Х Ⱈ, Ц Ⱌ, Ю Ⱓ и ω Ⱉ. Необъяснимыми по этой теории остаются только Е Ⰵ и, может быть Ⱔ = знак назальности в Ѧ Ⱔ, Ѫ Ⱘ и Ѭ Ⱙ. Для Ш следует все же признать древнееврейский образчик Ⱎ.

Все это могло бы показаться несерьезным и черезчур фантастическим, если бы Чернохвостов не обратил внимания на очень важный, до него никем не замеченный факт, а именно, что глаголические буквы И Ⰻ и С Ⱄ вполне симметричные подобия одна другой, хотя ни в одной из известных нам азбук соответствующие буквы друг на друга совершенно не похожи.

По мнению Чернохвостова эту симметрию следует поставить в связь с употреблением этих букв как сокращенного обозначения (символа) Исуса Христа, с миссионерской точки зрения самого важного имени в Евангелии, а также с тем, что с этих букв начинается первая глава евангелия от Иоанна: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος ⰋⰔⰍⰑⰐⰊ или ⰋⰔⰒⰓⰟⰂⰀ ⰁⰡ ⰔⰎⰑⰂⰑ *искони* или *испръва бѣ слово*, по преданию первое, что было когда либо написано по славянски. Наличие этой бесспорной симметрии, не основанной ни на каком образчике, доказывает преднамеренност создания глаголической азбуки. По преданию, азбука и была создана Святым Кириллом преднамеренно, с миссионерской целью. В кириллице мы этой симметрии не наблюдаем. Следовательно, Святым Кириллом была создана именно глаголица, а стало быть, она древнее кириллицы. Значит, кириллица была создана несколько позже, конечно на основе греческого унциала, кем то другим. Кто же был этот другой? Поскольку нам достоверно известно, что кириллица уже существовала в X-м веке, а для изобретения новой и удобной азбуки нужен выдающийся ум, наиболее вероятным является, что

кириллицу создал кто нибуд из выдающихся учеников Кирилла и Мефодия. Мы знаем имена нескольких (Горазд, Наум, Лаврентий, Константин, Ангеляр, Савва, Климент), но никому, кроме Климента, изобретение ,,более читабельных букв‘‘, насколько мне известно, не приписывается. Зачем же нам обязательно сомневаться в его авторстве? Даже, если в упомянутой легенде ест неточности и ошибки, то не обязательно все в ней неверно. По моему, изобретение Святым Климентом кириллицы следует признать, по меньшей мере, весьма вероятным.

АНРИ БОАСЕН

професор на Националната школа на живи ориентални јазици

(Париз — Франција)

Mesdames, Messieurs, chers collègues et amis,

Je tiens à vous apporter le salut cordial de mes collègues français de slavistique et à vous dire le plaisir et l'honneur que nous éprouvons à nous trouver parmi vous pour la célébration du 1050 ème anniversaire de la mort de Clément d' Ohrid dans cette belle ville qui a sans doute bien changé depuis son temps, mais où il a peut être pu voir cet arbre étonnant du Činar qui, outre la curiosité naturelle qu'il représente, m'apparaît aussi comme le symbole de la continuité macédonienne dans cette région puisque d'un tronc millénaire montent des pousses nouvelles toujours aussi vigoureuses. A ce titre, vous me permettrez en passant de lui souhaiter longue vie encore.

En France, les études macédoniennes ont toujours attiré nos savants: qu'il me suffise de mentionner, parmi d'autres noms moins connus, celui d'Auguste Dozon au siècle dernier et, plus récemment, ceux d'André Mazon et d'André Vaillant. — Actuellement, le macédonien est enseigné dans notre Ecole Na-

tionale des Langues Orientales Vivantes de Paris, sous forme de cours libre, en attendant le jour que nous espérons proche, où, de jeunes chercheurs ayant été formés, il sera enseigné dans le cadre d'une chaire magistrale. C'est vous dire que celui qui vous parle se sent un peu Macédonien d'adoption et souhaite à votre langue et à votre littérature nationales de voir le magnifique essor qu'elles connaissent depuis 1946 se continuer et s'amplifier en suivant la voie glorieuse qu'elles ont empruntée depuis Clément d'Ohrid et ce en dépit de toutes les vicissitudes politiques.

Nos voeux les plus chers les y accompagnent.

ЛАСЛО ХАДРОВИЧ

дописен член на Унгарската академија на науките

(Будимпешта — Унгарија)

Поштована свечана академијо!

Другарице и другови!

Госпође и господо!

Мали народи прате често са много више разумијевања и симпатије његовање културних традиција код сличних малих народа, јер им се хисторијска судбина у много чему подудара а особито зато јер и они сами сматрају његовање тих традиција најјачим јамством народног опстанка.

Научни свијет у Мађарској са радошћу је примио вијест о припремама за прославу великога сина Македоније и позив за учествовање на тој прослави. Мени је допала част у име Мађарске Академије наука и Филозофског факултета Универзитета у Будимпешти испоручити најсрдачније поздраве и добре жеље са стране тих наших установа. Молим Вас да примите тих

неколико реченица које ћу овдје изнијети као доказ искреног поштовања и пријатељских осјећања према народу Климента Охридског.

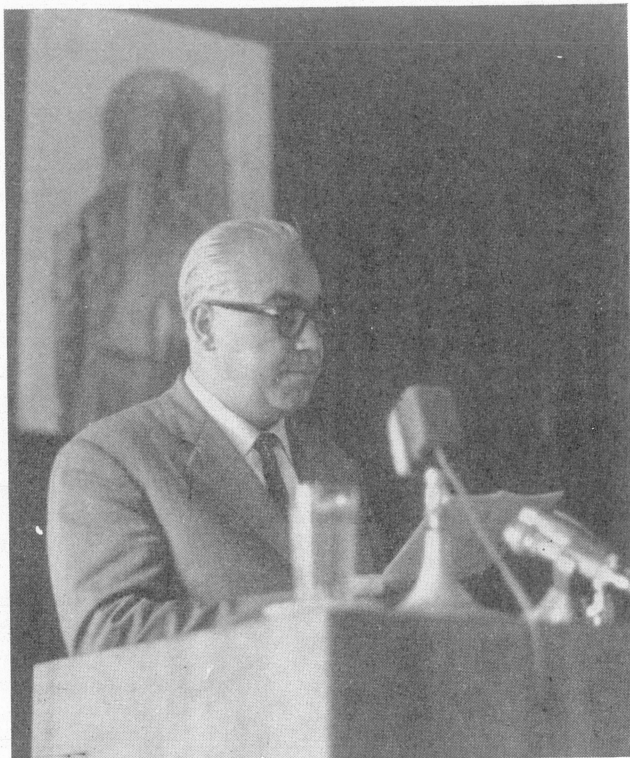
Јубиларне свечаности у животу народа значе увијек колективно сјећање или на хисторијске догађаје или на културне подухвате од одсудне важности. Чим више вјекова пролази од дотичног хисторијског момента тим се он лакше баци у заборав. А ево нас након десет и по стољећа на прослави посвећеној успомени једног културног радника чији лик не само што ништа није изгубио од своје исконске сугестивности него нам се са сваком годином у свијетлу нових научних истраживања причиња знатнијим и сјајнијим. Свјетска хисторија познаје много сличних потхвата као што је била мисија солунске браће Ћирила и Методија, али их има врло мало који су се током времена развили у тако огромно културно дјело као што је славенска мисија. Већина сличних покушаја остала је само покушај, јер није било способних настављача, није било одушевљених ученика који би бакљу једанпут запаљену преузели из руку великих учитеља. Учитељи су ушли у хисторију човјечанства као осамљени великани без непосредног утјецаја на даљи развој људске културе. Генијалност славенских апостола испољава се међу осталим и у томе што су се побринули за подмладак, за настављаче свога огромног културног потхвата. А заслуга и значај Климента Охридског јесте баш у томе што је он разумио колику је преузео баштину и знао каквим би путем даље развијао започето дјело. Климентова је личност она чврста карика која хиљадугодишњу црквену, књижевну, умјетничку и у многоме и политичку традицију Јужних Славена надовезује на дјеловање Ћирила и Методија. Он је радио у ријетко сретној хисторијској констелацији. Ненадан конац моравске мисије на први поглед свакако је трагичан. Али је Климент истом послије повратка у домовину добио право подручје за своје многострано дјеловање. У туђини, стално изложен гоњењу непријатељски расположеног њемачког свећенства, лишен моћне заштите са стране свјетовних владара, његово је дјеловање осуђено било на постепено замирање. А у домовини, међу својима, потпомаган склоношћу свјетовних владара, истом у домовини је могао он ударити чврст темељ националној црквеној организацији, побринути се за подмладак и положити основе књижевној и умјетничкој култури код Јужних Славена.

Не могу да не подсјетим овдје на сличан један потхват у хисторији Јужних Славена, наиме на словеначки и хрватски протестантски покрет. Примож Трубар, Антун Далматин, Стјепан Конзул Истранин и њихови сурадници покушали су да уведу ново схваћање религиозног живота, црквене организације а дјелимично и друштвеног поретка. Њихов је покушај од огромнога значења као фрагментарно и то само литерарно остварење једне грандиозне замисли. Али је тај покушај био већ од почетка осуђен на неуспјех. У емиграцији, без коријена у народу, овисни о моментаној помоћи свјетовних покровитеља, без одговарајуће црквенополитичке организације у домовини, без наде на подмладак, протестанти су покушали да изврше заиста сизифско дјело. А њихова се успомена чува у неколико штампаних књига, које су случајно преживјеле систематско уништавање.

Колика је разлика између тих осамљених протестаната и живе Климентове традиције.

Климент и његова школа, непосредни и посредни настављачи његовог дјела значе чврст темељ славенске црквене организације, значе непрекидну традицију славенске службе божје, органски развој литерарне дјелатности органски развој црквене и свјетовне умјетности, дефинитивну афирмацију народне самобитности и чврсту повезаност са европском културом. А све заједно значи побједу Климентовог духа над свим непријатељским силама, над разним освајачима, над свим тешким хисторијским искушењима.

А сама чињеница што се ова прослава обавља у тако свечаним околностима са толико одушевљења и пожртвованости свједочи о томе да македонски народ дубоко разумијева хисторијско значење свога великог сина. Ова је прослава један од најљепших и најувјерљивијих доказа културне зрелости македонског народа. Народ који након хиљаду педесет година тако свјесно и вјерно чува не само успомену него и живу баштину једног културног радника заиста је завриједио да има за праоца своје националне културе Климента Охридског.

БРУНО МЕРИЃИ

професор на Миланскиот универзитет

(Милано — Италија)

Поштоване колеге, драги пријатељи,

Велика је част за мене да могу присуствовати овој прослави Климента Охридског, једне од највећих личности у почетној фази развоја књижевности на славенском језику. Док изражавам своје задовољство због могућности да заједно са вама присуствујем овој свечаности, у овом прекрасном мјесту и у овом дивном граду, осјећам се дужним да од срца захвалим Југословенском одбору за прославу Климента Охридског, који је са толико љубазне гостољубивости пружио могућност и страним гостима да присуствују овој лијепој манифестацији.

Личност и дјело Климента Охридског познати су не само у Југославији и славенским земљама, они су такође цијењени и у круговима слависта и стручњака балканолога у цијелом свијету. Климент Охридски је заиста, и без сумње, један од највећих писаца у хисторији књижевности, писма и уопће културе Балканског полуотока, у доба између IX и X стољећа наше ере. Његова дјелатност односила се на ортографска и лингвистичка питања, продубљујући и дајући практична рјешења проблема, већ постављених од Ћирила и Метода, тако да се може слободно рећи да се баш захваљујући његовом дјелу на тим подручјима Славени дефинитивно освојили право на богат и

аутономан литерарни живот. Као свећеник и одгојитељ, с друге стране, он је отворио најширим слојевима народа пут према благодатима просвјете и културе, дајући на одређен начин потицај покрету, који је постигао величанствене циљеве међу свим славенским нацијама и у деценијама и стољећима која су слиједила.

Читав развој средњевјековне бугарске и српске књижевности — и одјеци ових значајних књижевних продукција међу осталим православним славенским нацијама — уско су повезани са просвјетитељском дјелатношћу и радом Климента Охридског , који заслужује да буде уврштен међу најзначајније личности у цијелој хисторији славенских народа, и заузме високо мјесто и у развоју европске културе уопће.

За нас, странце, који са интересом и наклоношћу пратимо ваш културни развој, драги југославенски и славенски пријатељи, личност Климента Охридског веома је блиска, и због тога је ова ваша прослава, манифестација која проналази дубоке одјеке и у нашим срцима. За нас је он такође симбол сусрета и међусобног утицаја хетерогених традиција — грчких, латинских, византијских — са славенским свијетом, још младим но већ спремним на разговор са осталим нацијама, на прагу Средњег вијека. Он је симбол дугог пријатељства на коме је постављено и пријатељство које сада уједињује и све нас.

Дозволите ми, дакле, приликом ове прославе Климента Охридског, да споменем не само његову улогу учитеља Славена, већ и његову мисију споне између различитих културних средина. Још једном захваљујем Југославенском одбору за прославу Климента Охридског, и упућујем изразе топлог пријатељства свима присутнима баш у духу Климента Охридског.

ФРАНТИШЕК СЛАВСКИ

професор на Јагелонскиот универзитет

(Краков — Полска)

Przypadł mi w udziale zaszczyt: w imieniu Polskiej Akademii Nauk złożyć hołd pamięci Klimenta Ochrydzkiego, jednego z najbardziej zasłużonych, najbardziej oddanych uczniów, współpracowników i kontynuatorów dzieła Cyryla i Metodego, jednego z twórców podwalin piśmiennictwa słowiańskiego, a więc i kultury słowiańskiej. Uroczystość 1050-lecia śmierci Klimenta Ochrydzkiego w Ochrydzie, tak ściśle z nim związanej, tak przepojonej żywą pamięcią o nim i jego kultem, z którym do dziś łączą się piękne podania okolicznej ludności, zmusza nas do cofnięcia się w odległą epokę: II połowę wieku IX i pierwsze 15-lecie w. X, epokę której dzięki nieugiętej postawie małej grupki gigantów ducha wykuwały się początki piśmiennictwa słowiańskiego. Dla nas Polaków jest ten okres bardzo ważny, bliski szczególnie dzisiaj, bo ta uroczystość nawiązuje jak najściślej do

obchodzonego u nas tysiąclecia państwa Polskiego. 50 lat po śmierci Klimenta Ochrydzkiego zaczyna się oficjalna przynajmniej historia naszego narodu.[1]

W życiu i twórczości Klimenta Ochrydzkiego wyróżniłbym dwa zasadnicze okresy: I trwa do r. 885 do śmierci Metodego. Jest to okres ścisłej współpracy z Cyrylem i Metodym do r. 869, a od r. 869 po śmierci Cyryla z samym Metodym. Okres II to lata 886—916, kiedy to Kliment tworzy swą sławną szkołę ochrydzką, kontynuując i rozwijając dzieło Cyryla i Metodego.

Oba okresy są ogromnie ważne dla piśmiennictwa i kultury słowiańskiej. W okresie pierwszym, a więc przed r. 886 powstały dwa najstarsze słowiańskie oryginalne dzieła literackie, Żywoty Konstantyna i Metodego których autorem najprawdopodobniej (Żywotu Metodego prawie na pewno) jest Kliment Ochrydzki. Te tzw. Legendy panońskie w świetle nowszych badań okazały się zupełnie wiarygodnymi źródłami historycznymi, doskonale obznajomionymi z ówczesnymi stosunkami w Bizancjum, Państwie Wielkomorawskim, w Panonii i Rzymie. Niektórzy uczeni nazywają je prawdziwymi monografiami historycznymi. Jak najbardziej szczegółowe przedstawienie faktów z drugiej połowy IX w., potwierdzanych częstokroć przez źródła historyczne, gwarantuje bezpośrednią ich znajomość przez autora, a więc powstanie zabytków w ostatnim 30-leciu IX w. W obu Żywotach spotykamy fragmenty pełne liryki, wzruszające. Oba wykazują, że autor ich był utalentowanym doświadczonym pisarzem. Język obu Żywotów jest bardzo archaiczny. Zdarzające się cechy zachodniosłowiańskie (np. *mьša* 'msza' w Żywocie Metodego) wskazują, że powstały one na terytorium wielkomorawskim.

W II okresie po r. 885 Kliment Ochrydzki po powrocie do ojczyzny rozwija swoją działalność literacką i dydaktyczną samodzielnie. Jest jednym z tych, którym zawdzięcza się uratowanie dorobku cyrylometodiańskiego po tragicznych losach misji wielkomorawskiej. Wg świadectwa biografa zmodyfikował on przede wszystkim skomplikowany pierwotny alfabet słowiański tzw. głagolicę. W ten sposób powstała cyrylica, oparta zasadniczo na greckim alfabecie uncjalnym, majuskule IX w. Ostatnie badania wykazały, że pierwotna cyrylica wyglądała zupełnie inaczej niż zaświadczona w XI—XII w. Miała ona charakter przejściowy, szereg liter było prawie całkowicie głagolickich. Większość liter prejotowanych powstała później. Jako prostszy i praktyczniejszy alfabet, oparty na dobrze znanym w tych stronach alfabecie greckim, cyrylica stosunkowo szybko wyparła (zwłaszcza w sferach wpływu bizantyjskiego) skomplikowaną i trudną głagolicę.

Twórczość literacka Klimenta w tym okresie rozwijała się przede wszystkim w kierunku dydaktycznym. Pisał dla prostego ludu kazania na różne święta, tworzył słowa pochwalne np. dla uczczenia pamięci Cyryla i Metodego, opracowywal życiorysy proroków, apostołów i męczenników. Są to utwory stosunkowo

[1] Kliment Ochrydzki związany jest pośrednio z zagadnieniem obrządku słowiańskiego w dawnej Polsce, które znowu ostatnio jest przedmiotem ożywionej dyskusji. Punktem wyjścia jest znany fragment Żywotu Metodego (dzieła Klimenta) r. XI: Poganьskъ kъnędzь silьnъ velьmi, sědę vъ Vislě, rągaaše sę christьjanomъ i pakosti dějaaše. Posъlavъ že kъ njemu reče: dobro ti sę krьstiti, synu, voljeją svojeją na svojej zemli, da ne plěnjenъ nądьmi krьštenъ bądeši na štuždei zemli, i pomęneši mę; ježe i bystъ. Wiadomość ta, potwierdzona może przez list biskupów bawarskich do papieża Jana IX z r. 900 i najnowsze wykopaliska archeologiczne w Małopolsce, skłania wielu uczonych ostatnio do przyjęcia tezy o istnieniu liturgii słowiańskiej i o używaniu języka Konstantyna i Metodegota kže i w Polsce.

samodzielne, pisane językiem prostym, przystępnym, zbliżonym do ludowego. W słowach pochwalnych stwierdza się fragmenty liryczne nawiązujące do modlitw czy pieśni dziękczynnych. Trzeba podkreślić, że zgodnie ze świadectwem biografa, Kliment Ochrydzki wraz ze swą szkołą, odegrał istotną rolę w rozwoju śpiewu cerkiewnego. Tłumaczył pieśni, układał nowe hymny. Wg Jakobsona nie jest wykluczone, że z nim i jego szkołą łączy się słowiańskie Hirmologium.

Chciałbym zakończyć dwoma cytatami z IX w., które moim zdaniem dobitnie charakteryzują piękne sylwetki twórców początków piśmiennictwa słowiańskiego. Pierwszy cytat pochodzi z XVI rozdziału Żywotu Konstantyna i mówi o walce o równouprawnienie dla Słowian, o wydźwignięcie ich do poziomu innych narodów o wysokiej kulturze: ne idetъ li dъždь otъ Boga na vьsję ravьno? ili slьnьce takožde ne sьjajetъ li na vьsję? ni li ne dychajemъ na aerъ ravьno vьsi?

Drugi cytat, który chciałbym podać, przewija się kilkakrotnie w twórczości Klimenta Ochrydzkiego. Charakteryzuje on dobitnie jego postawę życiową, jego pełne oddanie się umiłowanej wielkiej idei. Najpiękniej rysuje się on w XVII rozdziale Żywotu Metodego, kiedy to Kliment Ochrydzki wzruszająco opisuje pogrzeb Metodego: Ljudьje že beštislьnъ narodъ sъbьravъ sę, provaždaachą sъ svěštami, plačąšte sę dobra učitelja i pastyrja ... vьsi byvъšaago vьsjačьsko vьsěmъ, da bi vьsę priobrělъ.

Byvъšaago vьsjačьsko vьsěmъ, da bi vьsę priobrělъ! Tak, Kliment Ochrydzki był naprawdę wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich! Jak stwierdza jego biograf Teofilakt Ochrydzki, jego kazania piękne i jasne były dostępne dla najprostszych ludzi. Dla nich właśnie specjalnie były przeznaczone. Dlatego może w języku jego widać dobrze niektóre tak wyjątkowe dla języka X—XI wieku cechy, jak *vъ* z accusativem zamiast z locativem, jek infinitivus imperativus, nominativus pluralis na *-ije* typu *pastyrije*, *roditelje*, jak composita z dwoma — trzema prefiksami, juk żywe ludowe wyrazy nie znane lub wyjątkowe w innych zabytkach (np. *tune*, *potruditi sę* 'pójść gdzie'). Świadczą one o ludowości języka Klimenta Ochrydzkiego. Może najlepszym sposobem uczczenia jego pamięci byłoby krytyczne wydanie jego dzieł, które umożliwiłoby gruntowne opracowanie języka. Wydaje się, że jest to ważny i pilny postulat nauki.

ЈУЗЕФ МАГНУШЕВСКИ

професор на Варшавскиот универзитет

(Варшава — Полска)

Благодарение на учтивоста на организаторите на Прославата на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски имам чест да ги претставувам на овој свечен собир славистите од Варшавскиот универзитет. Во неговите ѕидишта младината што ги изучува словенските литератури се запознава исто така со вековечното дело на Кирил и Методиј како и со нивниот голем и заслужен ученик Климент Охридски.

Денешната свеченост нѐ потсетува наново на мошне значајниот во историјата на Словенството проблем за почетоците на словенското писмо и словенската просвета. Но во случајов како секој полски историчар на литературата се наоѓам во посебна ситуација: така се одвиваа историските настани, што нашата литература остана по страна од старословенската писменост. Трагите на црковнословенизмите во најстариот споменик на полската литература — во религиозната песна за Богородица — обично се објаснуваат со чешки влијанија, а во последно време професорот Јулијан Кшижановски

ги толкува тие траги со руски влијанија на дворецот на Владислав Јагело. Песната за Богородица се поврзува со тој дворец па така со самото тоа се одредува и нејзиниот постанок во XIV век.

Од друга страна пак одамна е дискутирано прашањето за постоењето на словенскиот ритуал кај Полјаците. Појдовна точка за таквото тврдење беше познатата белешка во големото житие на Методија: **Поганьскъ кънѧѕь сильнъ вельми, сѣдѧ въ Вислѣ ржгааше сѧ христьıаномъ и пакости дѣıааше. Посълавъ же къ нѥмоу рече: добро ти сѧ крьстити, сыноу, волеѭ своѥѭ на своѥи земли, да не плѣнѥнъ нѫдьми крьштенъ бѫдеши на штоуждеи земли, и помѧнеши мѧ; ѥже и бысть.**

Не е овде местото да зборувам поопширно за тие дискусии што ги предизвика оваа лаконска белешка. Како што често бидува, во нив има и противречни погледи, а непостоењето на изворни податоци услови, многу тврдења да се засноваат на хипотези а често дискутантите се поддаваа и на емотивни поттици. Сепак најблиску до стварните факти е мислењето што го застапуваше Тадеуш Лер-Сплавињски. Тој ја признаваше можноста, дури со голема веројатност, дека постоела словенската литургија крај Висла, но само за кусо време, по заземањето на тие земји од Сватоплук Моравски, а имено помеѓу годините од 870 до 875. По смртта на Методија таа литургија мораше да отстапи пред латинскиот обред. Инаку со уништувањето на великоморавската држава самото постоење на христијанството во тие земји стана во најмала рака несигурно.

Некои нови елементи во дискусијата внесоа последните археолошки проучувања направени на широк план во врска со полскиот милениум то ест илјадагодишнината од полската држава. Тие дадоа докази за постоењето врски во материјалната култура помеѓу полските јужни покраини и теренот на Велика Моравија. Посебно е важно дека во Вишлица, то ест на теренот каде што живееше едно старо полско племе Вишлјане, се откриени најраните сакрални споменици: сад за крштавање како и траги на една црква којашто се врзува со IX век. Сите овие пронајдоци истражувачите ги доведуваат во врска со заземањето на тие земји од страна на великоморавската држава и со насилното покрстување за коешто станува збор во цитираната белешка од Методиевото житие. Иако тие не значат наполно очевиден доказ за постоењето на словенскиот обред (зашто и во самата Велика Моравија имаше едновремено и латинска литургија покрај словенската), сепак овие пронајдоци ги чинат постојните научни хипотези поверојатни. Понатамошните истражувања можеби ќе фрлат уште поголема светлина на тие интересни загатки од дамнешната полска историја.

Тоа се работите на коишто накусо сакав да ве потсетам во моментов кога ја чествуваме паметта на Климент Охридски, еден од најистакнатите творци на словенската култура.

ХОРАС ЛАНТ

професор на Харвард-
скиот универзитет

(Кембриџ — САД)

Ви носам поздрави од американските слависти.

Сме собрани овде во едно од првите жаришта на словенската култура кое ги преживеало пустошењата од најрани времиња. Велехрад и Преслав се само археолошки наоѓалишта, но Охрид е град што стои како сведок на традицијата на Кирил и Методиј. Откако славистите веќе ги прославија достигнувањата на браќата од Солун и на нивната моравска мисија, сосема е умесно сега да се одбележи споменот и работата на нивните следбеници.

Меѓу нив, неоспорно, е најголем Климент. Не ни е точно познат неговиот роден крај, но сигурно знаеме дека тој бил Јужен Словен. По верното и пожртвувано служење во Моравија, тој се вратил на југ, да продолжи да ги учи своите браќа Словени, да пишуваат на својот роден јазик.

Сега е време поблиску да се испита придонесот на Климента и на неговата генерација кон стариот црковнословенски јазик и кон раната култура која е создадена на неговата основа. Ние многу сме научиле за Климента.

Меѓутоа, поинтензивното проучување на занемарените ракописи, прснати по разни библиотеки, секако ќе ни открие уште повеќе. Пожелно е да се олесни добивањето микрофилмови и од поголеми и од помали библиотеки. Многу студии треба да се посветат на химнологијата на раната словенска црква, особено на Триодот, за чија словенска верзија се знае дека делумно била Климентов труд.

Да се надеваме дека овој собир во Климентовиот град Охрид ќе овозможи нови откритија за Климента и за развојот на словенската култура.

ЈУЛИЈАН ВЛАДИМИРОВИЧ БРОМЛЕЈ

дописен член на Академијата на науките на СССР

(Москва — СССР)

Глубокоуважаемый товарищ председатель!

Глубокоуважаемые товарищи!

Дамы и господа!

Сегодня здесь в древнем Охриде, на южной этнической границе славянства собрались посланцы со всех концов обширного славянского мира. Собрались для того, чтобы продемонстрировать глубокое уважение своих народов к памяти энергичнейшего последователя и продолжателя дела солуньских братьев — Климента Охридского, епископа словенского.

Весьма символично, что сегодня здесь звучат многие славянские наречия, для развития которых еще в конце прошлого тысячелетия так много было сделано Климентом. И среди этих наречий — язык многомиллионного русского народа. Ведь деятельность Климента оставила глубокий след в развитии письменности, литературы, культуры всех восточных славян, в том числе русских.

И в знании простолюдинами Древней Руси письменности, и в русских летописях, и в ,,Русской Правде", и в ,,Слове о полку Игореве", несомненно, была аккумулирована известная толика просветительской энергии Климента Охридского.

Об этом, в частности, хотя и косвенно, но весьма убедительно свидетельствует широкое распространение в Киевской Руси произведений Климента Охридского. В архивах и библиотеках нашей страны до сих пор хранится свыше полутораста различных рукописей нескольких десятков произведений, обычно связываемых исследователями с именем Климента Охридского (поучений, похвальных слов, житий). И это, несмотря на то, что в период монгольского ига на Руси погибло немало литературных памятников. Весьма показательно, что часть выше упомянутых рукописей бесспорно домонгольского периода.

Вклад Климента Охридского в развитие русской культуры не остался не замеченным в нашей отечественной науке. В этой связи прежде всего следует упомянуть имена трех русских дореволюционных ученых: Ундольского — первооткрывателя для науки произведений Климента; Соболевского — их первоиздателя; Туницкого — автора одной из первых наиболее обстоятельных монографий о жизни и деятельности Климента. Эта традиция была затем продолжена в работах Державина, Гудзия, Лихачева и многих других советских исследователей.

Надо надеяться, что проведение настоящих торжеств, посвященных Клименту, повлечет за собой активизацию работы по изучению кирило-мефодиевского наследия в целом, многогранной деятельности Климента в особенности. Уже первые наглядные свидетельства такой активизации налицо: нам вручены три прекрасно изданные юбилейные книги.

Вместе с тем эти торжества, несомненно, привлекут еще раз внимание широкой общественности наших стран к первосоздателям славянской письменности и литературы, вновь напомнят о единстве славянских народов, для укрепления которого так много сделал Климент и которое на протяжении последующего тысячелетия выдержало все испытания, закалилось в совместной борьбе братских славянских народов, сыграв немалую роль в их судьбах.

Привлечение внимания к вопросам этнокультурной общности славян представляется тем более существенным, что и ныне эта общность, во сто крат усиленная общностью социальной и идеологической, немало способствует лучшему взаимопониманию наших народов, а тем самым нашему общему делу — созиданию самого гуманного общества.

Хочется сказать ,,похвальное слово" организаторам этих торжеств во главе с Блаже Конески, проделавшим поистине титанический труд по их подготовке и проведению. Разрешите от имени Академии наук Советского Союза, советских славистов присоединить ко всем уже сказанным здесь словам благодарности ёмкое русское слово ,,спасибо".

Разрешите пожелать новых успехов в строительстве социализма трудолюбивому народу Македонии, всем братским народам Югославии, с которыми русский народ связывают узы традиционной дружбы, уходящей своими корнями во времена Климента.

Реч на проф. Рада Угринова

на отворањето на изложбата „Словенска писменост“

Еден од нашите стари автори, вистински книгољубец дошол до длабоко сознание што го искажал со овие зборови: „Голема полза има од учењето книжовно — низ книгите наоѓаме радост духовна, душата восприема голема полза!“

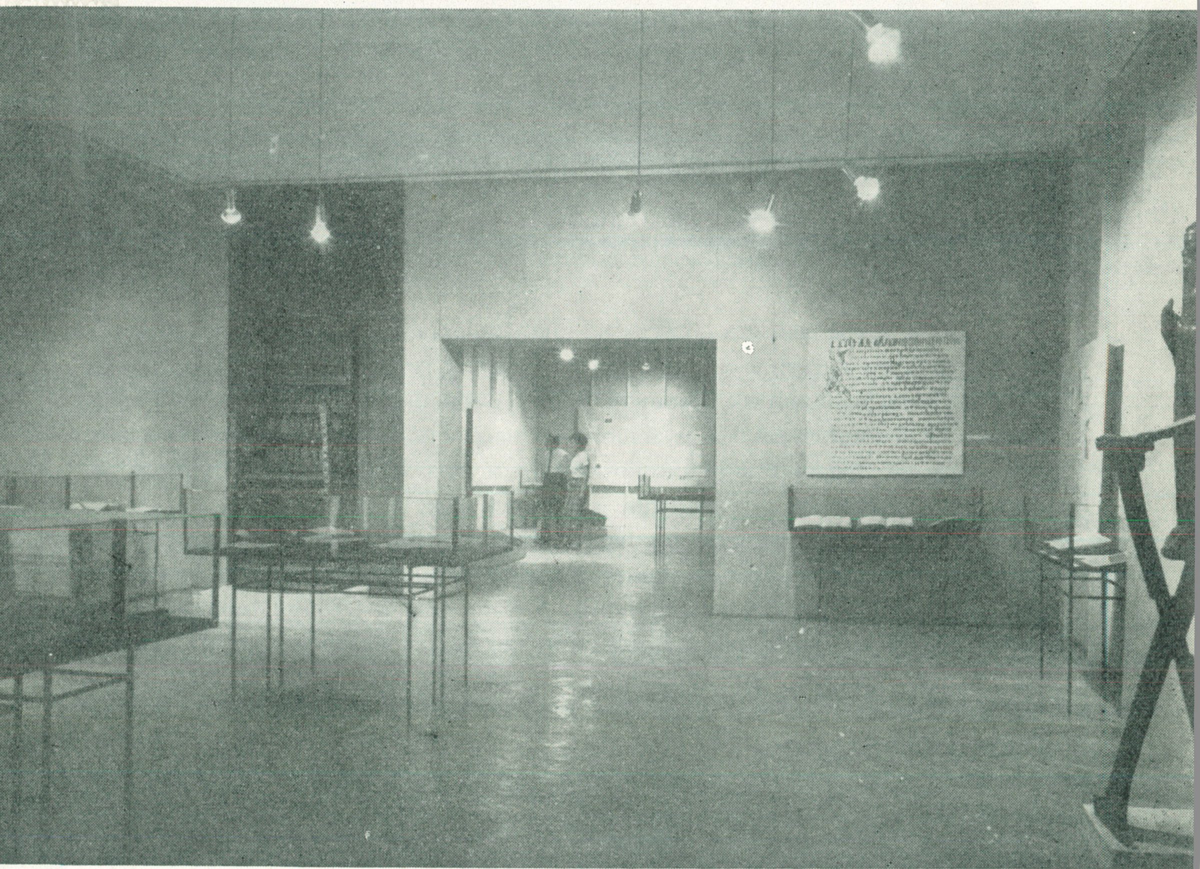
Мошне редок и мошне драгоцен е овој момент од нашево време што му го посветуваме на светлиот и хуман лик на Климента Охридски и на неговото дело, од кои, еве, нè делат илјада и педесет години. Тој момент ни пружа една исто толку драгоцена можност да се обидеме да дадеме слика на првите почетоци од најстарата словенска писменост и на првите етапи од нејзиниот развиток.

Од овие места и од ова поднебје, каде Климент и неговите сподвижници, ентузијасти на верата и на словенската реч, го разгореле огнот, словенската писменост и култура се рашириле со виорна брзина, меѓу сиот словенски род, на сите четири страни од светот. Словенската книга ги зближила расту-

рените по раселувањето словенски народи и уште поцврсто ги поврзала и ги вклучила во заедницата на светската култура.

Нашите најстари книжевни споменици ни покажуваат дека уште од тоа време, штотуку излезени од варварството, словенските народи се наредиле во современите културни текови, давајќи им печат на самобитен словенски дух и свежина. Наследниците на солунските браќа, Климент, Наум и другите, не биле само преведувачи на обредните книги, ниту биле бездарни епигони. Тие ја напишале првата словенска уметничка проза, која ја поседува сета сила на историска уверливост и претставува висок поетски домет на творечката духовна сила, дури и според тогашните книжевни критериуми, па и нашите современи. Таа ги покажала можностите на штотуку создадениот литературен јазик и за уметничко обликување.

Изложбата „Словенска писменост", во Уметничката галерија во Охрид.

Претседателот на собранието на СРМ Видое Смилевски и претседателот на Извршниот совет на СРМ Никола Минчев со сопругата на изложбата „Словенска писменост“.

И не е тоа само во областа на книжевноста. Словенскиот дух и креативна сила го оставиле својот длабок печат и ги направиле самосвојни и другите манифестации на духовната и на материјалната култура — во живописот, во архитектурата и музиката, — насекаде ќе ја сретнеме чудесната симбиоза на префинетиот високоуметнички византиски израз и свежиот, здрав, но уште по малку пагански, словенски дух.

Нашата изложба е проникната со настојувањето, во што пополн обем да се прикажат не само почетоците, но и понатамошниот развој и на најстарата словенска книжевна продукција, а исто така и на епиграфиката и на ликовното и архитектурното наследство кај нас, а целта ѝ е да го долови колку што е можно пословито и попластично здивот на она далечно но динамично време во кое се случувале толку работи судбоносни и за нашето денденешно постоење.

Се настојуваше од многубројните ризници расеани низ сите словенски културни центри да се приберат ревно чуваните како бесценето достојание многубројни споменици, без обѕир на тоа која е нивната татковина.

Нашата скромна желба е да ја претставиме не само македонската писмена традиција, туку и јужнословенската, па и корените на општословенската.

Таа ни се претставува од една страна единствена по својата содржина, дух и јазик, и пред сé по своето писмо, а од друга страна, во неа се одразуваат, наспроти строгите канони на традицијата, тенките струења и текови што биле зародени уште одамна во нашиот јазик, и во другите, и што во текот на историјата ги одвеле по свои патишта на развој, без да ги оддалечат сосем, и без да се наруши нивното исконско и секогаш присутно единство.

Но, да им дадеме збор на нашите експонати, зашто тие се покрасноречиви од сите нас.

Проф. Елизабет Хил (Кембриџ, Англија) и проф. Хорас Лант (Харвард, САД) на изложбата ,,Словенска писменост".

На приемот на претседателот на Извршниот совет на СРМ: Крсте Црвенковски, политички секретар на ЦК СКМ и Никола Минчев, претседател на Извршниот совет на СРМ.

Претседателот на Собранието на СРМ Видое Смилевски во разговор со претседателот на Југословенската академија на науките и уметностите Грга Новак и претседателот на Српската академија на науките и уметностите Велибор Глигориќ.

12 СЕПТЕМВРИ

Претпладнето на 12 септември учесниците на Прославата го искористија за посета на охридските споменици на културата, многубројните цркви познати по својата живопис, како и на Народниот музеј.

Во 11 часот г. г. Доситеј, архиепископ Охридски и Скопски и Митрополит Македонски приреди во хотелот „Палас“ прием за учесниците на Прославата.

Во 13 часот гостите тргнаа со бродови на излет до манастирот Свети Наум. По разгледувањето на манастирската црква претседателот на Општинското собрание на Охрид Јаким Спировски приреди закуска. По двата први дена на Прославата, исполнети со многу настани и приредби, овој излет и приемот, кој се одржа на островцето на самите извори на Дримот, донесоа пријатен одмор.

Архиепископот Охридски и Скопски и Митрополитот Македонски г. г. Доситеј на приемот што го приреди на 12 септември во хотелот „Палас“ во Охрид се поздравува со проф. Владимир Мошин.

Од излетот до манастирот Свети Наум. Учесниците на Прославата пред манастирската црква.

На приемот кај Свети Наум Јаким Спировски со сопругата се поздравуваат со Зузана Тополинска (Варшава, Полска) и Еуген Паулини (Братислава, Чехословачка).

СПИСОК НА ГОСТИТЕ ПРИСУТНИ НА ПРОСЛАВАТА ВО ОХРИД

АЛЕКСИЌ РАДОМИР	професор на Филолошкиот факултет во Белград
АНГЕЛЕСКИ НОВКО	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Охрид
АНДРЕЈЧИН ЉУБОМИР	професор на универзитетот во Софија, Бугарија
АПОСТОЛСКИ МИХАИЛ	директор на Институтот за национална историја, Скопје
АПОСТОЛОВСКИ ТРАЈКО	претседател на Општинското собрание, Кичево
АРСОВ ЉУПЧО	претседател на ГО на ССРНМ, Скопје
БАТКОВСКИ ЉУБЕН	началник на Општинското собрание, Охрид
БЕНДЕВСКИ ТРАЈАН	генерален секретар на Универзитетот во Скопје
БЕХИЊОВА ВЕНЦЕСЛАВА	научен соработник на Чехословачката академија на науките, Прага
БОАСЕН АНРИ	професор на Високата школа за ориентални јазици во Париз, Франција
БОГОЕВ КСЕНТЕ	ректор на Универзитетот во Скопје
БОЖИЌ ИВАН	претседател на Сојузот на историските друштва на Југославија, Белград
БРАНДТ МИРОСЛАВ	професор на филозофскиот факултет во Загреб
БРОМЛЕЈ ЈУЛИЈАН ВЛАДИМИРОВИЧ	директор на Институтот за етнографија на Академијата на науките на СССР, Москва, СССР
БУКЛЕСКИ ТОМЕ	претседател на Матицата на иселениците на Македонија, Скопје
ВАСИЛЕВСКИ ЖИВКО	претседател на Просветно-културниот собор на Собранието на СРМ, Скопје
ВЕЛЈАНОВСКИ НИКОЛА	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Ресен
ВИДИЧЕСКИ ВИДОЕ	директор на Домот на културата „Моша Пијаде“, Охрид
ВИДОЕСКИ БОЖИДАР	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ВИПОТНИК ЈАНЕЗ	секретар на Сојузниот секретаријат за образование и култура, Белград
ВИТШЕНС ГИНТЕР	професор на Универзитетот во Виена, Австрија
ВОЈДАНОВСКИ ПАНДЕ	секретар во Културно-просветната заедница на Македонија
ВОЈНИКУ АБДУЛА	претседател на Општинското собрание, Дебар
ВУЈАЧИЌ МИРКО	писател, Белград
ВУКОС МИЛАН	секретар на Републичкиот секретаријат за култура на СР Србија, Белград
ВУЛОВИЌ ТИХОМИР	секретар на Заедницата на Југословенските универзитети
ВУЧИНИЌ ДРАГО	секретар на Просветно-културното веќе на Сојузната скупштина, Белград
ГАБЕР СТЕВАН	декан на Правниот факултет во Скопје
ГАВРИЛОВА ВЕРА	пратеник во Републичкиот собор на Собранието на СРМ, Охрид
ГАВРИШ КСЕНИЈА	секретар на Културно-просветната заедница на Македонија, Скопје
ГАРЕВСКИ АЛЕКСАНДАР	проректор на Универзитетот во Скопје
ГЕОРГИЕВ ВЛАДИМИР	потпретседател на Бугарската академија на науките, Софија
ГЕОРГИЕВА-АНДРЕЕВИЌ СЛАВКА	секретар на Републичкиот Секретаријат за образование, наука и култура на СРМ, Скопје
ГЕОРГИЕВСКИ АЛЕКСАНДАР	потпретседател на црковната Управа, Торонто, Канада
ГЛЕБКА ПЈАТРО ФЕДОРОВИЧ	директор на Институтот за искуствознание, етнографија и фолклор на Академијата на науките на БССР, Минск, СССР
ГЛИГОРИЌ ВЕЛИБОР	претседател на Српската академија на науките и уметностите, Белград
ГЛИГОРОВ ИВАН	директор на Педагошката академија во Штип
ГЛИГОРОВ КИРО	член на Сојузното извршно веќе, Белград
ГОРИЧАН НИКОЛА	пратеник во Републичкиот собор на Собранието на СРМ, Охрид
ГРАФЕНАУЕР БОГО	професор на Филозофскиот факултет во Љубљана
ГРЛИЧКОВ АЛЕКСАНДАР	член на Сојузното извршно веќе, Белград

ГРОЗДАНОСКИ НИКОЛА	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Охрид
ГРОЗДАНОВСКИ ЦВЕТАН	кустос во Народниот музеј во Охрид
ГРУИЌ-ИЊАЦ БОЈАНА	декан на Филозофскиот факултет во Приштина
ГРЧЕВ ДИМИТАР	декан на Електромашинскиот факултет во Скопје
ДАВКОВ ПАВЛЕ	член на ИК на ЦК на СКМ, Скопје
ДАЛИП ДАБРИ ИДРИС	работник во ,,Галеб", Охрид
ДИМИТРОВСКИ ТОДОР	научен соработник на Институтот за Македонски јазик ,,Крсте Мисирков", Скопје
ДЕЛ' АГАТА ГУЗЕПЕ	професор на Универзитетот во Пиза, Италија
ДИНЕКОВ ПЕТАР	професор на Универзитетот во Софија, Бугарија
ДЈЕТЕЛИЌ ПЕРО	секретар на Републичкиот секретаријат за просвета, култура и физичка култура на СР Хрватска, Загреб
Г. Г. ДОСИТЕЈ	Архиепископ Охридски и Скопски и Митрополит Македонски, Скопје
ДУДАНОВ ТОМЕ	претседател на Општинскиот комитет на СКМ, Охрид
Г. ЕМИЛИЈАН	Епископ Славонски, Пакрац
ЖУГЛОВ ЕЛЕН	претставник на женската секција при црквата, Торонто
ЖУГЛОВ ЏИМИ	претседател на Црковната управа, Торонто, Канада
ЖУЖАК ПЕРО	директор на Работничкиот универзитет во Винковци
ЗАФИРОВСКИ МИТКО	директор на Народната и универзитетска библиотека во Скопје
ЗАХАРИЕВ ЗАРКО	директор на Медицинскиот центар, Охрид
ЃОРГЕВИЌ БОЖИДАР	ректор на Универзитетот во Белград
ЃОРГИЌ ПЕТАР	професор на Филозофскиот факултет во Нови Сад
ЃОРГОВ КАМЕНЧО	претседател на ЦК на Сојузот на младината на Македонија, Скопје
ЃУЛАДИНОВСКИ ЃУЛАДИН	началник на Општинското собрание, Охрид
ИЛИЕВСКИ ДОНЕ	потпретседател на Верската комисија на ИС на Македонија, Скопје
ИЛИЕВСКИ ПЕТАР	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ИЉОВСКИ РИСТО	историчар, Будимпешта, Унгарија
ИЉОСКИ ВАСИЛ	професор на Педагошката академија во Скопје
ЈАНКОВИЌ БРАНИМИР	ректор на Универзитетот во Ниш
ЈАНКОСКИ КРСТЕ	претседател на Општинската организација на ССРНМ, Охрид
ЈОСИФОВСКИ ГОЛАБИН	работник, член на ЦК СКМ, Охрид
КАНЕВЧЕ ДРАГИ	началник во Општинското собрание, Охрид
КАНЕВЧЕВА СИКА	работничка во "8 март", Охрид
КАРЧЕВ ПЕТРЕ	член на Црковната управа, Мелбурн, Австралија
КАТАРЏИЕВ ИВАН	претседател на Друштвото на историчарите на Македонија, Скопје
КЕПЕСКИ КРУМ	професор на Педагошката академија во Скопје
КЕПЕСКИ ПЕТАР	лектор по македонски јазик на Филозофскиот факултет во Загреб
КЕЦКАРОВСКИ ПЕРО	помошник секретар, Републички секретаријат за образование, наука и култура, Скопје
КИПАРСКИ ВАЛЕНТИН	професор на Универзитетот во Хелсинки, Финска
КИСЕЉОВ ИВАН КУЗМИЧ	културен аташе на Амбасадата на СССР, Белград
Г. КЛИМЕНТ	епископ Преспанско-Битолски, Битола
КОВАЧЕВИЌ БОЖИДАР	писател, Белград
КОВАЧЕВСКИ БРАНКО	директор на гимназијата ,,Климент Охридски", Охрид
КОЛИШЕВСКИ ЛАЗАР	претседател на Сојузната конференција на ССРНЈ, Белград
КОНЕСКИ БЛАЖЕ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
КОРУБИН БЛАГОЈА	научен соработник во Институтот за македонски јазик ,,Крсте Мисирков", Скопје
КОЦО ДИМЧЕ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
КРЕФТ БРАТКО	редовен член на Словенечката академија на науките, Љубљана

КРЛЕСКИ НИКОЛА	началник во Општинското собрание, Охрид
КУНА ГЕРТА	доцент на Филозофскиот факултет во Сараево
КУРЦ ЈОЗЕФ	професор на Карловиот универзитет во Прага, ЧССР
ЛАЗОВИЌ БУДО	претседател на Централниот одбор на Сојузот на студентите на Југославија
ЛАНТ ХОРАС	професор на Харвардскиот универзитет, САД
ЛАПЕ ЉУБЕН	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ЛЕВКОВ ДИМЧЕ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ЛЕЧ РОНАЛД	научен соработник на Институтот за славистика во Берлин, ГДР
МАГНУШЕВСКИ ЈУЗЕФ	професор на Универзитетот во Варшава, Полска
МАЛЕНКО ДИМЧЕ	пензионер, Охрид
МАЛЕСКИ ВЛАДО	пратеник на Сојузната скупштина, Скопје
МАНДИЌ СВЕТИСЛАВ	писател, Белград
МАРИНОВСКИ ВЛАДО	работник во „Лихнида“, Охрид
МАРКОВ БОРИС	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
МАРКОСКА МИЛИЦА	претседател на Советот за просвета при Општинското собрание, Охрид
МАРТЕЛАНАЦ ТОМА	секретар на Републичкиот секретаријат за просвета и култура на СР Словенија, Љубљана
МАЦАРОЛ СЛАВКО	ректор на Универзитетот во Загреб
МАЏЕР МИРОСЛАВ	писател, Винковци
МЕРИЃИ БРУНО	професор на Универзитетот во Милано, Италија
Г. МЕТОДИ	епископ Велички, Скопје
МИЛЕСКА ЦВЕТА	професор, Струга
МИЛИСАВАЦ ЖИВАН	секретар на Матица Српска, Нови Сад
МИЛОШЕВСКА КЛИМЕНТИНА	претседател на Конференцијата за општествена активност на жените, Охрид
МИЉОВСКИ БОРО	секретар на Републичкиот секретаријат за информации, Скопје
МИНЧЕВ НИКОЛА	претседател на Извршниот совет на СРМ, Скопје
МИРЕ ДИМЧЕ	директор на Државната архива на СРМ, Скопје
МИТЕСКИ ГОЦЕ	директор на Народниот музеј, Охрид
МИТКОСКИ ПАНТЕЛЕЈ	директор на Заводот за урбанизам, Охрид
МИТРЕВ ДИМИТАР	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
МИХАЈЛОВ ИЛИЈА	декан на Земјоделско-шумарскиот факултет во Скопје
МОМИРОВСКИ ТОМЕ	претседател на Културно-просветната заедница на Македонија, Скопје
МОШИН ВЛАДИМИР	универзитетски професор, Загреб
МУЉА ИСМЕТ	секретар на Покраинскиот секретаријат за образование и култура, Приштина
МУРКО ВЛАДИМИР	секретар на Матица словенска, Љубљана
НАЈДАНОВИЌ МИЛОРАД	професор на ВПШ, Крагуевац
НАНЕСКИ КЛИМЕ	претседател на Општинскиот синдикален совет, Охрид
НАСТЕВ БОЖИДАР	доцент на Филозофскиот факултет во Скопје
НАСТЕВСКИ НАСТЕ	началник во Општинското собрание, Охрид
Г. НАУМ	епископ Злетовско — Струмички, Штип
НАУМОВСКИ ВАНГЕЛ	ликовен уметник, Охрид
НАУМОВСКИ СМИЛЕ	протојереј-ставрофор, Охрид
НИКОЛОВСКИ АНТОНИЕ	директор на Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата, Скопје
НИКОЛОВСКИ ВЛАСТИМИР	композитор, Скопје
НОВАК ГРГА	претседател на Југословенската академија на науките и уметностите, Загреб
НОВАКОВСКИ ФИДАН	секретар на Општинското собрание, Охрид
НОВЕВСКИ НИКОЛА	потпретседател на Општинското собрание, Охрид
ОЛЕШ РАЈНХОЛД	професор на Универзитот во Келн, СР Германија
ОРГАНЏИЕВА ЦВЕТАНКА	доцент на Филозофскиот факултет во Скопје
ОТИ РОБЕРТ	професор на Универзитетот во Оксфорд, Англија

ПАВЛОВИЌ БОРА	секретар на Републичкиот секретаријат за образование на СР Србија, Белград
ПАЛАМАРЕВИЌ СЛОБОДАН	лекар, Охрид
ПАНЧЕВСКИ МИЛЕ	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Дебар
ПАУЛИНИ ЕУГЕН	професор на Универзитет во Братислава, ЧССР
ПАШАЛИЌ ЕСАД	професор на Сараевскиот универзитет, Сараево
ПЕЈОВСКИ БРАНЕ	претседател на Здружението на универзитетските наставници на Југославија, Скопје
ПЕНУШЛИСКИ КИРИЛ	декан на Филозовскиот факултет во Скопје
ПЕРИС ЖАН	професор на Универзитетот во Клермон-Феран, Франција
ПЕТРУШЕВСКИ МИХАИЛ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ПЕЧИЈАРЕ ОРДАН	декан на Природоматематичкиот факултет во Скопје
ПЛЕВНЕШ ВИКТОР	директор на Заводот за заштита на споменициите на културата, Охрид
ПОЈКЕРТ ХЕРБЕРТ	професор на Универзитетот во Јена, ГДР
ПОЛЕНАКОВИЌ ХАРАЛАМПИЕ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ПОЊЕВИЌ СТАНКО	потполковник, Охрид
ПОПАДИЌ БРАНКО	полковник, Охрид
ПОПОВ БЛАГОЈ	претседател на Градското собрание, Скопје
ПОПОВИЌ ЧЕДОМИР	претседател на Друштвото на педагозите на Македонија, Скопје
ПОПОВСКИ АНТЕ	претседател на Друштвото на писателите на Македонија, Скопје
ПОПОВСКИ ВЛАДО	директор на претпријатието ,,Зора“, Охрид
ПОПОВСКИ ДУШАН	член на Извршниот совет на СРМ, Скопје
ПОПОВСКИ ЕЛИСИЕ	претседател на Главниот одбор на Сојузот на борците на Македонија, Скопје
ПОПОВСКИ КОЛЕ	директор на Педагошката академија во Битола
ПОПОВСКИ НЕСТОР	протојереј-ставрофор, претседател на Републичкиот сојуз на свештеничките здруженија, Скопје
ПОПОВСКИ ДОНЕ	началник во Општинското собрание, Охрид
ПРАЈНЕРСТОРФЕР РУДОЛФ	библиотекар на Славистичкиот семинар, Виена, Австрија
ПРЦУЛОВСКИ ГОГО	претседател на Општинското собрание, Ресен
РАДЕВСКИ СТРЕЗО	началник на ОВР, Охрид
РАКОЧЕВИЌ ПЕТАР	републички секретар на Секретаријатот за образование, наука и култура на СРЦГ, Титоград
РАТКОВИЌ КРСТО	работник, Винковци
РИБАР ВИКТОР	директор на ,,Летница“, Охрид
РИСТЕСКИ СТОЈМИР	пратеник во Просветно-културниот собор на Собранието на СРМ, Охрид
РИСТОВСКИ БЛАЖЕ	лектор по македонски јазик на Филозофскиот факултет во Љубљана
САВЕВСКИ ДИМЧЕ	секретар на Општинската конференција на ССРНМ, Охрид
САНЏАКОСКИ ВЛАДО	свештеник, архиерејски намесник, Струга
СЕЈФУЛА КЕМАЛ	потпретседател на Извршниот совет на СРМ, Скопје
СЕРАФИМОВА ХАЏИШЧЕ ЈОРДАНКА	претседател на Советот за култура при Општинското собрание, Охрид
СИМАКОСКИ ВАСИЛ	работник, Охрид
СИМОНЧЕ ЈОНЕ	ликовен уметник, Охрид
СЛАВСКИ ФРАНТИШЕК	професор на Јагелонскиот универзитет во Краков, Полска
СНЕГАР ПЕРО	директор на Установата за комунални услуги, Охрид
СМИЛЕВСКИ ВИДОЕ	претседател на Собранието на СРМ, Скопје
СПИРОСКИ ЈАКИМ	претседател на Општинското собрание, Охрид
СТАВРИЌ НАДА	директор на основното училиште “Климент Охридски“, Охрид
СТАВРИЌ НИКОЛА	референт по култура при Општинското собрание, Охрид
СТАЛЕВ ГОРГИ	доцент на Филозофскиот факултет во Скопје

СТАМАТОВСКИ ТРАЈКО	научен соработник во Институтот за македонски јазик ,,Крсте Мисирков“, Скопје
СТАМБОЛИЕВ ХРИСТО	декан на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје
СТАНИСЛАВ ЈАН	професор на Универзитетот во Братислава, ЧССР
СТАНКИЕВИЧ ЕДВАРД	професор на Универзитетот во Чикаго, САД
СТАНКОВСКИ БОРО	митрополитски секретар, Скопје
СТАНКОВСКИ БОШКО	потпретседател на ГО на ССРНМ
СТЕФАНОВСКИ ЛАЗО	член на Црковната управа, Мелбурн, Австралија
СТОЈАНОВИЌ ОБРЕН	претседател на Општинското собрание, Крагуевац
СТРЕЗОВСКИ САНДРЕ	претседател на Здружението на боречките организации, Охрид
СТРУНА АЛБЕРТ	ректор на Универзитетот во Љубљана
ТАИРИ ЏЕМАИЛ	претседател на Општинскиот одбор на ССРНМ, Струга
ТАНЕВСКИ ИЛИЈА	пратеник во Републичкиот собор на Собранието на СРМ, Охрид
ТАНЕСКИ ВИКТОР	работник во ,,Трудбеник“, Охрид
ТИШМА ТОША	ректор на Универзитетот во Нови Сад
ТОДОРОВСКИ ГАНЕ	професор на Филозовскиот факултет во Скопје
ТОЗИЈА ДРАГИ	генерален директор на Радио-Телевизија Скопје
ТОЗИ НИКО	потпретседател на Сојузот на ликовните уметници на применетата уметност на Југославија, Скопје
ТОПОЛИНСКА ЗУЗАНА	научен соработник на Полската академија на науките, Варшава, Полска
ТОМАНОВИЌ ВАСО	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ТОМИЧИЌ ЗЛАТКО	писател, Винковци
ТОШЕВ КРУМ	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
ТРАЈКОВСКИ КРУМЕ	шеф на протоколот на ИС на СРМ, Скопје
ТРАЈЧЕВСКИ МИЛЕ	работник во ,,Братство“, Охрид
ТРПЕНОВСКИ ЛЕОНИД	архиерејски наместник, Охрид
УГРИНОВА-СКАЛОВСКА РАДА	професор на Филозофскиот факултет во Скопје
УГРИНОВСКИ ЉУПЧО	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Кичево
ФАСКЕ ХЕЛМУТ	научен соработник на Лужичко-српскиот институт во Будишин, ГДР
ФИЛИПОВСКИ ЈОНЧЕ	началник при Општинското собрание, Охрид
ФРАНГЕШ ИВО	професор на Филозофскиот факултет во Загреб
ХАДРОВИЧ ЛАСЛО	професор на Универзитетот во Будимпешта, Унгарија
ХАЏИ АКИФ САДИКУ	претседател на Републичкото старешинство на Исламската верска заедница ,Скопје
ХАЏИ ВАСИЛЕВ МИТО	секретар на ЦК СКМ, Скопје
ХАЏИ ПЕЦЕВА МАРИКА	потпретседател на Просветно-културниот собор на Собранието на СРМ, Скопје
ХЕЖМАН САВА	научен соработник на Чехословачката академија на науките, Прага, ЧССР
ХИЛ ЕЛИЗАБЕТ	професор на Универзитетот во Кембриџ, Англија
ХИОХИ ТРАЈАН	претседател на Општинското собрание, Струга
ХРАСТЕ МАТЕ	професор на Филозовскиот факултет во Загреб
ЦВЕТКОВИЌ САВО	директор на Републичкиот завод за унапредување на школството, Скопје
ЦРВЕНКОВСКИ КРСТЕ	политички секретар на ЦК на СКМ, Скопје
ЧАВДАРСКИ ВАНЧО	директор на Филхармонијата на СРМ, Скопје
ЧАУШЕВ БОРО	претседател на Верската комисија на ИС на СРМ
ЧАШУЛЕ КОЛЕ	претседател на Комисијата за историја на ЦК СКМ, Скопје
Г. ЧЕКАДА СМИЉАН	бискуп Скопски, Урошевац

ЧУЧКОВ МАНЕ	декан на Економскиот факултет во Скопје
ЌАМИЛОВ КИРО	в. д. директор на Фолклорниот институт, Скопје
ШАКИРИ РЕЈСУЛА	член на Извршниот совет на СРМ, Скопје
ШАПКАР РИСТО	директор на претпријатието „Тоза Драговиќ“, Охрид
ШВАГЕЉ ДИОНИЗИЈЕ	писател, Винковци
ШМАУС АЛОЈЗ	професор на Универзитетот во Минхен, СР Германија
ШОПОВ АЦО	потпретседател на Координациониот одбор на Сојузот на писателите на Југославија, Скопје
ШОПОВ ДИМИТАР	директор на Педагошката академија до Скопје
ШУРБАНОСКИ ДУШКО	пратеник во Собранието на СРМ, Струга
ШУТА БЕКИР	секретар на Општинскиот комитет на СКМ, Струга

СОДРЖИНА

СПОМЕНИЦА КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ 916 - 1966
ОПРЕМА: НИКО П. ТОЗИ
ФОТОСИ: ПЕТАР АЛЧЕВ, КИРО БИЛБИЛОВСКИ, БЛАГОЈ ДРНКОВ, АЛЕКСАНДАР ЗАТКОВСКИ, РИСТО МАЛЕЗАН
ДИЈАКОЛОРОТ НА КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ: КИРО БИЛБИЛОВСКИ
ПЕЧАТЕНО ВО ГРАФИЧКИОТ ЗАВОД „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ — СКОПЈЕ